

'הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל': תוכנית SPACE לסיוע בלימודים – בגריות תשע"ט ותוכנית הפיילוט 'גשר לאמריקה' – תשפ"א

רות ברוך-קוברסקי וצ'סלב קונסטנטינוב לילך זוהר

הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל הוא שותפות בין הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה (JFNA), ממשלת ישראל, נציגי הארגונים של קהילת יוצאי אתיופיה, הסוכנות היהודית לישראל (JAFI), ג'וינט ישראל (JDC) וקרן היסוד.

תוכנית 'גשר לאמריקה', "Bridge to America: I Have A Dream" (תשפ"א), היא שותפות בין הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל והשגרירות האמריקנית בישראל.

עריכת לשון: רעיה כהן
תרגום לאנגלית (תקציר ותמצית): עמי אשר
עיצוב גרפי: אפרת ספיקר

עורכת ראשית: רויטל אביב מתוק

המחקר הוזמן ומומן על ידי הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל

ת"ד 3886 ירושלים 9103702

טלפון: 02-6557400

brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | אדר א' תשפ"ב | פברואר 2022

רקע

תוכנית SPACE (School Performance and Community Empowerment) של הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל (ENP) פועלת מאז שנת 2005 בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה בחטיבות הביניים ובבתי הספר התיכוניים, והחל משנת הלימודים תשע"ז (2016/17) גם בקרב תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה. התוכנית שואפת לשפר את הישגי התלמידים בבחינות הבגרות באמצעות סיוע בלימודים והתייחסות לקשיים רגשיים וחברתיים. בשנת הלימודים תשע"ט (2018/19) השתתפו בתוכנית 870 תלמידי י"ב, 75% מהם היו יוצאי אתיופיה, והם היוו 22% מתלמידי י"ב יוצאי אתיופיה בישראל. תוכנית SPACE מפעילה גם תוכנית פיילוט Bridge to America: I Have A Dream (להלן: 'גשר לאמריקה') לשיפור השפה האנגלית המדוברת, עבור כ-40 מתלמידיה.

מטרת המחקר

המחקר נועד לבחון את הישגי תלמידי כיתות י"ב יוצאי אתיופיה ושאינם יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית הסיוע הלימודי בשנת הלימודים תשע"ט, כפי שהם משתקפים בהצלחתם בבחינות הבגרות. כמו כן נועד המחקר לבחון מה הייתה השפעת התוכנית על ההישגים של תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה המשתתפים בה. מטרה נוספת של המחקר היא ללמוד על יישום תוכנית הפיילוט 'גשר לאמריקה' ועל תרומותיה לפי תפיסותיהם של המורים המלמדים והמנחות החינוכיות.

שיטת המחקר

מחקר זה מבוסס על ניתוח נתונים מקובצי הציונים של בחינות הבגרות המופיעים בחדר המחקר הווירטואלי של משרד החינוך בחודשים יולי-ספטמבר 2021. השפעת התוכנית על הישגיהם בלימודים של תלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בה נבדקה באמצעות השוואה (בשיטת Nearest Neighbor Analysis) בין הישגי תלמידים שהשתתפו בתוכנית ובין הישגי תלמידים שלא השתתפו בה הדומים להם במאפייניהם האישיים ובמאפייני בתי הספר שבהם למדו; ובאמצעות השוואת הישגיהם של תלמידים שנבחנו בכיתה ח' במבחני המיצ"ב (מבחנים שנועדו לבדוק מדדי יעילות וצמיחה בית-ספרית). נוסף על כך, באמצעות ראיונות טלפוניים שנערכו בחודשים יוני-אוגוסט 2021 נאסף מידע איכותני מארבעה מורים המלמדים בתוכנית 'גשר לאמריקה' ומשתי מנחות חינוכיות בבתי הספר שהתוכנית פועלת בהם. הראיונות נותחו על פי קטגוריות תוכן, בהתאם לשאלות המחקר. כמו כן נערכו שיחות עם הנהלת התוכנית מהמטה של ENP בתחילת המחקר כדי ללמוד על התוכנית, ובעת גיבוש הממצאים כדי להעמיק את הבנתם.

עיקרי הממצאים

בדומה לממצאים מן השנים הקודמות, הממצאים משנת הלימודים תשע"ט מעידים על הישגים גבוהים בלימודים בקרב המשתתפים בתוכנית. כך למשל, שיעור הזכאים לתעודת בגרות מלאה בקרב משתתפי התוכנית יוצאי אתיופיה גבוה משיעור זה בקרב כלל התלמידים בחינוך העברי. הישג זה נובע בעיקר משיעורן הגבוה של הבנות שהיו זכאיות לתעודת בגרות מלאה. הפער לטובת כלל התלמידים בחינוך העברי בשיעור הזכאים לתעודת בגרות איכותית (תעודה העומדת בדרישות ההרשמה לאוניברסיטה) ובשיעור הניגשים לבחינת בגרות מוגברת באנגלית ובמתמטיקה הצטמצם עם השנים, אך הוא עדיין ישנו.

השפעת התוכנית בשנת הלימודים תשע"ט ניכרת באחוז המשיגים זכאות לתעודת בגרות מלאה. השפעה זו בולטת בקרב הבנות המשתתפות בתוכנית, בקרב תלמידים שהם ילידי אתיופיה וכן בקרב תלמידים שהישגיהם במבחני המיצ"ב בכיתה ח' היו לא נמוכים מאוד וגם לא גבוהים במיוחד. בשנת הלימודים תשע"ט לא נמצאה השפעה של התוכנית על שיעור הזכאים לתעודת בגרות איכותית.

המורים המלמדים בתוכנית 'גשר לאמריקה' והמנחות החינוכיות ביישובים שבהם התוכנית פועלת הביעו שביעות רצון רבה מהתוכנית. לתפיסתם יש לתוכנית תרומה של ממש לתלמידים המשתתפים בה הן בשיפור יכולות השיחה באנגלית הן בהיבטים רגשיים-חברתיים. מדברי המרואיינים עלה צורך בהבניה ברורה יותר של תוכנית הלימודים השנתית שאליה המורים נדרשים – מטרתיה והמדדים להצלחתה – וכן בשיתוף המורים בתהליכי ההבניה וברצינות המלווה אותם. כמו כן הביעו המורים צורך בלמידת עמיתים לצורך עזרה והעשרה הדדיות.

סיכום והמלצות

הישגיהם של משתתפי התוכנית גבוהים. רובם סיימו את הלימודים בתיכון עם זכאות לתעודת בגרות מלאה, ומעל מחצית מהמשתתפים סיימו את לימודיהם עם תעודת בגרות העומדת בדרישות ההרשמה לאוניברסיטה. אחוז הזכאים לתעודת בגרות מלאה מקרב משתתפי התוכנית יוצאי אתיופיה היה גבוה מאחוז זה בקרב כלל התלמידים בחינוך העברי. הישגים אלו מרשימים במיוחד אם מביאים בחשבון את הרקע הלימודי והאישי החלש יותר של משתתפי התוכנית לעומת כלל התלמידים בחינוך העברי. בעקבות ההשפעה השונה של התוכנית על קבוצות תלמידים שונות יש צורך להבין את מקור הפער, ולתת מענה מותאם לכל קבוצה. כמו כן כדי לחזק את השפעת התוכנית על השגת תעודת בגרות איכותית המאפשרת קבלה לאוניברסיטה, יש מקום לבחון דרכים נוספות לתמוך בתלמידים באופן שיגדיל את שיעור הניגשים למספר יחידות מוגבר באנגלית במבחני הבגרות.

נראה כי ישנה שביעות רצון מהפעלת התוכנית 'גשר לאמריקה'. המורים המלמדים בה סבורים שיש לה תרומה חשובה אך רואים חשיבות גם בקידום פעולות שסייעו להם לטייב את עבודתם, כמו הגדרת יעדים ברורים, היכרות מעמיקה יותר עם תוכני התוכנית ומטרותיה והסתייעות בלמידת עמיתים להעשרת מערכי השיעור.

מבוא

הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל (ENP) נוסד בשנת 2004. מטרתו לאפשר לבני הנוער יוצאי אתיופיה לממש את מלוא הפוטנציאל הטמון בהם ולהגביר את סיכוייהם לניעות חברתית ולשילוב עתידי בשוק העבודה. הפרויקט כולל מגוון התערבויות, והמרכזית שבהן היא תוכנית SPACE (School Performance and Community Empowerment) למתן סיוע לימודי ורגשי-חברתי. תוכנית SPACE החלה לפעול בשנת 2005 בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה הלומדים בחטיבות הביניים ובבתי הספר התיכוניים. היא שואפת לשפר את הישגי התלמידים בבחינות הבגרות באמצעות סיוע בלימודים וטיפול בקשיים רגשיים וחברתיים. מנהלי בתי הספר בוחרים את התלמידים שישתתפו בתוכנית לפי צורכי התלמידים ובתנאי שאינם מקבלים מענה לימודי מתוכנית סיוע אחרת. בשנת הלימודים (להלן: **שנה"ל**) תשע"ז (2016/17) חל שינוי בדרכי העבודה של התוכנית לנוכח מדיניות הממשלה 'דרך חדשה' לשילוב יוצאי אתיופיה בחברה בישראל. המטרה הייתה להפחית את היקף התוכניות המיועדות רק ליוצאי אתיופיה. משנה זו כללה תוכנית SPACE כ-80% תלמידים יוצאי אתיופיה וכ-20% תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה, הן בכל אחד מן היישובים שמשתתפים בתוכנית הן בתוכנית בכלל.

דוח זה מציג את הישגי המשתתפים בתוכנית SPACE בשנה"ל תשע"ט (2018/19) כפי שהם משתקפים בהצלחתם בבחינות הבגרות ואת השפעת התוכנית על הישגיהם, וכן מידע על תוכנית פיילוט Bridge to America: I Have A Dream (להלן: 'גשר לאמריקה'). תוכנית זו הופעלה לראשונה בשנה"ל תשפ"א (2020/21) לשיפור יכולות הדיבור בשפה האנגלית בקרב תלמידים בכיתה ט' המשתתפים בתוכנית SPACE. המידע נאסף בראיונות עם מורים המלמדים בתוכנית ועם מנחות חינוכיות המרכזות את תוכנית SPACE.

מטרות המחקר ושאלות המחקר

המחקר נחלק לשני חלקים מובחנים. לכל חלק מטרות משלו, וכל אחד מהם נועד ללמוד על היבט אחר בתוכנית SPACE.

חלק ראשון: ניתוח הישגים בבחינות הבגרות – מטרת חלק זה במחקר הייתה לבחון עם סיום בחינות הבגרות: (א) את ההישגים בלימודים של תלמידי כיתות י"ב – יוצאי אתיופיה ושאינם יוצאי אתיופיה – שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנה"ל תשע"ט; (ב) את מידת ההשפעה של התוכנית על הישגי התלמידים. זאת כדי לזקק תובנות שיסייעו למנהלי התוכנית לטייב את המענים.

את החלק הזה במחקר ליוו שלוש שאלות מרכזיות:

- מה הם מאפייני התלמידים שהשתתפו בתוכנית?
- לאילו הישגים הגיעו התלמידים בבחינות הבגרות?
- באיזו מידה התוכנית היא שהשפיעה על הישגי התלמידים בבחינות הבגרות?

חלק שני: ראיונות עם מורים המלמדים בתוכנית 'גשר לאמריקה' ועם מנחות חינוכיות ביישובים שהתוכנית פועלת בהם –
מטרת חלק זה במחקר הייתה ללמוד על תפיסותיהם של המורים והמנחות החינוכיות בנוגע להפעלת תוכנית 'גשר לאמריקה'
ולתרומתה לשיפור הישגי המשתתפים בה ולסייע להציף סוגיות מרכזיות הנוגעות ליישום התוכנית.

אלו היו שאלות המחקר המרכזיות:

- מהי לתפיסת המורים והמנחות החינוכיות מטרת התוכנית?
- מה מאפייניהם של התלמידים המשתתפים בתוכנית?
- מהי לתפיסתם של המורים והמנחות החינוכיות השפעת התוכנית על התלמידים המשתתפים בה ותרומתה להם?
- כיצד מיושמת התוכנית? האם היו המורים והמנחות רוצים לשנות דבר מה בהפעלתה? אם כן, למה ואיך?

שיטת המחקר

המחקר מבוסס על נתונים ארציים של משרד החינוך על אודות כל התלמידים בישראל – יוצאי אתיופיה ושאנים יוצאי אתיופיה – כפי שהם מופיעים בחדר המחקר הווירטואלי של משרד החינוך. חדר זה מנגיש בסיסי נתונים לחוקרים, ובהם קובצי נתונים על מוסדות, תלמידים, ציוני בגרות ומבחני מיצ"ב (מבחנים שנועדו לבדוק מדדי יעילות וצמיחה בית-ספרית). כדי לנתח את הנתונים על משתתפי התוכנית, תלמידי י"ב בשנה"ל תשע"ט, הוצפנו מספרי תעודות הזהות שלהם בחדר המחקר הווירטואלי ושם נותחו באמצעות תוכנת SPSS. הבדלים בין קבוצות התלמידים נבחנו במבחנים סטטיסטיים מקובלים. כדי ללמוד על השפעת התוכנית על הישגיהם של תלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בה נעשה שימוש בקבוצת השוואה שזוהתה בדיעבד מתוך קובץ התלמידים של משרד החינוך, בהתאם למאפייני בית הספר ומאפייני אישיים המופיעים בקובץ. לכל משתתף יוצא אתיופיה בתוכנית זווג תלמיד יוצא אתיופיה בעל מאפיינים אישיים דומים ומאפייני בית ספר דומים אשר לא למד בבית ספר שהשתתף בתוכנית. הזיווג נעשה בשיטת Nearest Neighbor Analysis. המאפיינים שנבחנו בקרב התלמידים היו מין, ארץ לידה (אתיופיה/ישראל), השכלת האם ('לא למדה' / 'כחות מיסודית' / 'יסודית או חט"ב' / 'תיכונית ומעלה'); מאפייני בית הספר שנבחנו היו זרם בית הספר ('ממלכת' / 'ממ"ד'), אחוז הזכאים לתעודת בגרות איכותית בקרב כלל התלמידים בבית הספר בשנה"ל תשע"ט, מדד הטיפוח של בית הספר המשקף את המאפיינים החברתיים-כלכליים של התלמידים בשנה"ל תשע"ט. הזיווג נעשה ביחס של 1:1. באחד הניתוחים הובא בחשבון גם הציון במבחן המיצ"ב הארצי שנערך בכיתה ח' למי שנבחנו בו, וזווגו תלמידים גם לפי רמת הישגים קודמת. השפעת התוכנית נותחה בשיטת Nearest Neighbor Analysis והתבססה על ארבעה מדדים לבחינת הישגי התלמידים. ניתוחים אלו בוצעו בחודשים יולי-ספטמבר 2021.

להלן המדדים ששימשו לבחינת הישגיהם של התלמידים:

- אחוז התלמידים הזכאים לתעודת בגרות (להלן: **תעודת בגרות מלאה**);
- אחוז התלמידים הזכאים לתעודת בגרות מלאה שבה גם לפחות 4 יחידות באנגלית, ולכן היא מאפשרת הרשמה לאוניברסיטה (להלן: **תעודת בגרות איכותית**);

- אחוז התלמידים שנבחנו בבחינות הבגרות בהיקף הקרוב לזכאות לבגרות (14 יחידות לימוד);
 - אחוז התלמידים שנבחנו בבחינות הבגרות באנגלית ומתמטיקה – בהיקף של 4 או 5 יחידות לימוד בכל אחת מהן.
- הראיונות עם המורים והמנחות החינוכיות היו ראיונות טלפוניים חצי מובנים. הם הוקלטו ותומללו. השתתפו במחקר ארבעה מורים (שלוש נשים וגבר אחד) ושתי מנחות חינוכיות מחמשת היישובים שבהם תוכנית הפיילוט 'גשר לאמריקה' פועלת. הראיונות נערכו בחודשים יוני-אוגוסט 2021. ניתוח הראיונות נעשה באמצעות בניית קטגוריות תוכן (ניתוח תוכן) וזיקוק תמות מרכזיות בהתאם לשאלות המחקר. כמו כן נערכו שיחות עם הנהלת התוכנית מהמטה של ENP בתחילת המחקר כדי ללמוד על התוכנית, ובעת גיבוש הממצאים כדי להעמיק את הבנתם.

ממצאים

תוכנית SPACE

שנת הלימודים תשע"ט היא השנה השלישית שבה השתתפו בתוכנית SPACE גם תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה. סך כולל תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית בשנה זו היה 870. מהם 75.3% היו יוצאי אתיופיה. בדיקה של מאפייני התלמידים משתתפי התוכנית ותוצאות מבחני המיצ"ב שבהם נבחנו משתתפי התוכנית כשהיו בכיתה ח' הראתה שלכולם – יוצאי אתיופיה ושאינם יוצאי אתיופיה – היה רקע דומה בלימודים. נמצא שהרקע של כולם חלש לעומת זה של כלל התלמידים בחינוך העברי; והציון הגולמי שלהם היה 37 נקודות בממוצע (לעומת 58.6 נקודות בממוצע בקרב כלל התלמידים בחינוך העברי). התלמידים יוצאי אתיופיה התאפיינו ברקע סוציו-דמוגרפי נמוך מזה של התלמידים שאינם יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית: אחוז גבוה של ילדים שלאמהותיהם השכלה של 6 שנים או פחות (67.3% לעומת 5.6%, בהתאמה), מספר ממוצע גבוה של ילדים במשפחה (3.9 לעומת 3.3, בהתאמה) ואחוז גבוה של תלמידים עולים (48.4% לעומת 6.0%).

בשנה"ל תשע"ט משתתפי התוכנית בכיתה י"ב היוו 11.9% מכלל תלמידי י"ב בבתי הספר שבהם התוכנית פעלה. התלמידים שאינם יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית היוו מיעוט (3.4%) מכלל תלמידי י"ב שאינם יוצאי אתיופיה בבתי הספר האלה. לעומת זאת, תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית בשנה"ל תשע"ט היוו 70.3% מכלל התלמידים יוצאי אתיופיה בבתי הספר שבהם התוכנית פעלה (אחוז נמוך מזה של שנה"ל תשע"ח – 75.0%; אך גבוה מזה שבשנה"ל תשע"ז – 63.0%). תלמידי התוכנית יוצאי אתיופיה היוו 22.3% מכלל תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה בישראל בשנה"ל תשע"ט.

ניתוח המידע המנהלי מהישגי בחינות הבגרות של משתתפי התוכנית הראה כי בשנה"ל תשע"ט היו הישגים בבחינות הבגרות של כלל תלמידי כיתות י"ב שהשתתפו בתוכנית (יוצאי אתיופיה ושאינם יוצאי אתיופיה) גבוהים מהישגיהם של כלל התלמידים בחינוך העברי (77.0% בעלי תעודת בגרות מלאה לעומת 73.0%, בהתאמה). הישגים אלו בולטים במיוחד אם מביאים בחשבון את הרקע הלימודי והאישי החלש יחסית של המשתתפים בתוכנית לעומת הרקע של כלל התלמידים בחינוך העברי.

כאשר מסתכלים רק על הישגיהם של תלמידי כיתות י"ב יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית בשנה"ל תשע"ט רואים כי הפער באחוז הזכאים לתעודת בגרות מלאה – בין משתתפי התוכנית ובין כלל התלמידים בחינוך העברי – היה לטובת משתתפי התוכנית

(76.9% לעומת 73.0%, בהתאמה). פער באותו כיוון נמצא גם אצל הבנות (81.8% לעומת 72.5%, בהתאמה). בקרב הבנים לא נמצאו הבדלים של ממש בין יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית לכלל הבנים בחינוך העברי.

הפער באחוז התלמידים הזכאים לתעודת בגרות איכותית נמצא לטובת כלל התלמידים בחינוך העברי לעומת כלל משתתפי התוכנית יוצאי אתיופיה (65.2% לעומת 57.4%, בהתאמה) וכך גם בקרב הבנים (65.8% לעומת 51.5%, בהתאמה). עם זאת, בקרב הבנות הפער לא נמצא מובהק סטטיסטית, ושיעור הבנות יוצאות אתיופיה שהשתתפו בתוכנית והשיגו תעודת בגרות איכותית (62.0%) דומה לשיעור כלל הבנות בחינוך העברי שהשיגו תעודת בגרות איכותית (64.7%). מגמה דומה נמצאה גם כאשר נבדקו שיעורי התלמידים שניגשו למספר יחידות מוגבר (4-5 יחידות לימוד) באנגלית: הפער לטובת כלל החינוך העברי, במספר הניגשים, נמצא רק אצל הבנים (59.9% לעומת 71.7%, בהתאמה), ואילו בקרב הבנות הפער לא נמצא מובהק סטטיסטית, ושיעור הבנות יוצאות אתיופיה שהשתתפו בתוכנית וניגשו ל-4-5 יחידות לימוד באנגלית (66.8%) דומה לשיעור שנמצא בקרב כלל התלמידות בחינוך העברי (68.2%). בשני המינים נמצא עדיין פער ניכר (לטובת התלמידים בחינוך העברי) באחוז התלמידים הניגשים למספר יחידות מוגבר (4-5 יחידות לימוד) במתמטיקה.

מאז שנת הלימודים תשס"ט (2008/9) ישנה מגמה של עלייה באחוז הזכאים לתעודת בגרות מלאה ובאחוז הזכאים לתעודת בגרות איכותית, הן בקרב כלל התלמידים יוצאי אתיופיה הן בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית. כדי להעריך אם הישגים הגבוהים של משתתפי התוכנית בשנה"ל תשע"ט משקפים את השפעתה של התוכנית בודדה השפעת התוכנית באמצעות שימוש בקבוצת השוואה שנבנתה בדיעבד.

ניתוחים מול קבוצת השוואה של תלמידים שלא השתתפו בתוכנית שמאפייניהם האישיים ומאפייני הלימודים שלהם דומים מצביעים על השפעה מובהקת סטטיסטית של התוכנית על אחוז הזכאים לתעודת בגרות מלאה ($P < 0.05$), אך לא נמצאה השפעה של התוכנית על הזכאות לתעודת בגרות איכותית. ניכר כי בשנה"ל תשע"ט הצליחה התוכנית להשפיע על השגת תעודת בגרות מלאה בקרב התלמידים המשתתפים בה, השפעה נוספת על זו שהשפיעו מענים קיימים אחרים שאליהם נחשפים תלמידים דומים במאפייניהם, שאינם משתתפים בתוכנית.

בבדיקה של השפעת התוכנית על קבוצות שונות באוכלוסייה נמצא כי ישנה השפעה חיובית מובהקת של התוכנית על השגת זכאות לתעודת בגרות מלאה הן אצל בנות הן אצל תלמידים שנולדו באתיופיה. מעניין לראות כי אם מביאים בחשבון הישגים קודמים בלימודים של התלמידים ניכר כי ההשפעה של התוכנית על שיעור הזכאים לתעודת בגרות מלאה היא בעיקר בקרב התלמידים שיש להם הישגים קודמים (לפי ציון ממוצע גולמי של בחינות המיצ"ב שאליהן ניגשו בכיתה ח') שהיו לא נמוכים מאוד וגם לא גבוהים מאוד.

תוכנית הפיילוט 'גשר לאמריקה'

המורים והמנחות החינוכיות שרואיינו סיפרו כי תוכנית הפיילוט 'גשר לאמריקה' תורמת לתלמידים המשתתפים בה הן ברמה הרגשית-חברתית – לחיזוק הביטחון העצמי בשיחה ובדיבור מול קהל ולגיבוש חברתי; הן ברמה הלימודית – לשיפור מיומנויות שיחה באנגלית, להעשרת אוצר המילים, לחיזוק הקריאה, להבנת הנקרא ולקידום הישגים במקצוע האנגלית בבית הספר. המורים

המלמדים בתוכנית גשר לאמריקה' והמנחות החינוכיות סיפרו בראיונות כי הלמידה בקבוצות קטנות ובמרחב למידה בטוח מעודדת תרגול ושיחה פתוחה וחופשית ומסייעת להגברת הביטחון של התלמידים בהתבטאות בעל פה בכלל, ובדיבור באנגלית בפרט. לצד התרומה הלימודית, המרואיינים העידו גם על תרומה מבחינה חברתית הבאה לידי ביטוי בחברויות שנרקמות בין התלמידים ובתמיכה הדדית.

המורים והמנחות החינוכיות ציינו שנדרש תיאום ציפיות מוסדר בין מנהלי התוכנית ובין המורים המלמדים בה וקביעה של מדדי הצלחה מותאמים המביאים בחשבון את מאפייני התלמידים המשתתפים בתוכנית. לדבריהם, מרבית התלמידים המשתתפים בתוכנית הם בעלי הישגים טובים או גבוהים באנגלית עוד טרם הצטרפותם אליה, וקביעת מדדי ההצלחה של התוכנית צריכה להביא זאת בחשבון. כמו כן המורים והמנחות החינוכיות ציינו כי ברצונם לקבל מידע נוסף על התוכנית ולהיות מעורבים יותר בהחלטות הנוגעות לתכנים, לבחירת התלמידים ולבניית מערכי שיעור. עוד עלה רצונם של המורים בלמידת עמיתים לצורך עזרה והעשרה הדדית.

סיכום והמלצות

הישגיהם של משתתפי התוכנית גבוהים. רובם סיימו את הלימודים בתיכון עם זכאות לתעודת בגרות מלאה, ומעל מחצית מהמשתתפים סיימו את לימודיהם עם תעודת בגרות העומדת בדרישות ההרשמה לאוניברסיטה. אחוז הזכאים לתעודת בגרות מלאה מקרב משתתפי התוכנית יוצאי אתיופיה היה גבוה מאחוז זה בקרב כלל התלמידים בחינוך העברי. הישגים אלו מרשימים במיוחד אם מביאים בחשבון את הרקע הלימודי והאישי החלש יותר של משתתפי התוכנית לעומת כלל התלמידים בחינוך העברי. בעקבות ההשפעה השונה של התוכנית על קבוצות תלמידים שונות יש צורך להבין את מקור הפער, ולתת מענה מותאם לכל קבוצה. כמו כן כדי לחזק את השפעת התוכנית על השגת תעודת בגרות איכותית המאפשרת קבלה לאוניברסיטה, יש מקום לבחון דרכים נוספות לתמוך בתלמידים באופן שיגדיל את שיעור הניגשים למספר יחידות מוגבר באנגלית במבחני הבגרות.

נראה כי ישנה שביעות רצון מהפעלת התוכנית 'גשר לאמריקה'. המורים המלמדים בה סבורים שיש לה תרומה חשובה אך רואים חשיבות גם בקידום פעולות שייטעו להם לטייב את עבודתם, כמו הגדרת יעדים ברורים, היכרות מעמיקה יותר עם תוכני התוכנית ומטרותיה והסתייעות בלמידת עמיתים להעשרת מערכי השיעור.

תוכן העניינים

1	1. מבוא
3	2. מערך המחקר
3	2.1 שאלות המחקר ומטרותיו
4	2.2 שיטת המחקר
6	3. אתיקה במחקר
7	4. ממצאים מהחלק הראשון של המחקר: מאפייני התלמידים וניתוח הישגיהם בבחינות הבגרות
7	4.1 מאפיינים חברתיים-כלכליים של תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת הלימודים תשע"ט
11	4.2 הישגים בבחינות הבגרות של תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת הלימודים תשע"ט
22	4.3 השפעת תוכנית SPACE על שיפור הישגיהם של תלמידים יוצאי אתיופיה בבחינות הבגרות
	4.4 השפעת התוכנית על הישגיהם של תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה שהשתתפו בה – רק עבור תלמידים שנבחנו בבחינות המיצ"ב בכיתה ח'
25	
28	5. ממצאים מהחלק השני של המחקר: יישום הפיילוט לתוכנית 'גשר לאמריקה'
28	5.1 תיאור יישום הפיילוט ל'גשר לאמריקה'
30	5.2 מטרותיה של תוכנית 'גשר לאמריקה', חוזקותיה וייחודיותה
33	5.3 תפיסותיהם של המורים והמנחות החינוכיות על תרומת התוכנית לתלמידים המשתתפים בה
33	5.4 אתגרים וצרכים
35	6. מגבלות המחקר
36	7. סיכום, מסקנות והמלצות
39	עוד פרסומים של המכון בנושא
40	מקורות
41	נספחים
41	נספח א': לוחות
51	נספח ב': מדריך ריאיון למורי תוכנית "Bridge to America: I Have A Dream"
53	נספח ג': מידע למורים המלמדים בתוכנית 'גשר לאמריקה'

רשימת לוחות

- לוח 1: הישגים בבחינות הבגרות – תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה בבתי הספר שבהם פעלה התוכנית: מי שהשתתפו בתוכנית בעצמם, מי שלא השתתפו בה וכלל תלמידי י"ב בחינוך העברי בארץ בשנת הלימודים תשע"ט, וכן בחלוקה לפי מגדר 13
- לוח 2: הישגים בבחינות הבגרות – תלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית לעומת תלמידים יוצאי אתיופיה שלא השתתפו בה, מבתי הספר שיישמו את התוכנית ומקרב כלל בתי הספר בארץ, ולעומת כלל התלמידים בחינוך העברי 15
- לוח 3: ניגשים ל-4-5 יחידות לימוד בבחינות הבגרות באנגלית ובמתמטיקה בשנת הלימודים תשע"ט – יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית, כלל יוצאי אתיופיה בארץ וכלל התלמידים בחינוך העברי בארץ, וכן בחלוקה לפי מגדר 19

רשימת לוחות בנספחים

- לוח א1: המאפיינים העיקריים של תלמידי י"ב בכל בתי הספר שבהם יושמה התוכנית SPACE בשנת הלימודים תשע"ט, לפי מוצא התלמידים והשתתפותם או אי-השתתפותם בתוכנית 41
- לוח א2: הישגים בבחינות הבגרות של כלל משתתפי התוכנית SPACE בשנת הלימודים תשע"ט, לפי מוצא לוח א3: הישגים בבחינות הבגרות בשנת הלימודים תשע"ט של תלמידי י"ב – יוצאי אתיופיה המשתתפים בתוכנית SPACE, כלל יוצאי אתיופיה בארץ וכלל התלמידים בחינוך העברי בארץ, לפי מגדר וארץ לידה 44
- לוח א4: הישגים בבחינות הבגרות של תלמידי י"ב, יוצאי אתיופיה, בשנות הלימודים תשס"ו–תשע"ט – לפי השתתפותם או אי-השתתפותם בתוכנית SPACE, ושל כלל התלמידים בחינוך העברי בארץ – לפי מגדר 46
- לוח א5: המאפיינים העיקריים של תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה – כלל המשתתפים בתוכנית SPACE: קבוצת ניסוי לעומת קבוצת השוואה 49

רשימת תרשימים

- תרשים א1: השכלת אם וארץ לידה של תלמידי י"ב מבתי ספר שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת הלימודים תשע"ט – תלמידים שהשתתפו בתוכנית לעומת תלמידים שלא השתתפו בה 8
- תרשים ב1: מספר ילדים במשפחתם של תלמידי י"ב מבתי ספר שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת הלימודים תשע"ט – תלמידים שהשתתפו בתוכנית לעומת תלמידים שלא השתתפו בה 9
- תרשים א2: השכלת אם וארץ לידה של תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת הלימודים תשע"ט – תלמידים יוצאי אתיופיה ותלמידים שאינם יוצאי אתיופיה 10

- 11 תרשים 2: מספר ילדים במשפחתם של תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת הלימודים תשע"ט – תלמידים יוצאי אתיופיה ותלמידים שאינם יוצאי אתיופיה
- 11 תרשים 3: זכאות לתעודת בגרות בקרב תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת הלימודים תשע"ט
- 14 תרשים 4: זכאות לתעודת בגרות בקרב תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת הלימודים תשע"ט
- 17 תרשים 5: הישגים בבחינות הבגרות – יוצאי אתיופיה משתתפי תוכנית SPACE, לעומת כלל התלמידים בחינוך העברי בשנת הלימודים תשע"ט
- 17 תרשים 6: הישגי בנים לעומת בנות בבחינות הבגרות בשנת הלימודים תשע"ט – משתתפי SPACE יוצאי אתיופיה לעומת כלל התלמידים בחינוך העברי
- 20 תרשים 7: זכאים לתעודת בגרות מלאה מקרב תלמידי י"ב בשנות הלימודים תשס"ד–תשע"ט (2004–2019) – כלל התלמידים בחינוך העברי, תלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית SPACE וכלל יוצאי אתיופיה
- 21 תרשים 8: זכאים לתעודת בגרות איכותית מקרב תלמידי י"ב בשנות הלימודים תשס"ד–תשע"ט (2004–2019) – כלל התלמידים בחינוך העברי, תלמידים יוצאי אתיופיה משתתפי תוכנית SPACE וכלל יוצאי אתיופיה
- 23 תרשים 9: השפעת תוכנית SPACE – יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית לעומת קבוצת השוואה (תלמידים יוצאי אתיופיה בעלי מאפיינים דומים, מבתי ספר שהם דומים אך לא השתתפו בתוכנית), שנת הלימודים תשע"ט
- 24 תרשים 10: ההבדל בהשפעת התוכנית על תלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית לעומת קבוצת השוואה (בעלי מאפיינים דומים, מבתי ספר שהם דומים אך לא השתתפו בתוכנית) בקרב בנות ובקרב בנים, שנת הלימודים תשע"ט
- 25 תרשים 11: ההבדל בין השפעת התוכנית על תלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית ובין השפעתה על קבוצת השוואה (בעלי מאפיינים דומים, מבתי ספר שהם דומים אך לא השתתפו בתוכנית) בקרב ילידי ישראל ובקרב ילידי אתיופיה, שנת הלימודים תשע"ט
- 26 תרשים 12: ההבדל בין השפעת התוכנית על יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית ונבחנו במבחני מיצ"ב בכיתה ח' ובין השפעתה על קבוצת השוואה (תלמידים יוצאי אתיופיה בעלי הישגים דומים במבחני מיצ"ב בכיתה ח' ובעלי מאפיינים דומים, מבתי ספר שהם דומים אך לא השתתפו בתוכנית), שנת הלימודים תשע"ט
- 27 תרשים 13: ההבדל בין השפעת התוכנית על יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית על פי הישגיהם במבחני מיצ"ב בכיתה ח' ובין השפעתה על קבוצת השוואה (יוצאי אתיופיה בעלי הישגים דומים במבחני מיצ"ב בכיתה ח' ובעלי מאפיינים דומים, מבתי ספר שהם דומים אך לא השתתפו בתוכנית), שנת הלימודים תשע"ט

1. מבוא

הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל (Ethiopian National Project, להלן: **ENP**) מאחד גופים רבים המסייעים לקהילת יוצאי אתיופיה, והוא מהווה שותפות ארגונית וכלכלית בין הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה (JFNA), ממשלת ישראל, הסוכנות היהודית לישראל (JAFI), ג'וינט ישראל (JDC), קרן היסוד ונציגות הארגונים של קהילת יוצאי אתיופיה. מטרתו של הפרויקט היא ליצור שוויון הזדמנויות לתלמידים יוצאי הקהילה האתיופית כדי לאפשר להם הן מימוש מלוא הפוטנציאל הטמון בהם הן ניעות חברתית ושילוב בעתיד במקצועות הנדרשים בשוק העבודה. הסוגיות שבהן הפרויקט עוסק הן סוגיות בין-תחומיות – חינוך, נוער במצבי סיכון והעצמת הקהילה. במוקד ההתערבויות של הפרויקט עומדת התוכנית School Performance and Community Empowerment (להלן: **SPACE**) למתן סיוע לימודי ורגשי-חברתי.

מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל נתבקש בשנת הלימודים (להלן: **שנה"ל**) תשס"ה (2004/5) על ידי מנהלי ENP ללוות את פעילותה של תוכנית SPACE במחקר הערכה. המכון התבקש לבחון רכיבים מרכזיים בתוכנית, כדי לתרום לעיצובה ולהמשך פיתוחה וכדי לספק מידע שיהווה בסיס לתהליכי קבלת החלטות ולתכנון של המשך הפצת התוכנית. מאז מכון ברוקדייל מלווה את תוכנית SPACE בכל שנה. דוח זה עוסק בשנת הלימודים תשע"ט. הוא מציג את הישגי התלמידים שהשתתפו בתוכנית הסיוע הלימודי בשנה זו כפי שהם משתקפים בהצלחתם בבחינות הבגרות וכן את השפעת התוכנית על הישגיהם. כמו כן הדוח מציג תובנות מרכזיות הנוגעות ליישום 'גשר לאמריקה' משנת הלימודים תשפ"א.

תוכנית SPACE

תוכנית SPACE הושקה בשנת 2005 לנוכח הפערים הגדולים בין ההישגים של תלמידים יוצאי אתיופיה בבחינות הבגרות ובין ההישגים של מי שאינם יוצאי אתיופיה. בשנת 2004, טרם הפעלת התוכנית, נמצא פער של 18.6 נקודות האחוז בשיעור הזכאים לתעודת בגרות מלאה ופער של 33.6 נקודות האחוז בשיעור הזכאים לתעודת בגרות איכותית, בין תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה ובין תלמידים יוצאי אתיופיה, לטובת תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה (מתוך ניתוח של מכון ברוקדייל לנתוני משרד החינוך משנת 2004). בשנת 2014 התקבלה החלטת ממשלה¹ שהטילה על משרד העלייה והקליטה ועל משרדים נוספים להמליץ לממשלה על מדיניות חדשה לקידום שילובם המיטבי של יוצאי אתיופיה בחברה הישראלית, ובשנת 2015 אושרו בהחלטות ממשלה התוכניות שהמשרדים הציעו (אגף ממשל וחברה, משרד ראש הממשלה, א"ת). נקבע כי משרדי הממשלה יפחיתו במידה ניכרת את היקף התוכניות המיועדות רק ליוצאי אתיופיה. עוד נקבע כי התפיסה ש"יש להפריד כדי לחזק" תיושם רק אם יימצא חסם מובנה לשילוב יוצאי אתיופיה או בהינתן כמה תנאים מצטברים המצדיקים זאת. בהתאם לכך הפחית משרד החינוך בהדרגה את מספר התוכניות שנחשבו תוכניות מבדלות.

בשנת הלימודים תשע"ז (2016/17) שינה גם פרויקט ENP את דרכי היישום של תוכנית SPACE. השינוי המרכזי היה הרחבת הרכב התלמידים שבתוכנית גם לתלמידים שאינם יוצאי אתיופיה. מאותה שנה כללה התוכנית כ-80% תלמידים יוצאי אתיופיה וכ-20%

¹ החלטת ממשלה 1300 (09.02.2014). גיבוש תכנית לקידום שילובם המיטבי של יוצאי אתיופיה בחברה הישראלית. https://www.gov.il/he/Departments/policies/2014_des1300

תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה, הן בכל אחד מן היישובים שבתוכנית, הן בתוכנית בכללה. שינוי זה נמשך גם בשנת הלימודים תשע"ט (2018/19). בשנה"ל תשע"ט כללה התוכנית 870 תלמידי י"ב, בהם 655 תלמידים יוצאי אתיופיה (75.3%) ו-215 תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה (24.7%).

1. מנהלי בתי הספר הם שבחרים את התלמידים שישתתפו בתוכנית. התוכנית ניתנת לתלמידים ברמות לימוד שונות, בהתאם לצורכיהם ובתנאי שהם אינם מקבלים מענה לימודי מתוכנית סיוע אחרת. בכל בית ספר מרכזים את התוכנית מנחים חינוכיים טעמה, במקרים רבים מנחות (להלן: **מנחות חינוכיות**), והן גם הכתובת מבחינת תלמידי התוכנית למתן מענה על קשיים. המנחות החינוכיות אחראיות הן לתגבור הלימודים הן לפעילויות חברתיות מגוונות, בעיקר להעצמה, לחיזוק תמונת העתיד ולהעשרה. תפקידן לסייע בגיבוש הקבוצה ובהגברת המוטיבציה להשתתף בתוכנית כולה. פעילויות חברתיות אלו מגוונות ותלויות ביישוב, בבית הספר ובשכבת הגיל. התוכנית מלווה בוועדת היגוי של היישוב, ובה משתתפים בדרך כלל מנהל מחלקת החינוך, מנהלי בתי הספר, מפעילי תוכנית SPACE, נציגי הקהילה של יוצאי אתיופיה ובעלי עניין נוספים הפועלים ביישוב וכן הורים ותלמידים. מייד לאחר סיום יום הלימודים, לפני תחילת התגבור הלימודי התלמידים מקבלים ארוחה במסגרת תוכנית ההזנה של SPACE. תלמידי כיתות ז'-י"ב מקבלים מערך של סיוע לימודי, בדרך כלל כ-4 שעות בשבוע. מורי בית הספר, מורים אחרים או סטודנטים מתגברים כל תלמיד בתגבור לימודי המותאם לצרכיו ויוצרים קשר אישי עם התלמידים. בדרך כלל התגבור ניתן במתמטיקה, באנגלית ובעברית, ואם יש צורך, גם במקצועות נוספים שבהם התלמיד צפוי להיבחן בבחינת בגרות. שיעורי התגבור נעשים בקבוצות קטנות של 4-9 תלמידים. נוסף על התגבור השבועי יש גם 'מרתונים' ולימודים מרוכזים לקראת בחינות הבגרות.

גשר לאמריקה'

מקרב תלמידי SPACE נבחרים תלמידים שמתאפיינים בהישגים טובים בלימודי אנגלית ובמוטיבציה לשפרם, והם משתתפים בתוכנית הפיילוט Bridge to America: I Have A Dream (להלן: **גשר לאמריקה**) המופעלת על ידי עמותת ברנקו וייס. מטרת תוכנית זו לשפר את יכולות השיחה והדיבור באנגלית ולחזק את ביטחונם של התלמידים בשימוש בשפה זו. התוכנית מוצעת לתלמידי כיתה ט', והיא כוללת שעתיים בשבוע בקבוצות לימוד קטנות, של כשמונה תלמידים. התוכנית מתקיימת בחמישה יישובים: באר שבע, אשקלון, אשדוד, חדרה ופתח תקווה, בכל יישוב נבחר לתוכנית בית ספר אחד. שנת הלימודים תשפ"א (2020/21) הייתה שנתה הראשונה של תוכנית הפיילוט.

2. מערך המחקר

למחקר שני חלקים מובחנים. כל אחד מהם נועד ללמוד על תוכנית SPACE מהיבט אחר. בחלקו הראשון של המחקר נותחו ההישגים בבחינות הבגרות של תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית, ובחלקו השני נאסף ונותח מידע מראיונות ממוקדים עם מורים ועם מנחות חינוכיות ביישובים שבהם 'גשר לאמריקה' מיושמת.

2.1 שאלות המחקר ומטרותיו

החלק הראשון של המחקר: ניתוח הישגים בבחינות הבגרות

מטרת חלק זה במחקר הייתה לבחון עם סיום בחינות הבגרות את הישגיהם בלימודים של תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית SPACE ואת מידת ההשפעה של התוכנית על הישגים אלו.

שלוש שאלות מרכזיות ליוו שלב זה של המחקר:

1. **מה הם מאפייני התלמידים שהשתתפו בתוכנית?** נעשתה הבחנה בין מאפייניהם של תלמידים שהשתתפו בתוכנית ובין מאפייניהם של תלמידים שלא השתתפו בה (בבתי הספר שהשתתפו בתוכנית ובקרב כלל התלמידים בחינוך העברי בישראל); בקרב משתתפי התוכנית – נעשתה הבחנה בין מאפייניהם של תלמידים יוצאי אתיופיה ובין מאפייניהם של מי שאינם יוצאי אתיופיה.
2. **לאילו הישגים הגיעו התלמידים בבחינות הבגרות?** שאלה זו נבדקה בנוגע לכלל המשתתפים, ובהבחנה בין תלמידים יוצאי אתיופיה למי שאינם יוצאי אתיופיה. אצל תלמידים יוצאי אתיופיה נבחנו גם אחוז התלמידים שניגשו למספר יחידות מוגבר (4 או 5) באנגלית ובמתמטיקה והישגיהם בכל שנות התוכנית (2006-2019) לעומת כלל האוכלוסייה בחינוך העברי. נבחנו בנפרד גם הישגיהם של הבנים ושל הבנות.
3. **באיזו מידה התוכנית היא שהשפיעה על הישגי התלמידים יוצאי אתיופיה בבחינות הבגרות?** נבדקה השפעת התוכנית על התלמידים יוצאי אתיופיה משתתפי התוכנית שלמדו בבתי הספר שבהם התוכנית יושמה בשנה"ל תשע"ט. כמו כן נבדק אם השפעתה של התוכנית הייתה שונה על הישגי בנים לעומת הישגי בנות, על ההישגים של תלמידים יוצאי אתיופיה שנולדו בארץ לעומת תלמידים שנולדו באתיופיה ועל הישגי תלמידים שלהם היו הישגים לימודיים שונים על פי הישגים קודמים במבחני המיצ"ב בכיתה ח' (מבחנים המודדים יעילות וצמיחה בית-ספרית).

החלק השני של המחקר: יישום תוכנית הפיילוט 'גשר לאמריקה'

מטרת חלק זה במחקר הייתה ללמוד על יישום תוכנית הפיילוט 'גשר לאמריקה' מנקודת מבטם של המורים והמנחות החינוכיות. המחקר בחלק זה כלל ראיונות עומק חצי מובנים עם ארבעה מורים ומורות מהיישובים שהתוכנית פעלה בהם ועם שתי מנחות חינוכיות. הראיונות עם המורים בתוכנית נועדו כדי ללמוד על תפיסותיהם בעניין הפעלת התוכנית ועל תרומתה בעיניהם לתלמידים המשתתפים בה. הם נעשו לקראת סיום שנת הלימודים ואפשרו ללמוד על תפיסה רטרוספקטיבית של המורים על הפעלת התוכנית

ועל שינויים שחלו במשתתפיה. הראיונות עם המנחות החינוכיות נועדו כדי ללמוד על יישום התוכנית ותרומותיה ממי שמפעילות את התוכנית בשטח ומתנהלות מול גורמים למיניהם – ENP, המורים, הצוות החינוכי בבתי הספר והתלמידים. הראיונות מאפשרים הפניית זרקור לסוגיות שעולות בהפעלת התוכנית ומסייעים ללמידה פנימית של הנהלת התוכנית.

ארבע שאלות מרכזיות ליוו שלב זה של המחקר:

1. מהי לתפיסת המורים והמנחות החינוכיות מטרת התוכנית?
2. מהם מאפייניהם של התלמידים המשתתפים בתוכנית?
3. מהי לתפיסת המורים והמנחות החינוכיות ההשפעה של התוכנית על תלמידים המשתתפים בה ומהי תרומת התוכנית להם?
4. כיצד מיושמת התוכנית? והאם היו המורים והמנחות החינוכיות רוצים לשנות משהו בהפעלת התוכנית? ואם כן, למה ואיך?

2.2 שיטת המחקר

החלק הראשון של המחקר: ניתוח הישגים בבחינות הבגרות

החלק ראשון של המחקר מבוסס על קובצי נתונים ארציים של משרד החינוך על כל התלמידים בישראל – יוצאי אתיופיה ושאינם יוצאי אתיופיה – הנמצאים בחדר המחקר הווירטואלי של משרד החינוך. להלן פירוט הקבצים:

- **קובץ הישגים בבחינות הבגרות** – קובץ ובו מידע על תלמידי כיתות י"ב בארץ בשנים 2005-2019 והישגיהם בבחינות הבגרות
 - **קובץ תלמידים בכיתות ח'–י"ב** – קובץ ובו מידע על כלל התלמידים בשנים 2005-2019
 - **קובץ מוסדות** – קובץ ובו נתונים על מאפייני בתי הספר שבהם התלמידים למדו: סוג פיקוח, מדד טיפוח, מספר תלמידים וכד' בשנים 2005-2019
 - **קובץ ציוני מיצ"ב** – קובץ ובו מידע על ציוני מיצ"ב גולמיים בכיתה ה' (בשנת 2012) ובכיתה ח' (בשנת 2015) – מקור מידע על הישגים קודמים של התלמידים שבשנה"ל תשע"ט למדו בכיתה י"ב
- לצורך ניתוח הנתונים נאספו מספרי תעודות הזהות של משתתפי התוכנית, 870 תלמידי י"ב בשנה"ל תשע"ט. המספרים הוצפנו על ידי משרד החינוך והועברו לחדר מחקר וירטואלי, ושם ביצע צוות המחקר את הניתוחים בחודשים יוני 2021 עד ספטמבר 2021. המדדים לבחינת הישגיהם של התלמידים:

- אחוז התלמידים הזכאים לתעודת בגרות (להלן: **תעודת בגרות מלאה**)
- אחוז התלמידים הזכאים לתעודת בגרות מלאה המאפשרת הרשמה לאוניברסיטה (תעודה הכוללת היבחנות באנגלית ברמה של 4 יחידות לימוד לפחות, להלן: **תעודת בגרות איכותית**)
- אחוז התלמידים שנבחנו בבחינות הבגרות בהיקף נמוך מהיקף המאפשר זכאות לתעודת בגרות מלאה, אך הוא קרוב אליו (14 יחידות לימוד)
- אחוז התלמידים שניגשו לבחינות בגרות באנגלית ובמתמטיקה בהיקף של 4 או 5 יחידות לימוד.

לנוכח השינויים שחלו בתוכנית SPACE בשנת הלימודים תשע"ז והכללתם של תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה, המחקר עסק בשלוש קבוצות תלמידים: (1) תלמידים יוצאי אתיופיה; (2) תלמידים מבתי הספר של התלמידים יוצאי אתיופיה, אך שהם עצמם אינם יוצאי אתיופיה; (3) כלל התלמידים בארץ. כדי ללמוד על ההבדלים בין הקבוצות השתמשנו במבחן χ^2 בנוגע למדדים קטגוריאליים והתפלגויות (באחוזים), ובמבחן One-way Anova בנוגע לממוצעים. כדי ללמוד על השפעת התוכנית על הישגיהם של תלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בה השתמשנו בקבוצת השוואה שזוהתה בדיעבד מתוך קובץ התלמידים של משרד החינוך, בהתאם למאפייני בית הספר ומאפיינים אישיים המופיעים בקובץ. לכל משתתף יוצא אתיופיה בתוכנית זוג תלמיד יוצא אתיופיה בעל מאפיינים אישיים דומים ומאפייני בית ספר דומים אשר לא למד בבית ספר שהשתתף בתוכנית. הזיווג נעשה בשיטת Nearest Neighbor Analysis.

המאפיינים שנבחנו בקרב התלמידים היו מין, ארץ לידה (אתיופיה/ישראל), השכלת האם ('לא למדה' / 'פחות מיסודית' / 'יסודית או חט"ב' / 'תיכנית ומעלה'); מאפייני בית הספר שנבחנו היו זרם בית הספר ('ממלכתי' / 'ממ"ד'), אחוז הזכאים לתעודת בגרות איכותית בקרב כלל התלמידים בבית הספר בשנה"ל תשע"ט, מדד הטיפוח של בית הספר המשקף את המאפיינים החברתיים-כלכליים של התלמידים בשנה"ל תשע"ט. הזיווג נעשה ביחס של 1:1. באחד הניתוחים הובא בחשבון גם הציון במבחן המיצ"ב הארצי שנערך בכיתה ח' למי שנבחנו בו, וזווגו תלמידים גם לפי רמת הישגים קודמת.

ניתוח זה אפשר לחוקרים להפריד בין השפעת התוכנית ובין גורמים אחרים המשפיעים על הישגי התלמידים המשתתפים בה (כגון מאפיינים אישיים, מאפייני בית הספר ושינויים במדיניות הכללית של משרד החינוך), וכך לאמוד מה היו הישגי התלמידים אילו לא היו משתתפים בתוכנית. התלמידים מקבוצת השוואה היו תלמידים שלמדו בבתי ספר שלא השתתפו בתוכנית SPACE, אך ייתכן שקיבלו מענים אחרים שסייעו להם בלימודיהם. הניתוח עוסק אפוא בהשפעה הנוספת של תוכנית SPACE על זו של התוכניות האחרות שבהן השתתפו תלמידי SPACE.

החלק השני של המחקר: יישום תוכנית הפיילוט 'גשר לאמריקה'

'גשר לאמריקה' החלה את דרכה בתור תוכנית פיילוט בשנת הלימודים תשפ"א (2020/21) ופעלה בחמישה יישובים בארץ: באר שבע, אשקלון, אשדוד, חדרה ופתח תקווה. נערכו שיחות עם הנהלת התוכנית מהמטה של ENP בתחילת המחקר כדי ללמוד על התוכנית, ובעת גיבוש הממצאים כדי להעמיק את הבנתם. במערך המחקר תוכננו ראיונות עם חמשת המורים המלמדים בתוכנית, אך עם אחת המורות לא היה אפשר ליצור קשר. לפיכך רואיינו שלוש מורות ומורה אחד. למחקר הוספו שני ראיונות עם מנחות חינוכיות לנוכח ההבנה כי תפיסותיהן ונקודת מבטן חשובות כדי להבין את יישום 'גשר לאמריקה'.

הראיונות נערכו טלפונית בשל מגבלות הריחוק החברתי בתקופת מגפת הקורונה. הם בוצעו בחודשים יוני עד אוגוסט 2021 ונוהלו על פי מדריך ראיון ('ר' נספח ב') שעסק בנושאים שעל פי הספרות המקצועית (Rabionet, 2011) נראו לחוקרים מהותיים להערכת התפיסה של המרואיינים את דרכי העבודה בתוכנית, מטרותיה ותרומתה. החוקרים התאימו את המדריך לראיונות עם המורים בתוכנית ולראיונות עם המנחות החינוכיות.

הראיונות הוקלטו ותומללו ונותחו באמצעות תוכנת ATLAS.ti Web לניתוח איכותני בגישת הניתוח התמטי האיכותני (שקדי, 2011). הראיונות קודדו לקטגוריות שחלקן הוגדרו מראש, חלקן התבססו על 'מדריך הראיון' ועלו ממנו ישירות וחלקן עלו באופן חופשי מדברי המרואיינים (שקדי, 2011; Strauss & Corbin, 1998).

3. אתיקה במחקר

המחקר קיבל את אישור ועדת האתיקה של מכון ברוקדייל ואושר על ידי מזמיני המחקר – מטה הפרויקט הלאומי של הקהילה האתיופית בישראל.

כדי לשמור על כללי האתיקה ננקטו כמה פעולות: ראשית, צוות מטה ENP יצר קשר עם בעלי התפקידים (המורים והמנחות החינוכיות), סיפר להם על המחקר וקיבל את אישורו של כל אחד מהם להשתתפותו במחקר. לאחר מכן העביר צוות מטה ENP לצוות המחקר את פרטי הקשר של בעלי התפקידים, וצוות המחקר תיאם איתם את הראיונות הטלפוניים במועדים נוחים להם. לפני תחילת הראיונות כל המרואיינים קיבלו הסבר על מטרת המחקר, וצוות המחקר ביקש וקיבל שוב את הסכמתם להשתתף בראיונות. הובהר להם כי ההשתתפות במחקר היא על בסיס התנדבות בלבד וכי הם אינם מחויבים להשתתף בו. החוקרים הדגישו כי הריאיון יישאר אנונימי ויוקלט רק לצורכי המחקר, וכן כי זכותם של המרואיינים לסיים את הריאיון בכל רגע נתון.

4. ממצאים מהחלק הראשון של המחקר: מאפייני התלמידים וניתוח הישגיהם בבחינות הבגרות

4.1 מאפיינים חברתיים-כלכליים של תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת הלימודים תשע"ט

בשנה"ל תשע"ט השתתפו בתוכנית 870 תלמידי י"ב אשר למדו ב-69 בתי ספר. תוכנית SPACE יישמה את החלטת הממשלה 'דרך חדשה' (אגף ממשל וחברה, משרד ראש הממשלה, א"ת) והפחיתה את מה שנחשב בידול התלמידים יוצאי אתיופיה: בשנה זו היו 75% ממשתתפיה בכיתה י"ב (655 תלמידים) יוצאי אתיופיה ו-25% הנותרים (215 תלמידים) – תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה. 45.3% ממשתתפי התוכנית היו בנים.

4.1.1 מאפייני תלמידים בבתי ספר שהשתתפו בתוכנית: מי שהשתתפו בתוכנית לעומת מי שלא השתתפו בתוכנית

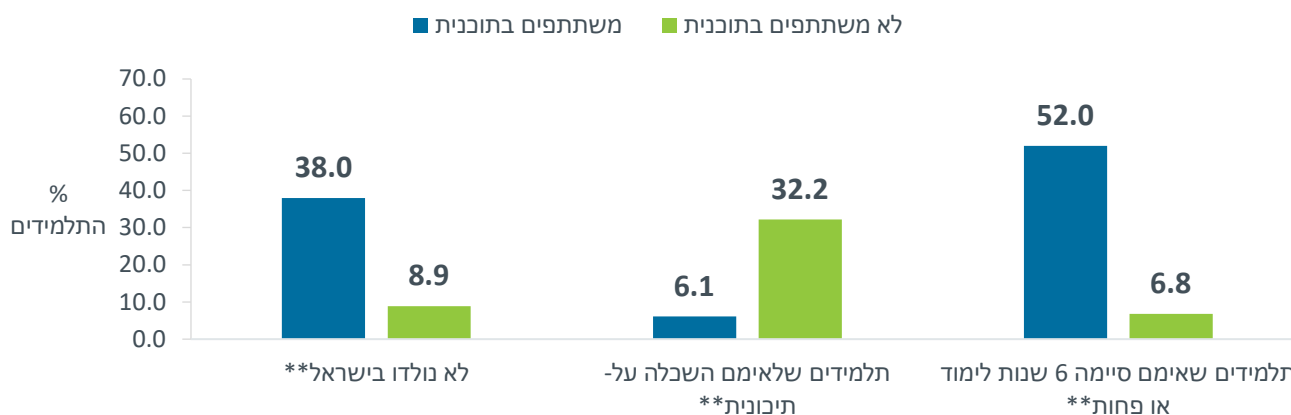
לא כל התלמידים יוצאי אתיופיה הלומדים בבתי ספר שמשתתפים בתוכנית SPACE משתתפים בה בעצמם. בשנה"ל תשע"ט תלמידי י"ב משתתפי התוכנית (יוצאי אתיופיה ושאינם יוצאי אתיופיה) היוו 11.9% מכלל תלמידי י"ב בבתי הספר שבהם למדו: 70.3% מתלמידי י"ב יוצאי אתיופיה בבתי הספר שבהם פעלה תוכנית SPACE השתתפו בתוכנית ו-3.4% מהתלמידים שאינם יוצאי אתיופיה.

ניתוח המאפיינים המרכזיים של תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית מראה כי מקרב בתי הספר שהתוכנית פעלה בהם, המשתתפים בה (יוצאי אתיופיה ושאינם יוצאי אתיופיה) היו בעלי מאפיינים חברתיים-כלכליים חלשים מאלו של תלמידים שלא השתתפו בה (ר' **תרשימים 1א, 1ב**). גם הישגיהם בלימודים בבית הספר היסודי ובחטיבת הביניים היו חלשים משל מי שלא השתתפו בתוכנית, כפי שמשקף במבחני מיצ"ב. כלומר, תלמידי התוכנית השתייכו לקבוצה חלשה מזו של הלא משתתפים בה בבתי הספר שבהם התוכנית פעלה (לפירוט מלא, ר' **לוח 1א בנספח א**).

- **תלמידים עולים:** 38% ממשתתפי התוכנית לא נולדו בישראל, והוותק הממוצע שלהם בישראל עמד על 10.5 שנים (סטיית תקן 3.4). לעומתם, 8.9% ($p < 0.01$, לפי מבחן χ^2) מהתלמידים שלא השתתפו בתוכנית לא נולדו בישראל, והוותק הממוצע שלהם בישראל עמד על 10.0 שנים (סטיית תקן 5.1).
- **השכלת אם:** השכלת אימם של משתתפי התוכנית הייתה נמוכה מהשכלת אימם של תלמידים שלא השתתפו בתוכנית: רק ל-6.1% מן האימהות של המשתתפים הייתה השכלה על-תיכונית, לעומת 32.2% מן האימהות של התלמידים שלא השתתפו בתוכנית; ל-52% מן האימהות של המשתתפים הייתה השכלה של שש שנים וכחות, לעומת 6.8% מן האימהות של תלמידים שלא השתתפו בתוכנית. ההבדלים בהשכלת האם בין הקבוצות נמצאו מובהקים ($p < 0.01$, לפי מבחן χ^2).

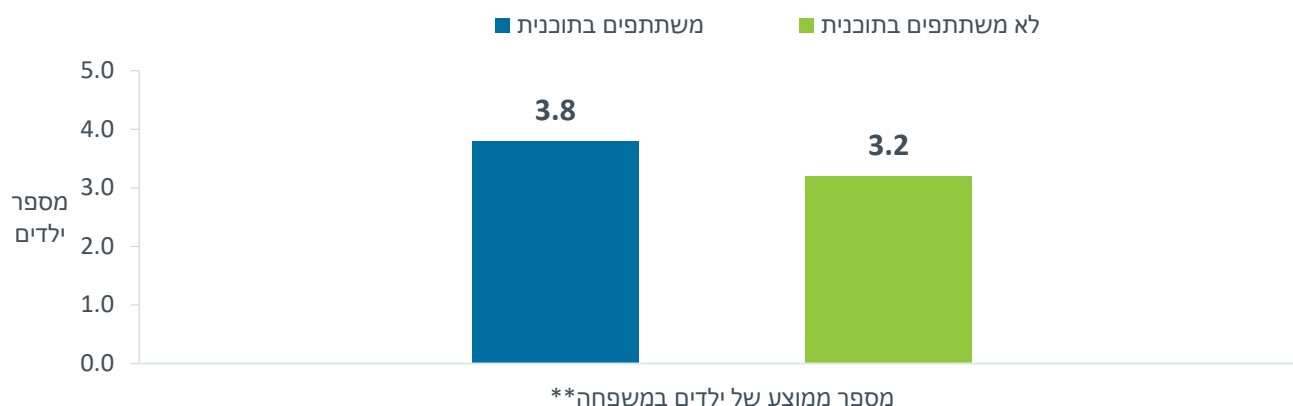
- מספר ממוצע של ילדים במשפחה:** המספר הממוצע של ילדים במשפחה בקרב תלמידי התוכנית היה 3.8 (סטיית תקן 1.8), מספר ממוצע גבוה מזה שנמצא בקרב תלמידים שלא השתתפו בתוכנית – 3.2 (סטיית תקן 1.6), $p < 0.01$, לפי מבחן One Way ANOVA).
- הישגים בלימודים בבית הספר היסודי:** הישגיהם בלימודים של התלמידים משתתפי התוכנית, כפי שהם משתקפים במבחני המיצ"ב הארציים שבהם נבחנו כשהיו בכיתה ה', היו נמוכים במידה ניכרת מהישגיהם של התלמידים שלא השתתפו בתוכנית ונבחנו במיצ"ב באותה שנה: ציון ממוצע (גולמי) של 48.5 נקודות (סטיית תקן 18.1) במבחן המיצ"ב משנה"ל תשע"ב לתלמידים שהשתתפו בתוכנית וציון ממוצע של 60 נקודות (סטיית תקן 18.7) לתלמידים שלא השתתפו בתוכנית ולמדו בבתי ספר שהשתתפו בתוכנית. ההבדל בין הציונים הממוצעים נמצא מובהק $(p < 0.01)$, לפי מבחן One Way ANOVA). השוואה להישגיהם במיצ"ב של כלל התלמידים בחינוך העברי מראה כי הישגיהם של משתתפי התוכנית היו נמוכים בפער גדול אף יותר: הציון הממוצע במיצ"ב של כלל התלמידים בחינוך העברי עמד על 62.5 נקודות.
- הישגים בלימודים בחטיבת הביניים:** הישגיהם בלימודים של התלמידים משתתפי התוכנית, כפי שהם משתקפים במבחני המיצ"ב הארציים שבהם נבחנו כשהיו בכיתה ח' היו נמוכים במידה ניכרת מהישגיהם של התלמידים שלא השתתפו בתוכנית ונבחנו במיצ"ב באותה שנה: ציון ממוצע (גולמי) של 37.1 נקודות (סטיית תקן 18.1) במבחן המיצ"ב משנה"ל תשע"ה לתלמידים שהשתתפו בתוכנית, וציון ממוצע של 51.1 נקודות (סטיית תקן 21.3) לתלמידים שלא השתתפו בתוכנית ולמדו בבתי ספר שהשתתפו בתוכנית. ההבדל בין הציונים הממוצעים נמצא מובהק $(p < 0.01)$, לפי מבחן One Way ANOVA). השוואה להישגיהם במיצ"ב של כלל התלמידים בחינוך העברי מראה כי הישגיהם של משתתפי התוכנית היו נמוכים בפער גדול אף יותר: הציון הממוצע במיצ"ב של כלל התלמידים בחינוך העברי עמד על 58.6 נקודות.

תרשים 1א: השכלת אם וארץ לידה של תלמידי י"ב מבתי ספר שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת הלימודים תשע"ט – תלמידים שהשתתפו בתוכנית (N=870) לעומת תלמידים שלא השתתפו בה (N=6,456) (באחוזים)

$\chi^2, p < 0.01^{**}$

תרשים 1: מספר ילדים במשפחתם של תלמידי י"ב מבתי ספר שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת הלימודים תשע"ט – תלמידים שהשתתפו בתוכנית (N=870) לעומת תלמידים שלא השתתפו בה (N=6,456)

One Way ANOVA, $p < 0.01^{**}$

4.1.2 מאפייני תלמידים שהשתתפו בתוכנית – יוצאי אתיופיה ומי שאינם יוצאי אתיופיה

כאמור, לכלל משתתפי התוכנית (יוצאי אתיופיה ושאינם יוצאי אתיופיה) מאפיינים חברתיים-כלכליים חלשים מאלו של מי שלא השתתפו בה. ניתוח המאפיינים המרכזיים של תלמידי י"ב מראה כי לתלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית היו מאפיינים חברתיים-כלכליים חלשים מאלו של תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה שהשתתפו בה (ר' תרשימים 2א, 2ב). לעומת פער חברתי-כלכלי זה, לא נמצא בין הקבוצות פער מוקדם בלימודים, והדבר משתקף בהישגיהם של התלמידים במיצ"ב שבו נבחנו בכיתה ה' וכך גם בהישגיהם במיצ"ב שבו נבחנו בכיתה ח' (לפירוט מלא, ר' לוח 1 ולוח 2א בנספח).

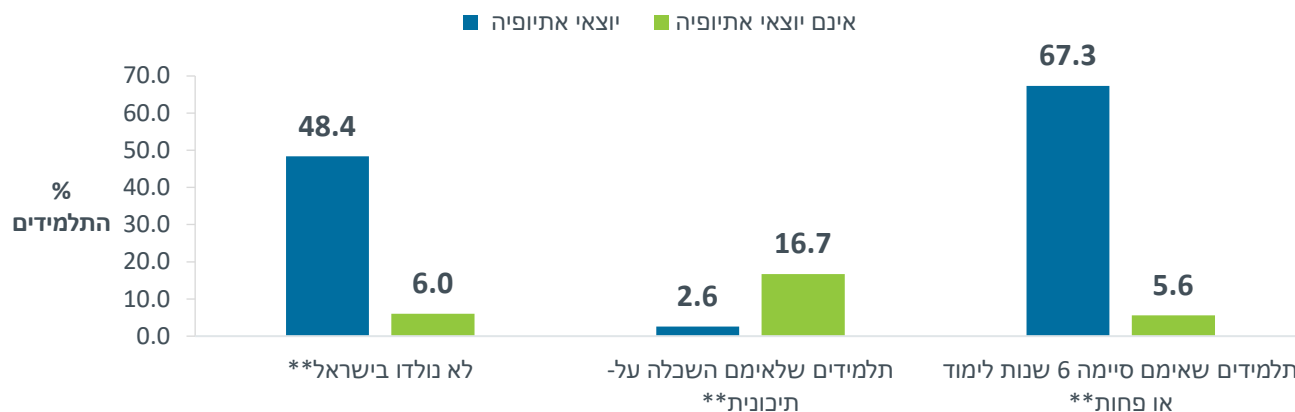
- תלמידים עולים:** בקרב משתתפי התוכנית יוצאי אתיופיה, 48.4% היו עולים, והוותק הממוצע שלהם בישראל עמד על 10.4 שנים (סטיית תקן 3.4). לעומתם רק מעטים ממשתתפי התוכנית שאינם יוצאי אתיופיה (6.0%) היו עולים, והוותק הממוצע שלהם בישראל היה 15.5 שנים (סטיית תקן 1.3). הבדל נמצא מובהק ($p < 0.01$, לפי מבחן χ^2).
- השכלת אם:** השכלת אימם של משתתפי התוכנית יוצאי אתיופיה הייתה נמוכה מהשכלת אימם של משתתפים שאינם יוצאי אתיופיה: רק ל-2.6% מן האימהות של המשתתפים יוצאי אתיופיה הייתה השכלה על-תיכונית, לעומת 16.7% מן האימהות של התלמידים שאינם יוצאי אתיופיה; ל-67.3% מן האימהות של המשתתפים יוצאי אתיופיה הייתה השכלה של 6 שנים וכחות, לעומת 5.6% מן האימהות של תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה. ההבדלים בהשכלת האם בין הקבוצות נמצאו מובהקים ($p < 0.01$, לפי מבחן χ^2).

- מספר ממוצע של ילדים במשפחה:** המספר הממוצע של ילדים במשפחה בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה עמד על 3.9 (סטיית תקן 1.8). מספר ממוצע זה גבוה מהמספר שנמצא בקרב תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה (3.3, סטיית תקן 1.8). ($p < 0.01$, לפי מבחן One Way ANOVA).

- הישגים בלימודים בבית הספר היסודי:** מאפייניהם הלימודיים של התלמידים יוצאי אתיופיה ושל התלמידים שאינם יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית, כפי שהם משתקפים במבחני המיצ"ב הארציים (ציון גולמי) שבהם נבחנו בכיתה ה', דומים (ציון ממוצע של 48.4 נקודות במבחן המיצ"ב משנת 2012 לתלמידים יוצאי אתיופיה וציון ממוצע של 48.9 נקודות לתלמידים שאינם יוצאי אתיופיה. ההבדל בין הציונים הממוצעים לא נמצא מובהק לפי מבחן One Way ANOVA).

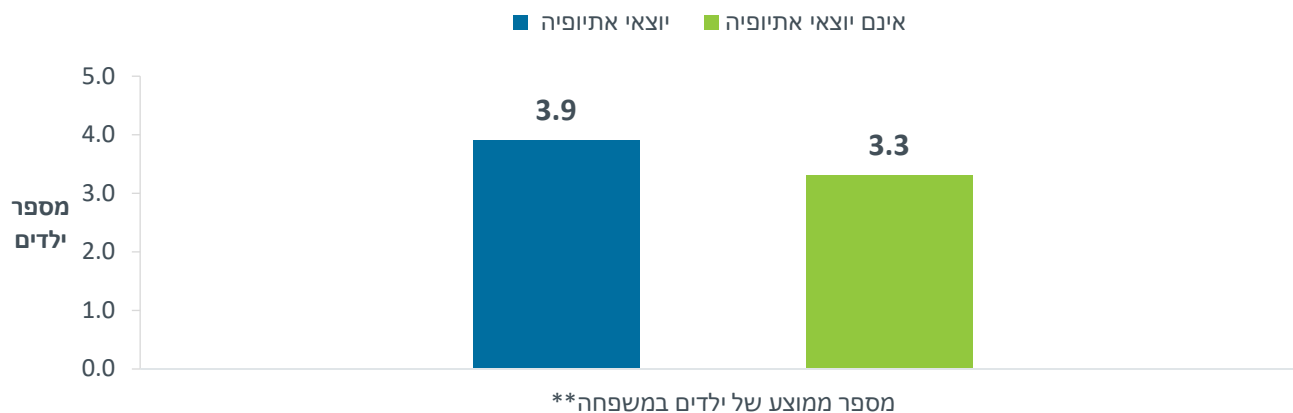
- הישגים בלימודים בחטיבת הביניים:** מאפייניהם הלימודיים של התלמידים יוצאי אתיופיה ושל התלמידים שאינם יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית, כפי שהם משתקפים במבחני המיצ"ב הארציים (ציון גולמי) שבהם נבחנו בכיתה ח', דומים (ציון ממוצע של 37.1 נקודות במבחן המיצ"ב משנת 2012 לתלמידים יוצאי אתיופיה וציון ממוצע של 37.2 נקודות לתלמידים שאינם יוצאי אתיופיה. ההבדל בין הציונים הממוצעים לא נמצא מובהק לפי מבחן One Way ANOVA).

תרשים 2: השכלת אם וארץ לידה של תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת הלימודים תשע"ט – תלמידים יוצאי אתיופיה (N=655) ותלמידים שאינם יוצאי אתיופיה (N=215) (באחוזים)

$\chi^2, p < 0.01^{**}$

תרשים 2: מספר ילדים במשפחתם של תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת הלימודים תשע"ט – תלמידים יוצאי אתיופיה (N=215) ותלמידים שאינם יוצאי אתיופיה (N=655)

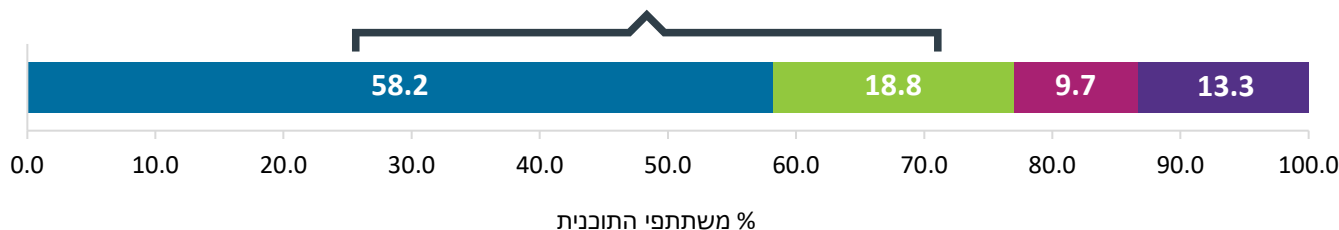
One Way ANOVA, $p < 0.01^{**}$

4.2 הישגים בבחינות הבגרות של תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת הלימודים תשע"ט

אחוז התלמידים הזכאים לתעודת בגרות מלאה מקרב כלל משתתפי התוכנית היה גבוה (77.0%); מהם, 58.2% היו זכאים לתעודת בגרות איכותית (תרשים 3, ולפירוט ר' לוח 2א בנספח א').

תרשים 3: זכאות לתעודת בגרות בקרב תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת הלימודים תשע"ט (באחוזים)

77.0% (N=870) ממשתתפי תוכנית SPACE היו זכאים לתעודת בגרות מלאה

- זכאים לתעודת בגרות מלאה העומדת בדרישות ההרשמה לאוניברסיטה (תעודה איכותית)
- זכאים לתעודת בגרות מלאה שאינה עומדת בדרישות ההרשמה לאוניברסיטה
- זכאים לתעודת בגרות חלקית
- לא קרובים לזכאות לבגרות

בבדיקת תעודות הבגרות של משתתפי התוכנית לא נמצאו הבדלים מובהקים (לפי מבחן χ^2) בין התלמידים יוצאי אתיופיה לתלמידים שאינם יוצאי אתיופיה: לא באחוז הזכאים לבגרות מלאה (76.9% בקרב יוצאי אתיופיה, ו-77.2% בקרב מי שאינם יוצאי אתיופיה) ולא באחוז הזכאים לתעודת בגרות איכותית (57.4% בקרב יוצאי אתיופיה, ו-60.5% בקרב מי שאינם יוצאי אתיופיה). להלן נבדוק את הישגיה של כל קבוצה בנפרד.

4.2.1 ההישגים של תלמידי י"ב שאינם יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית בשנת הלימודים תשע"ט

שילובם של תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה בתוכנית החל בשנה"ל תשע"ז, כך שתלמידים אלו זכו לסיוע בלימודים באמצעות התוכנית שלוש שנים לכל היותר. כדי ללמוד על מקומם היחסי של הישגי תלמידים אלו בוצעו שתי השוואות:

1. השוואה, כאמור, ליתר התלמידים שאינם יוצאי אתיופיה הלומדים באותם בתי הספר שבהם יושמה התוכנית, וזאת כדי ללמוד על הישגי משתתפי התוכנית שאינם יוצאי אתיופיה ביחס להישגיהם של תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה הלומדים איתם בבית הספר;
2. השוואה לכלל התלמידים בחינוך העברי הלומדים בבתי ספר שמגישים בהם לבגרות, וזאת כדי ללמוד על הישגי משתתפי התוכנית שאינם יוצאי אתיופיה ביחס לממוצע ההישגים הארצי.

השוואה לכלל התלמידים שאינם יוצאי אתיופיה בבתי הספר שבהם יושמה התוכנית: משתתפי התוכנית שאינם יוצאי אתיופיה היוו כאמור 3.4% מכלל התלמידים שאינם יוצאי אתיופיה בבתי הספר שבהם פעלה התוכנית (אחוז אחד יותר מהיקפם בשנה הקודמת שנמדדה, שנה"ל תשע"ח, שבה הם היוו 2.5% מכלל התלמידים שאינם יוצאי אתיופיה באותם בתי הספר שבהם התוכנית פעלה). אם משווים את הישגיהם של משתתפי התוכנית שאינם יוצאי אתיופיה לאלו של יתר התלמידים שאינם יוצאי אתיופיה ולא השתתפו בתוכנית באותם בתי ספר, רואים שאחוז הזכאים לתעודת בגרות מלאה מקרב משתתפי התוכנית היה נמוך במיוחד (77.2% לעומת 85.4% בהתאמה; $p < 0.01$, לפי מבחן χ^2). תמונה דומה מתקבלת גם בהשוואה של אחוז הזכאים לתעודת בגרות איכותית (60.5% לעומת 73.8% בהתאמה; $p < 0.01$, לפי מבחן χ^2). כלומר, הישגיהם בבחינות הבגרות של תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה המשתתפים בתוכנית היו נמוכים מאלו של יתר תלמידי י"ב שאינם יוצאי אתיופיה שלמדו באותם בתי ספר. מגמות אלו נמצאו גם כאשר נבחנו הישגיהם של בנים בנפרד. עם זאת, מעניין לציין כי אצל הבנות מגמה זו קיימת רק בזכאות לתעודת בגרות איכותית, ואילו שיעור הבנות הזכאיות לתעודת בגרות מלאה דומה בין המשתתפות בתוכנית ובין אלו שאינן משתתפות בה (83.1 לעומת 88.2, בהתאמה. ההבדל לא נמצא מובהק סטטיסטית) (לוח 1).

השוואה לכלל התלמידים בחינוך העברי בישראל: מהשוואה בין הישגיהם של משתתפי התוכנית שאינם יוצאי אתיופיה ובין אלו של כלל התלמידים בחינוך העברי (רק בבתי הספר שמגישים לבחינות בגרות) עולה שאחוז כלל הזכאים לתעודת בגרות מלאה בקרב המשתתפים שאינם יוצאי אתיופיה דומה לאחוז בקרב כלל התלמידים בחינוך העברי (77.2% לעומת 73.0% בהתאמה; ההבדלים לא נמצאו מובהקים לפי מבחן χ^2); ואילו אחוז הזכאים לתעודת בגרות איכותית נמוך מעט יותר, בפער לטובת כלל התלמידים בחינוך העברי (60.5% לעומת 65.2% בהתאמה; $p < 0.05$, לפי מבחן χ^2). מגמות אלו נמצאו גם בהתבוננות על הישגיהם של בנים בנפרד. עם זאת, בקרב הבנות נמצא פער, אך במגמה שונה: שיעור הבנות שאינן יוצאות אתיופיה הזכאיות לתעודת בגרות מלאה נמצא גבוה

יותר בקרב משתתפות התוכנית לעומת כלל התלמידות בחינוך העברי בארץ (83.1% לעומת 72.5% בהתאמה; ההבדלים נמצאו מובהקים לפי מבחן χ^2), ואילו שיעורי הזכאות לתעודת בגרות איכותית נמצאו דומים בין הקבוצות (לוח 1).

לוח 1: הישגים בבחינות הבגרות – תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה בבתי הספר שבהם פעלה התוכנית: מי שהשתתפו בתוכנית בעצמם, מי שלא השתתפו בה וכלל תלמידי י"ב בחינוך העברי בארץ בשנת הלימודים תשע"ט, וכן בחלוקה לפי מגדר (באחוזים)

כלל התלמידים בחינוך העברי	תלמידי י"ב שאינם יוצאי אתיופיה שלמדו בבתי הספר שהתוכנית פעלה בהם		השתתפו בתוכנית	לא השתתפו בתוכנית
	השתתפו בתוכנית	לא השתתפו בתוכנית		
	סך הכול:			
	(N)	(215)	(6,179)	(85,107)
זכאות לבגרות מלאה	77.2	**85.4	73.0	73.0
זכאות לבגרות איכותית	60.5	**73.8	*65.2	65.2
	בנים:			
	(N)	(97)	(3,607)	(39,074)
זכאים לבגרות מלאה	70.1	**82.3	73.7	73.7
זכאים לבגרות איכותית	51.5	**70.6	65.8	65.8
	בנות:			
	(N)	(118)	(3,195)	(46,033)
זכאיות לבגרות מלאה	83.1	88.2	**72.5	72.5
זכאיות לבגרות איכותית	67.8	*76.8	64.7	64.7

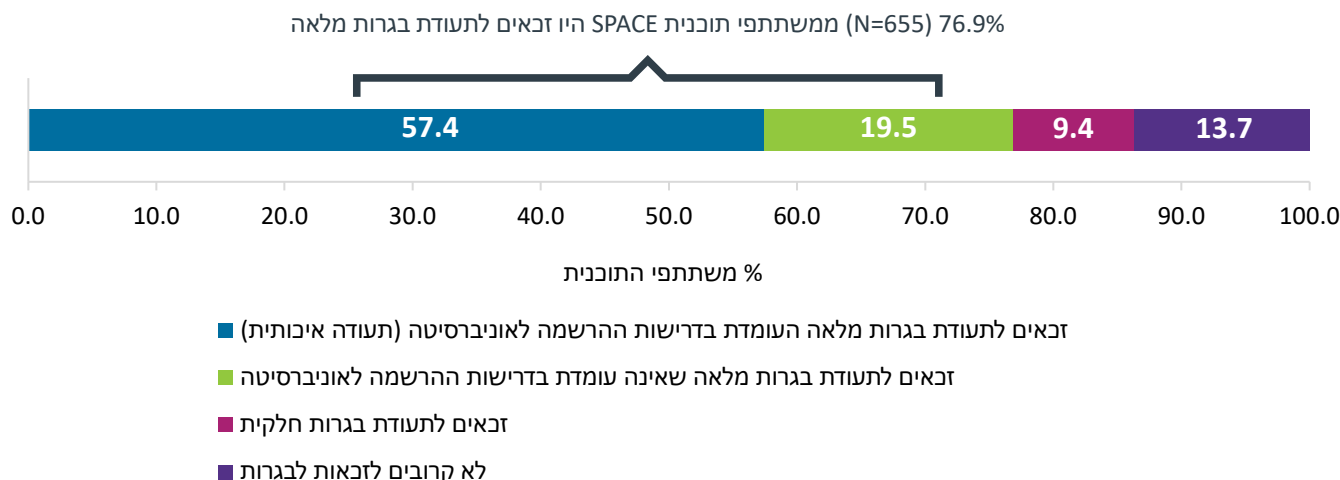
* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$ מובהקות לפי מבחן χ^2
 \wedge רק בבתי ספר המגישים לבגרות

4.2.2 הישגים של תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית בשנת הלימודים תשע"ט

התלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית היו מוקד המחקר הנוכחי, בהמשך למחקרים שנערכו בשנים קודמות, לפני שתלמידים שאינם יוצאי אתיופיה שולבו בתוכנית.

א. זכאות לתעודת בגרות מלאה וזכאות לתעודת בגרות איכותית: כלל יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית אחוז התלמידים הזכאים לתעודת בגרות מקרב התלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית היה גבוה – 76.9%. ממשתתפי התוכנית 57.4% היו אף זכאים לתעודת בגרות איכותית (תרשים 4).

תרשים 4: זכאות לתעודת בגרות בקרב תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת הלימודים תשע"ט (באחוזים)

שיעור הבנות שהשתתפו בתוכנית היה גבוה יותר (54.7% מהמשתתפים) משיעור הבנים שהשתתפו בה (45.3%). בין הבנים לבנות יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית נמצאו הבדלים מובהקים ($P < 0.01$ לפי מבחן χ^2 לטובת הבנות הן באחוז הזכאות לתעודת בגרות מלאה – 81.8% מהבנות ו-71.0% מהבנים, הן באחוז הזכאות לתעודת בגרות איכותית – 62.0% מהבנות ו-51.9% מהבנים).

משתתפי התוכנית יוצאי אתיופיה היוו בשנה"ל תשע"ט 22.3% מכלל תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה בארץ. כדי ללמוד על הישגיהם של התלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית בתוך המסגרת הרחבה יותר של הישגיהם של תלמידים יוצאי אתיופיה נבדקו הישגיהם אל מול הישגיהן של שלוש קבוצות השוואה. יש לציין כי השוואות אלו אין בהן כדי ללמד על השפעת התוכנית (על השפעה זו ניתן ללמוד **בפרק 4.3**) אלא כדי לאמוד את הישגי המשתתפים לעומת הישגיהן של קבוצות התייחסות. להלן ההשוואות שבוצעו:

1. **השוואה לתלמידים יוצאי אתיופיה שלא השתתפו בתוכנית** – ההשוואה לקבוצה זו נועדה לאפשר למידה על הישגיהם של משתתפי התוכנית לעומת הישגיהם של תלמידים יוצאי אתיופיה שלא השתתפו בה. התלמידים יוצאי אתיופיה שלא השתתפו בתוכנית חולקו לשתי תת-קבוצות: הראשונה – קבוצת השוואה לתלמידים הלומדים באותם בתי הספר שבהם יושמה התוכנית, וזאת כדי ללמוד על הישגי יוצאי אתיופיה משתתפי התוכנית בתוך בתי הספר שהתוכנית מיושמת בהם; השנייה – קבוצת השוואה לכלל התלמידים יוצאי אתיופיה בארץ שלא השתתפו בתוכנית, וזאת כדי ללמוד על הישגי יוצאי אתיופיה משתתפי התוכנית בראייה כלל-ארצית (תת-הקבוצה השנייה כללה גם את קבוצת השוואה הראשונה, של התלמידים יוצאי אתיופיה שלא השתתפו בתוכנית, מבתי הספר שבהם התוכנית פעלה).

2. **השוואה לכלל התלמידים יוצאי אתיופיה בחינוך העברי** – השוואה זו נועדה לאפשר למידה על הישגי יוצאי אתיופיה משתתפי התוכנית ביחס לממוצע הארצי של הישגי כלל התלמידים יוצאי אתיופיה, משתתפי התוכנית ושאיתם משתתפים בה כאחד. מכיוון שנעשית בחירה הן אילו בתי ספר ישתתפו בתוכנית הן אילו תלמידים מבתי הספר שבתוכנית ישתתפו בה בעצמם,

ישנה חשיבות גם להצגה של הישגי הקבוצה של כלל התלמידים יוצאי אתיופיה בארץ, הכוללת גם את משתתפי התוכנית וגם את התלמידים שלא השתתפו בה.

3. **השוואה לכלל התלמידים בחינוך העברי** הלומדים בבתי ספר שבהם מגישים לבגרות – ההשוואה לקבוצה זו נועדה לאפשר למידה על הישגי משתתפי התוכנית יוצאי אתיופיה ביחס למוצע הארצי, שאליו, ואף מעבר לו, התוכנית שואפת לקדם את משתתפיה.

ב. הישגי בחינות הבגרות של תלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית לעומת הישגי שלוש הקבוצות הנתונים מראים כי לעומת תלמידים יוצאי אתיופיה שלא השתתפו בתוכנית, ממוצע הישגיהם של משתתפי התוכנית יוצאי אתיופיה בשני סוגי תעודות הבגרות שנבדקו היה גבוה. הישגים גבוהים של משתתפי התוכנית, המהווים כאמור 22.3% מכלל התלמידים יוצאי אתיופיה בישראל, גורמים לעלייה גם בהישגיהם של כלל התלמידים יוצאי אתיופיה בארץ. השוואה בין הישגיהם של משתתפי התוכנית לאלו של כלל התלמידים בחינוך העברי (רק בבתי הספר שמגישים לבגרות) מראה כי משתתפי התוכנית השיגו אחוזי זכאות לבגרות מלאה גבוהים במידה ניכרת מאלו של כלל התלמידים בחינוך העברי, אך אחוז הזכאים לתעודת בגרות איכותית היה נמוך מזה שנמצא עבור כלל התלמידים (לוח 2), (לכירוס מלא יותר ר' לוח 3א בנספח א').

לוח 2: הישגים בבחינות הבגרות – תלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית לעומת תלמידים יוצאי אתיופיה שלא השתתפו בה, מבתי הספר שיישמו את התוכנית ומקרב כלל בתי הספר בארץ, ולעומת כלל התלמידים בחינוך העברי (באחוזים)

משתתפי התוכנית יוצאי אתיופיה	תלמידים יוצאי אתיופיה שלא השתתפו בתוכנית	כלל התלמידים יוצאי אתיופיה	כלל התלמידים	כלל התלמידים בחינוך העברי
סך הכול:				
(655)	(277)	(2,279)	(2,934)	(85,107)
בעלי זכאות לבגרות מלאה	**67.1	**60.7	**64.3	*73.0
בעלי זכאות לבגרות איכותית	**43.0	**43.7	**46.8	**65.2
בנים:				
(297)	(150)	(1,139)	(1,436)	(39,074)
זכאים לבגרות מלאה	67.3	**54.5	**57.9	73.7
זכאים לבגרות איכותית	*39.3	**35.5	**38.9	**65.8
בנות:				
(358)	(127)	(1,140)	(1,498)	(46,033)
זכאיות לבגרות מלאה	**66.9	**66.8	**70.4	**72.5
זכאיות לבגרות איכותית	**47.2	**51.9	**54.3	64.7

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$ מובהקות לפי מבחן χ^2
 \wedge רק בבתי ספר המגישים לבגרות

זכאות לתעודת בגרות מלאה: אחוז הזכאים לתעודת בגרות מלאה בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית נמצא גבוה (76.9%) באופן מובהק (χ^2 ; $p < 0.01$) מאחוז הזכאים בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה שלא השתתפו בתוכנית, הן בכלל הארץ (60.7%) הן בבתי הספר שבהם התוכנית פעלה (67.1%), וגם גבוה באופן מובהק (χ^2 ; $p < 0.01$) מאחוז הזכאים בקרב כלל התלמידים בחינוך העברי (73.0%).

בנות: אחוז הזכאיות לתעודת בגרות מלאה מקרב הבנות יוצאות אתיופיה שהשתתפו בתוכנית היה גם בשנה"ל תשע"ט (בדומה לשנה"ל תשע"ד-תשע"ח) גבוה באופן מובהק מן האחוז בקרב הבנות בכלל החינוך העברי (81.8% לעומת 72.5%, בהתאמה; $p < 0.01$, לפי מבחן χ^2) וגבוה גם מהישגיהן של תלמידות יוצאות אתיופיה שלא השתתפו בתוכנית, הן בכלל הארץ (66.8%) הן בבתי הספר שבהם התוכנית פעלה (66.9%).

בנים: אחוז הזכאים לתעודת בגרות מלאה בקרב הבנים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית היה דומה לאחוז בקרב הבנים בכלל החינוך העברי (71.0% לעומת 73.7%, בהתאמה), דומה לאחוז בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה שלא השתתפו בתוכנית אך לומדים איתם באותם בתי ספר (67.3%) וגבוה באופן מובהק (χ^2 ; $p < 0.01$) מהישגיהם של כלל התלמידים יוצאי אתיופיה שלא השתתפו בתוכנית (54.5%).

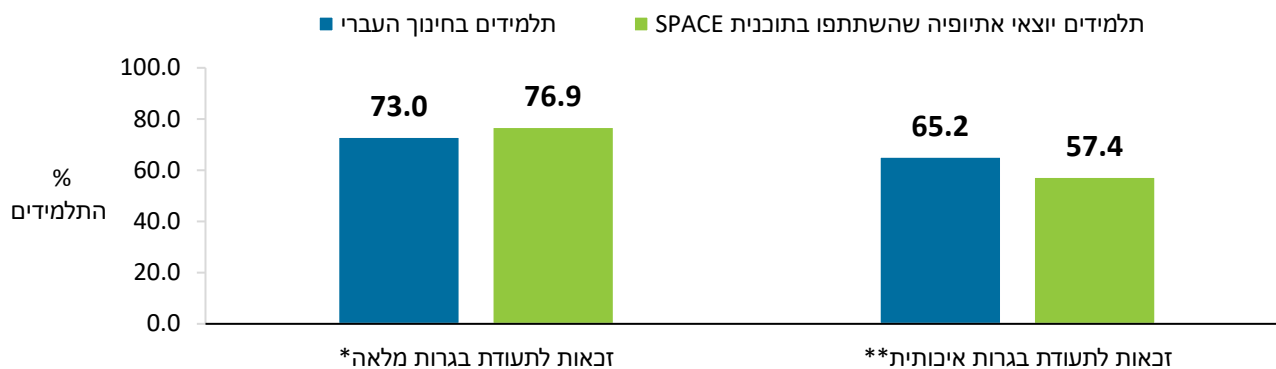
זכאות לתעודת בגרות איכותית: אחוז הזכאים לתעודת בגרות העומדת בדרישות ההרשמה לאוניברסיטה בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית נמצא גבוה (57.4%) באופן מובהק (χ^2 ; $p < 0.01$) מאחוז הזכאים בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה שלא השתתפו בתוכנית בכלל הארץ (43.7%) ובבתי הספר שבהם התוכנית פעלה (43.0%). לעומת זאת, בהשוואה לכלל התלמידים בחינוך העברי (65.2%), אחוז הזכאים לתעודת בגרות איכותית מקרב התלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית היה נמוך באופן מובהק (χ^2 ; $p < 0.01$).

בנות: אחוז הזכאיות לתעודת בגרות איכותית נמצא גבוה באופן מובהק (χ^2 ; $p < 0.01$) מאחוז הזכאיות מקרב התלמידות יוצאות אתיופיה שלא השתתפו בתוכנית, הן בכלל הארץ (51.9%) הן בבתי הספר שבהם התוכנית פעלה (47.2%); והוא דומה לאחוז הזכאיות לתעודה זו מקרב כלל הבנות בחינוך העברי (62.0% ו-64.7%, בהתאמה).

בנים: אחוז הזכאים לתעודת בגרות איכותית (51.9%) נמצא גבוה מאחוז הזכאים לתעודה זו מקרב התלמידים יוצאי אתיופיה שלא השתתפו בתוכנית בבתי הספר שהשתתפו בתוכנית (39.3%; χ^2 ; $p < 0.05$) וגבוה מזה של כלל התלמידים יוצאי אתיופיה שלא השתתפו בתוכנית (35.5%; χ^2 ; $p < 0.01$); עם זה הוא נמצא נמוך באופן מובהק (χ^2 ; $p < 0.01$) מאחוז הזכאים מקרב כלל הבנים בחינוך העברי (65.8%).

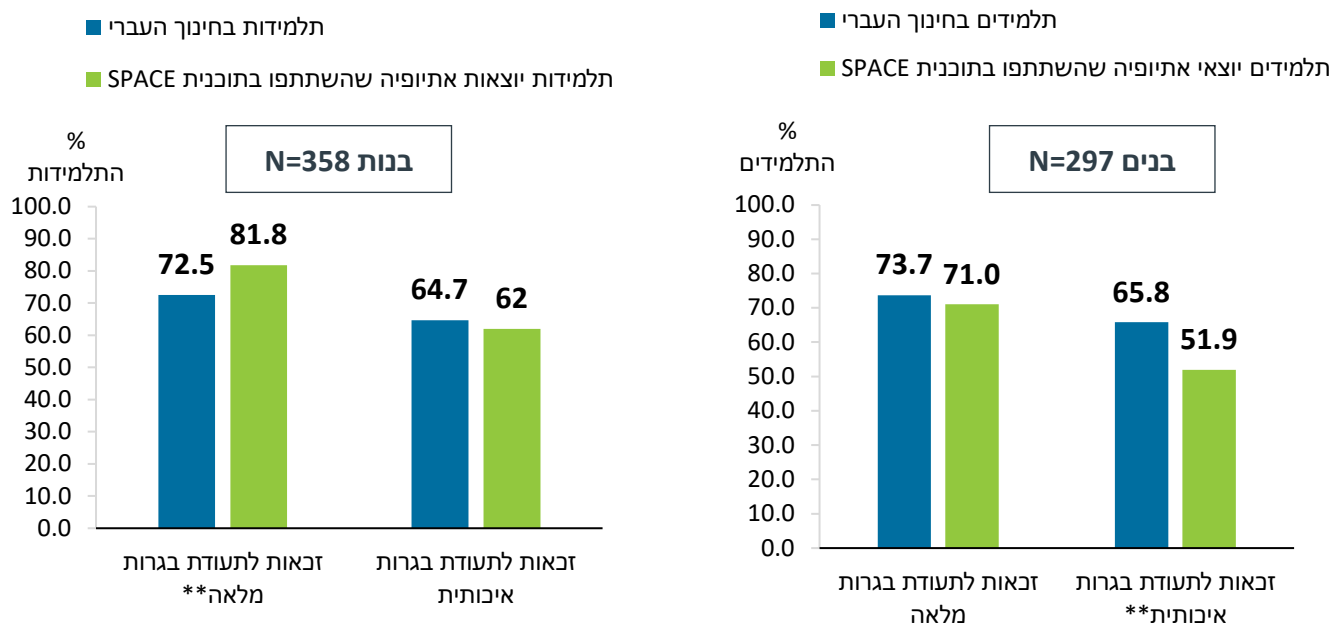
את הפערים בין כלל תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית לכלל התלמידים בחינוך העברי אפשר לראות באופן מובחן **בטרשים 5**, ואת הפערים לפי בנים ובנות ניתן לראות **בטרשים 6**.

תרשים 5: הישגים בבחינות הבגרות – יוצאי אתיופיה משתתפי תוכנית SPACE (N=655), לעומת כלל התלמידים בחינוך העברי (N=85,107) בשנת הלימודים תשע"ט (באחוזים)

χ^2 , $p < 0.01$ *** $P < 0.05$

תרשים 6: הישגי בנים לעומת בנות בבחינות הבגרות בשנת הלימודים תשע"ט – משתתפי SPACE יוצאי אתיופיה לעומת כלל התלמידים בחינוך העברי (באחוזים)

χ^2 , $p < 0.01$ **

ג. ניגשו ל-4-5 יחידות לימוד בבחינות הבגרות באנגלית ובמתמטיקה: כלל התלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית, בנים לעומת בנות (רק בבתי הספר שמגישים לבגרות)

ניתוח הנתונים מראה כי 63.7% מיוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית ניגשו למספר יחידות מוגבר באנגלית ו-16.0% למספר יחידות מוגבר במתמטיקה. אחוזים אלו נמוכים מאחוזי כלל התלמידים בחינוך העברי שניגשו למספר יחידות מוגבר, הן באנגלית הן במתמטיקה, ונראה כי הם מסבירים את האחוז הנמוך יותר של זכאים לתעודת בגרות איכותית בקרב יוצאי אתיופיה משתתפי התוכנית מאשר בקרב כלל התלמידים בחינוך העברי (**תרשים 5**). לעומת זאת, השוואה לכלל יוצאי אתיופיה בארץ מראה כי אחוז הניגשים להיקף היחידות המוגבר באנגלית ובמתמטיקה גבוה יותר בקרב משתתפי התוכנית (**לוח 3**).

ניגשו למספר יחידות מוגבר באנגלית: הצלחה במספר מוגבר של יחידות לימוד בבחינת הבגרות באנגלית היא תנאי לתעודת בגרות איכותית: מי שקיבלו תעודת בגרות מלאה אחרי שנבחנו ב-4-5 יחידות בבחינת הבגרות באנגלית וקיבלו בה ציון "עובר" זכאים לתעודת בגרות העומדת בדרישות ההרשמה לאוניברסיטה – תעודת בגרות איכותית. אחוז התלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית SPACE וניגשו לבחינה במספר יחידות מוגבר באנגלית בשנה"ל תשע"ט היה נמוך מאחוז הניגשים מקרב כלל התלמידים בחינוך העברי (63.7% לעומת 69.8%, בהתאמה; $p < 0.01$, לפי מבחן χ^2) וגבוה מאחוז הניגשים מקרב כלל התלמידים יוצאי אתיופיה בארץ (63.7% לעומת 52.2%, בהתאמה; $p < 0.01$, לפי מבחן χ^2).

בהבחנה בין בנים לבנות אפשר למצוא מגמות אחדות:

בנים: אחוז הניגשים ל-4-5 יחידות לימוד באנגלית מקרב הבנים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית (59.9%) היה נמוך באופן מובהק ($p < 0.01$, לפי מבחן χ^2) מאחוז הניגשים מקרב כלל הבנים בחינוך העברי (71.7%), וגבוה באופן מובהק ($p < 0.01$, לפי מבחן χ^2) מאחוז הניגשים בקרב כלל הבנים יוצאי אתיופיה בארץ (41.2%).

בנות: אחוז הניגשות ל-4-5 יחידות באנגלית מקרב הבנות יוצאות אתיופיה שהשתתפו בתוכנית (66.8%) היה דומה לאחוז הבנות שניגשו ל-4-5 יחידות באנגלית בחינוך העברי (68.2%) וגבוה באופן מובהק ($p < 0.01$, לפי מבחן χ^2) מהאחוז שנמצא בקרב כלל הבנות יוצאות אתיופיה בארץ (56.2%).

ניגשו למספר יחידות מוגבר במתמטיקה: אחוז התלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית SPACE שניגשו לבחינה במספר יחידות מוגבר במתמטיקה (4-5 יחידות) בשנה"ל תשע"ט היה נמוך במיוחד לעומת אחוז הניגשים מקרב כלל התלמידים בחינוך העברי (16.0% לעומת 37.7%, בהתאמה; $p < 0.01$, לפי מבחן χ^2) וגבוה מאחוז כלל התלמידים יוצאי אתיופיה בארץ שניגשו למספר יחידות מוגבר במתמטיקה (11.5%, $p < 0.05$, לפי מבחן χ^2).

בהבחנה בין בנים לבנות אפשר לראות מגמות דומות זו לזו בין המינים:

בנים: בדומה למגמות במקצוע האנגלית, גם במקצוע המתמטיקה נמצא כי אחוז הניגשים ל-4-5 יחידות לימוד במתמטיקה מקרב הבנים שהשתתפו בתוכנית (13.1%) היה נמוך באופן מובהק ($p < 0.01$, לפי מבחן χ^2) מאחוז הניגשים לבחינות אלו מקרב כלל הבנים בחינוך העברי (38.8%) וגבוה ($p < 0.05$, לפי מבחן χ^2) מאחוז הניגשים בקרב כלל הבנים יוצאי אתיופיה בארץ (10.0%).

בנות: אחוז הניגשות ל-4-5 יחידות לימוד במתמטיקה מקרב הבנות שהשתתפו בתוכנית (18.4%) היה נמוך באופן מובהק ($p < 0.01$), לפי מבחן χ^2) מאחוז הניגשות לבחינות אלו מקרב כלל הבנות בחינוך העברי (36.8%), וגבוה ($p < 0.05$ לפי מבחן χ^2) מאחוז הניגשות בקרב כלל הבנות יוצאות אתיופיה בארץ (13.0%).

לוח 3: ניגשים ל-4-5 יחידות לימוד בבחינות הבגרות באנגלית ובמתמטיקה בשנת הלימודים תשע"ט – יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית, כלל יוצאי אתיופיה בארץ וכלל התלמידים בחינוך העברי בארץ, וכן בחלוקה לפי מגדר (באחוזים)

משתתפי התוכנית יוצאי אתיופיה	כלל התלמידים יוצאי אתיופיה	כלל התלמידים בחינוך העברי	
(655)	(2,934)	(85,107)	כל התלמידים:
63.7	**52.2	**69.8	ניגשו ל-4-5 יחידות באנגלית
16.0	*11.5	**37.7	ניגשו ל-4-5 יחידות במתמטיקה
(297)	(1,436)	(39,074)	בנים:
59.9	**41.2	**71.7	ניגשו ל-4-5 יחידות באנגלית
13.1	*10.0	**38.8	ניגשו ל-4-5 יחידות במתמטיקה
(358)	(1,498)	(46,033)	בנות:
66.8	**56.2	68.2	ניגשו ל-4-5 יחידות באנגלית
18.4	*13.0	**36.8	ניגשו ל-4-5 יחידות במתמטיקה

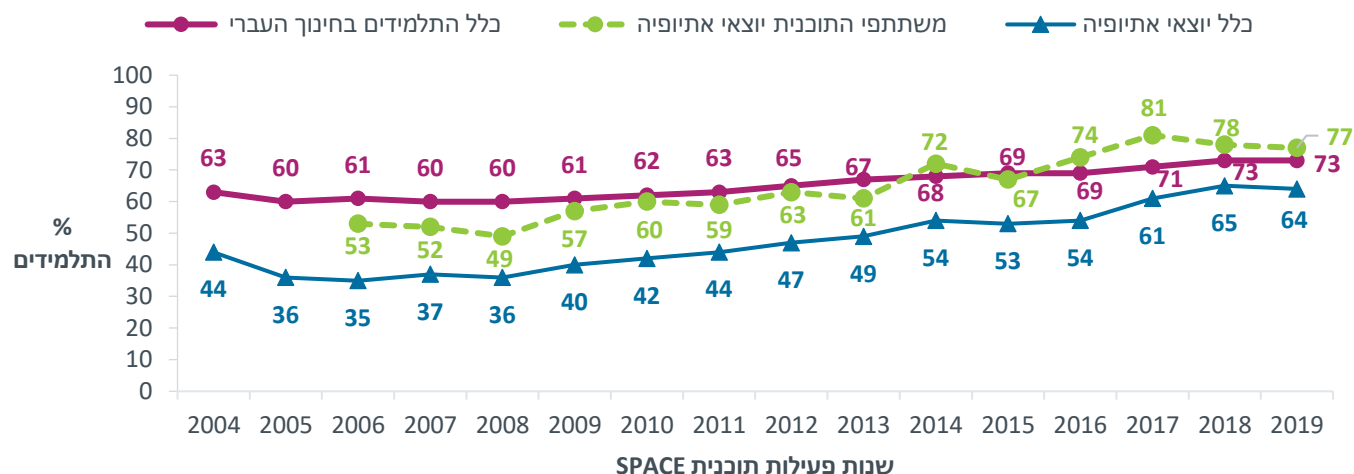
* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$ χ^2

4.2.3 ההישגים של תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית במשך שנים אחדות

כאמור, תוכנית SPACE החלה לפעול בשנת 2005 בגלל פער לימודי ניכר בין הישגיהם של תלמידים יוצאי אתיופיה להישגיהם של יתר התלמידים בחינוך העברי.

זכאות לתעודת בגרות מלאה: התבוננות בהפעלת התוכנית מראשיתה מראה כי החל בשנה"ל תשס"ט (2008/09) הישגיהם של משתתפי התוכנית מתקרבים להישגיהם של כלל התלמידים בחינוך העברי, ובשנה"ל תשע"ז-תשע"ט ניכרת מגמה רציפה של הישגים גבוהים מאלו של כלל התלמידים בחינוך העברי (**תרשים 7**).

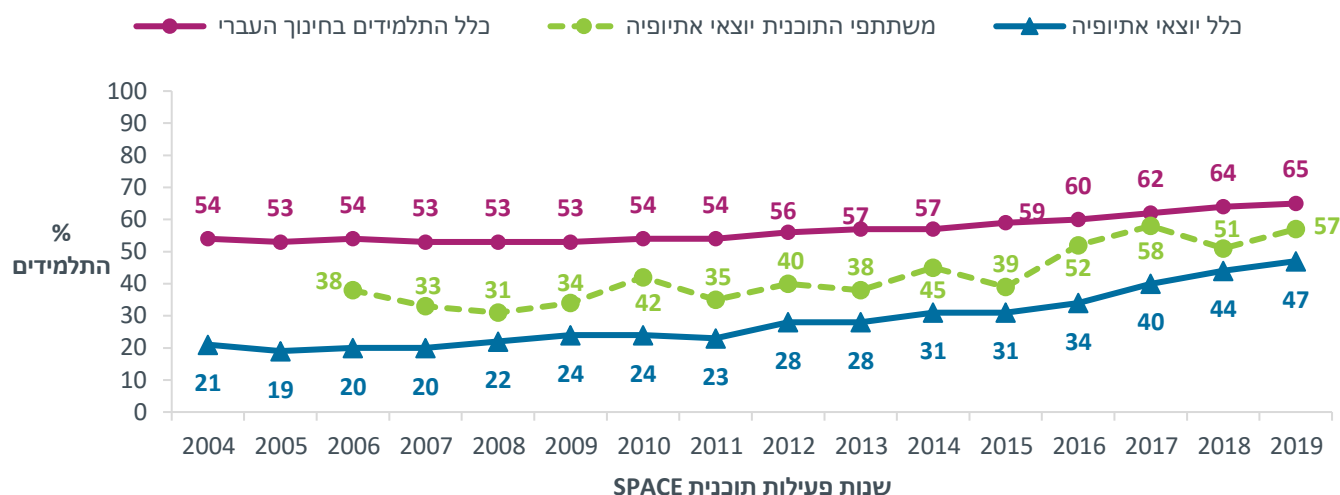
תרשים 7: זכאים לתעודת בגרות מלאה מקרב תלמידי י"ב^א בשנות הלימודים תשס"ד-תשע"ט (2004-2019) – כלל התלמידים בחינוך העברי, תלמידי יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית SPACE וכלל יוצאי אתיופיה (באחוזים)

^אבבתי ספר המגשימים תלמידים לבחינות הבגרות

זכאות לתעודת בגרות איכותית: משך כל השנים יש פער באחוז הזכאים לתעודת בגרות העומדת בדרישות ההרשמה לאוניברסיטה בין משתתפי התוכנית ובין כלל התלמידים בחינוך העברי, והיו עליות ומורדות באחוז התלמידים הזכאים לתעודת בגרות העומדת בדרישות ההרשמה לאוניברסיטה בקרב משתתפי התוכנית יוצאי אתיופיה, עם זאת אפשר להבחין במגמת עלייה כללית בהישגיהם של יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית (תרשים 8).

תרשים 8: זכאים לתעודת בגרות איכותית מקרב תלמידי י"ב בשנות הלימודים תשס"ד-תשע"ט (2004-2019) – כלל התלמידים בחינוך העברי, תלמידים יוצאי אתיופיה משתתפי תוכנית SPACE וכלל יוצאי אתיופיה (באחוזים)

אבבתי ספר המגשימים תלמידים לבחינות הבגרות

התבוננות על הישגיהם של **כלל התלמידים יוצאי אתיופיה** מראה מגמת שיפור מתונה ועקבית, הן בשיעור הזכאות לבגרות מלאה הן בשיעור הזכאות לבגרות איכותית (לכירוסט מלא, **לוח 4א** בנספח א). יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית היוו בשנה"ל תשע"ט 22% מכלל התלמידים יוצאי אתיופיה בכיתה י"ב, ובמשך כל השנים שבהן פעלה התוכנית שיעור המשתתפים בתוכנית מתוך כלל תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה נע בין 12%-25%. ההישגים בקרב תלמידי התוכנית היו, בהתאמה להיקף שיעור ההשתתפות בתוכנית, חלק מרכיבי הישגים בלימודים של כלל התלמידים יוצאי אתיופיה.

הנתונים שתוארו עד כאן מציגים שיפור בהישגים עם השנים בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית. עם זאת, מדובר בנתונים גולמיים. הנתונים לכשעצמם אינם מביאים בחשבון את מאפייני התלמידים המשתתפים, ולכן, אם לא מבצעים ניתוח נוסף המבוסס גם על קבוצת השוואה, אי אפשר לייחס את ההישגים והשינויים עם השנים להשפעת התוכנית.

מכיוון שהצטרפותם של בתי ספר לתוכנית ועזיבתם אותה אינה אקראית, אי אפשר לבחון ברצף אחד את השפעת התוכנית בכל שנות הפעלתה, ויש בכך כדי להדגיש את החשיבות של הסתכלות על הישגי התלמידים בכל שנה נתונה בתור יחידה נפרדת אל מול קבוצת השוואה מתאימה. ניתוח זה עבור שנה"ל תשע"ט יוצג להלן.

4.3 השפעת תוכנית SPACE על שיפור הישגיהם של תלמידים יוצאי אתיופיה בבחינות הבגרות

כדי להעריך עד כמה ההישגים של משתתפי התוכנית משקפים את השפעת התוכנית, ההשפעה בודדה באמצעות שימוש בקבוצת השוואה. על בסיס קובצי משרד החינוך, לכל משתתף בתוכנית זוג תלמיד יוצא אתיופיה בעל מאפיינים דומים, שלמד בבית ספר עם מאפיינים דומים ולא השתתף בתוכנית. הזיווג נעשה ביחס של 1:1 בשיטת Nearest Neighbor Analysis. הדמיון בין תלמידי התוכנית ובין קבוצת השוואה נבחן על פי מאפיינים של מין, ארץ לידה ('אתיופיה/ישראל'), השכלת האם ('לא למדה/לפחות מיסודית/יסודית או חט"ב/תיכונית ומעלה'); זרם בית הספר ('ממלכת'/'ממ"ד'), אחוז הזכאים לתעודת בגרות איכותית בקרב כלל התלמידים בבית הספר בשנה"ל תשע"ט, מדד הטיפוח של בית הספר המשקף את המאפיינים החברתיים-כלכליים של התלמידים בשנה"ל תשע"ט. לא נכנסו לקבוצת השוואה תלמידי בתי הספר שבתוכנית שלא השתתפו בעצמם בתוכנית, תלמידי בתי ספר שהשתתפו בתוכנית בשנים קודמות אך בתי הספר יצאו מהתוכנית ותלמידים בבתי ספר טכנולוגיים או בבתי ספר שאינם מגישים לבגרות.

ניתוח זה אפשר להפריד בין השפעת התוכנית ובין גורמים אחרים המשפיעים על הישגי התלמידים המשתתפים בה (כגון מאפיינים אישיים, מאפייני בית הספר ושינויים במדיניות הכללית של משרד החינוך), וכך לאמוד מה היו הישגי התלמידים לולא השתתפו בתוכנית. כמו כן נבדקה השפעת התוכנית על תלמידים בעלי מגוון מאפיינים – בניס לעומת בנות, ילידי אתיופיה לעומת יוצאי אתיופיה ילידי ישראל, ותלמידים בעלי הישגים מוקדמים שונים (לפי בחינות המיצ"ב שאליהן ניגשו בכיתה ח'). הניתוח בוצע על נתוני כל 655 תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה שהשתתפו בשנה"ל תשע"ט בתוכנית SPACE. התלמידים מקבוצת השוואה היו תלמידים שלמדו בבתי ספר שלא השתתפו בתוכנית SPACE, אך ייתכן שקיבלו מענים אחרים שסייעו להם בלימודיהם (לפירוט מלא של מאפייני קבוצת השוואה ר' **לוח א5** בנספח א).

הניתוח עוסק אפוא בהשפעתה של תוכנית SPACE הנוספת על השפעתם של מענים אחרים שניתנים לתלמידים.

הניתוחים העידו על פער בהישגים המקדמים זכאות לבגרות מלאה לטובת יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית לעומת תלמידים בעלי מאפיינים דומים (**תרשים 9**), מבתי ספר דומים שלא השתתפו בתוכנית. בדיקת קבוצות בקרב התלמידים מאפשרת לזהות הבדלים בהשפעה (**תרשימים 10-12**).

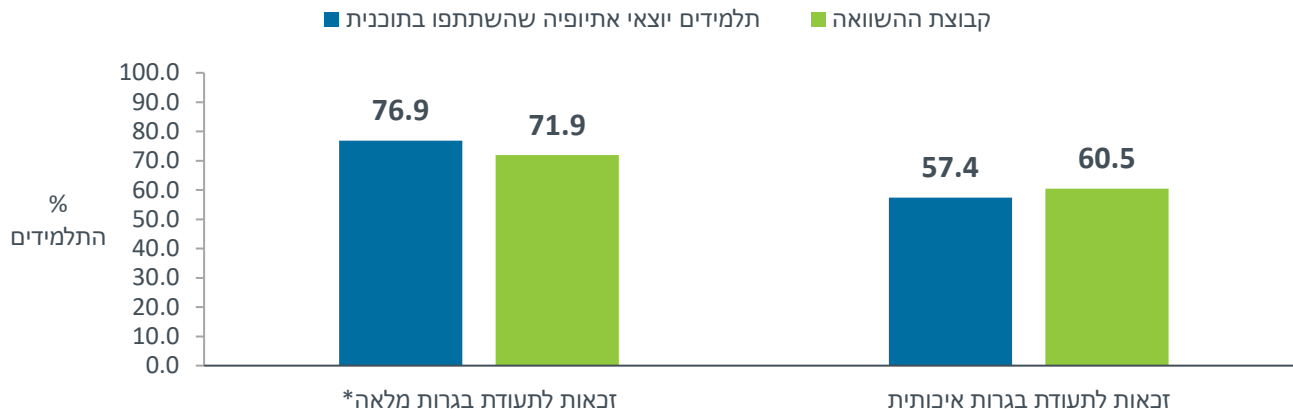
4.3.1 השפעת התוכנית על הישגיהם של כלל תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה שהשתתפו בה

הניתוח על אודות כלל תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית (**תרשים 9**) מראה כי נמצא יתרון בקרב משתתפי התוכנית באחוז הזכאות לתעודת בגרות מלאה (פער של 5 נקודות האחוז, כלומר יתרון של 7% לעומת הלא משתתפים)², אך לא נמצא יתרון בקרב משתתפי התוכנית באחוז התלמידים שהשיגו תעודת בגרות איכותית.

² יתרון: הפער בנקודות אחוז מחולק לאחוז בקבוצת השוואה

יתרון זה, שנמצא בשנה"ל תשע"ט בהשגת זכאות לתעודת בגרות מלאה, שונה מן הממצאים משנות לימודים קודמות (בבגרויות תשע"ו-תשע"ח): בשנים הקודמות נמצא כי התוכנית משפרת את הישגיהם של התלמידים המשתתפים בה – וזאת ביחס לקבוצת השוואה – באחוז התלמידים שהשיגו תעודת בגרות איכותית. לעומת זאת, בשנה שדוח זה עוסק בה, שנת הלימודים תשע"ט, נמצא כי התוכנית דווקא משפרת את הישגיהם של התלמידים המשתתפים בה באחוז התלמידים שהשיגו תעודת בגרות מלאה. יש לזכור כי תעודת בגרות מלאה כוללת את כל סוגי התעודות המקנות זכאות לתעודת בגרות. ואילו תעודת בגרות איכותית היא תעודת בגרות מלאה שיש בה גם מספר יחידות מוגבר באנגלית ולפיכך היא עומדת בדרישות ההרשמה לאוניברסיטה. הפער בין שני המדדים משקף את האחוז הממוצע של התלמידים שהיו זכאים לתעודת בגרות מלאה אך לא ניגשו למספר יחידות מוגבר באנגלית.

תרשים 9: השפעת תוכנית SPACE – יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית לעומת קבוצת השוואה (תלמידים יוצאי אתיופיה בעלי מאפיינים דומים, מבתי ספר שהם דומים אך לא השתתפו בתוכנית), שנת הלימודים תשע"ט (באחוזים)

Paired t-test $P < 0.05^*$
N=655

בתוכניות סיוע לימודי יש לעיתים הבדלים בהשפעה על תלמידים בעלי מאפיינים שונים. בדקנו את השפעת התוכנית על תלמידים בעלי מגוון מאפיינים.

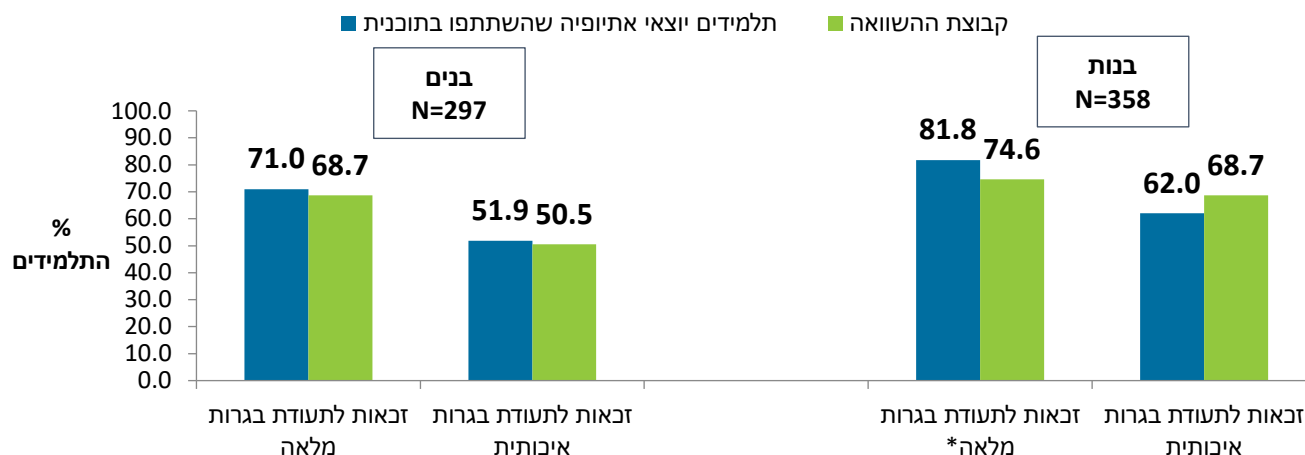
4.3.2 השפעת התוכנית על הישגיהם של תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה שהשתתפו בה – בנים ובנות

השוואה בין בנים לבנות מאפשרת ללמוד על שונות בהשפעת התוכנית לפי מגדר. **מתרשים 10** עולה כי התוכנית תרמה לשיפור שיעור הזכאות לבגרות מלאה בקרב הבנות שהשתתפו בה לעומת תלמידות דומות במאפייניהן שלא השתתפו בתוכנית; ואילו אצל הבנים שהשתתפו לא נמצאה בשנה"ל תשע"ט השפעה של התוכנית על הישגיהם.

- **בנות:** הניתוח מראה כי היתרון שהיה לבנות שהשתתפו בתוכנית לעומת בנות דומות שלא השתתפו בתוכנית באחוז כלל הזכאות לתעודת בגרות מלאה (Paired t-test $P < 0.05$) היה של 7.2 נקודות האחוז, כלומר יתרון של 10%; לא נמצא יתרון למשתתפות התוכנית באחוז הזכאיות לתעודת בגרות איכותית.

- **בנים:** הניתוח מראה כי לא נמצא יתרון לבנים שהשתתפו בתוכנית לעומת בנים בעלי מאפיינים דומים שלא השתתפו בה.

תרשים 10: ההבדל בהשפעת התוכנית על תלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית לעומת קבוצת השוואה (בעלי מאפיינים דומים, מבתי ספר שהם דומים אך לא השתתפו בתוכנית) בקרב בנות ובקרב בנים, שנת הלימודים תשע"ט (באחוזים)

Paired t-test $P < 0.05^*$

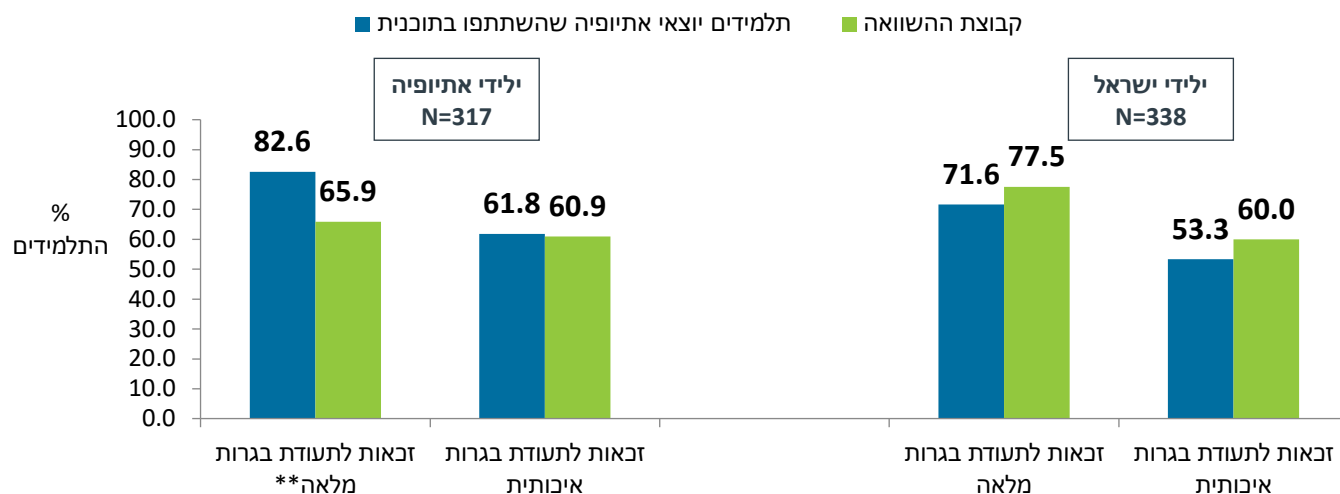
4.3.3 השפעת התוכנית על הישגיהם של תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה שהשתתפו בה – ילידי אתיופיה וילידי ישראל

השוואה בין תלמידים שנולדו באתיופיה (עולים) ובין תלמידים יוצאי אתיופיה שנולדו בישראל (דור שני או שלישי לעלייה מאתיופיה) מאפשרת ללמוד על שונות בהשפעת התוכנית לפי מקום הלידה. **תרשים 11** מראה שהתוכנית תרמה לעלייה באחוז הזכאים לתעודת בגרות מלאה בקרב משתתפי התוכנית שנולדו באתיופיה, אך לא בקרב משתתפי התוכנית שנולדו בישראל. לא נמצאה השפעה של התוכנית על שיעור הזכאים לתעודת בגרות איכותית.

- **תלמידים שנולדו באתיופיה:** הניתוח מראה כי היתרון באחוז הזכאות לתעודת בגרות מלאה של תלמידי התוכנית שנולדו באתיופיה לעומת תלמידים דומים שלא השתתפו בתוכנית (Paired t-test $P < 0.01$) היה של 16.7 נקודות האחוז, כלומר יתרון של 25%.

- **תלמידים שנולדו בישראל:** לא נמצאה השפעה של התוכנית על תלמידים שנולדו בישראל, בשני סוגי תעודות הבגרות שנבדקו. ממצא זה דומה גם לממצא משנה"ל תשע"ח.

תרשים 11: ההבדל בין השפעת התוכנית על תלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית ובין השפעתה על קבוצת ההשוואה (בעלי מאפיינים דומים, מבתי ספר שהם דומים אך לא השתתפו בתוכנית) בקרב ילידי ישראל ובקרב ילידי אתיופיה, שנת הלימודים תשע"ט (באחוזים)

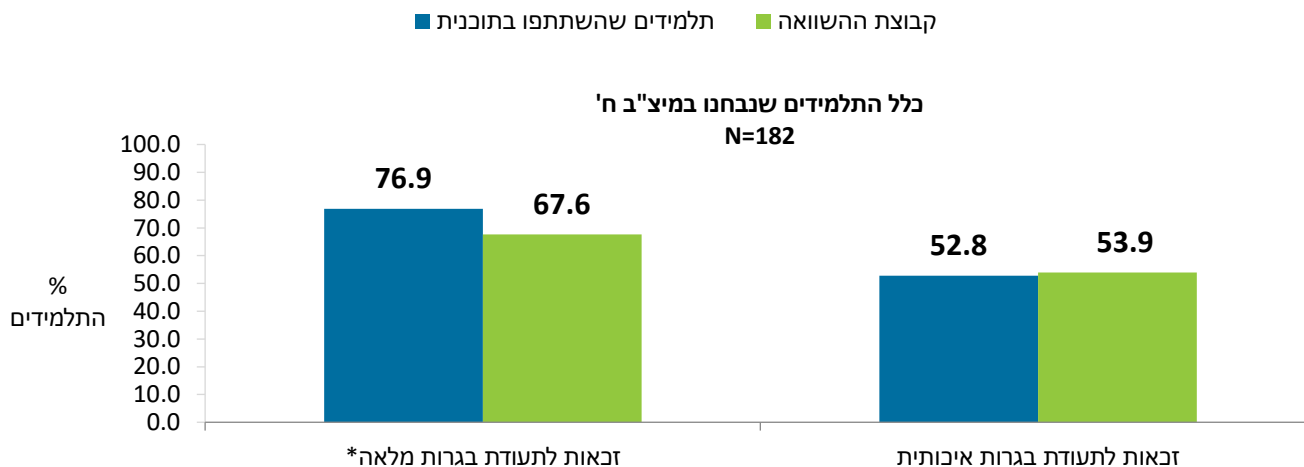
**P<0.01 Paired t-test

4.4 השפעת התוכנית על הישגיהם של תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה שהשתתפו בה – רק עבור תלמידים שנבחנו בבחינות המיצ"ב בכיתה ח'

בבחינות מיצ"ב של כיתה ח' השתתפו 182 מתוך 655 התלמידים שהשתתפו בתוכנית SPACE כאשר היו בכיתה י"ב. כלומר, ניתוח זה עוסק רק ב-27.8% מתלמידי התוכנית. הניתוח מאפשר לבחון את השפעת התוכנית גם לפי רמת הישגים של התלמידים כשהיו בחטיבת הביניים (כיתה ח').

בתרשים 12 אפשר לראות שכאשר משווים בין תלמידים גם על פי הישגים קודמים ניכרת השפעה חיובית של התוכנית על שיעור המשיגים זכאות לבגרות מלאה (Paired t-test P<0.05): היתרון של משתתפי התוכנית הוא 9.3 נקודות האחוז, כלומר יתרון של 13.7%.

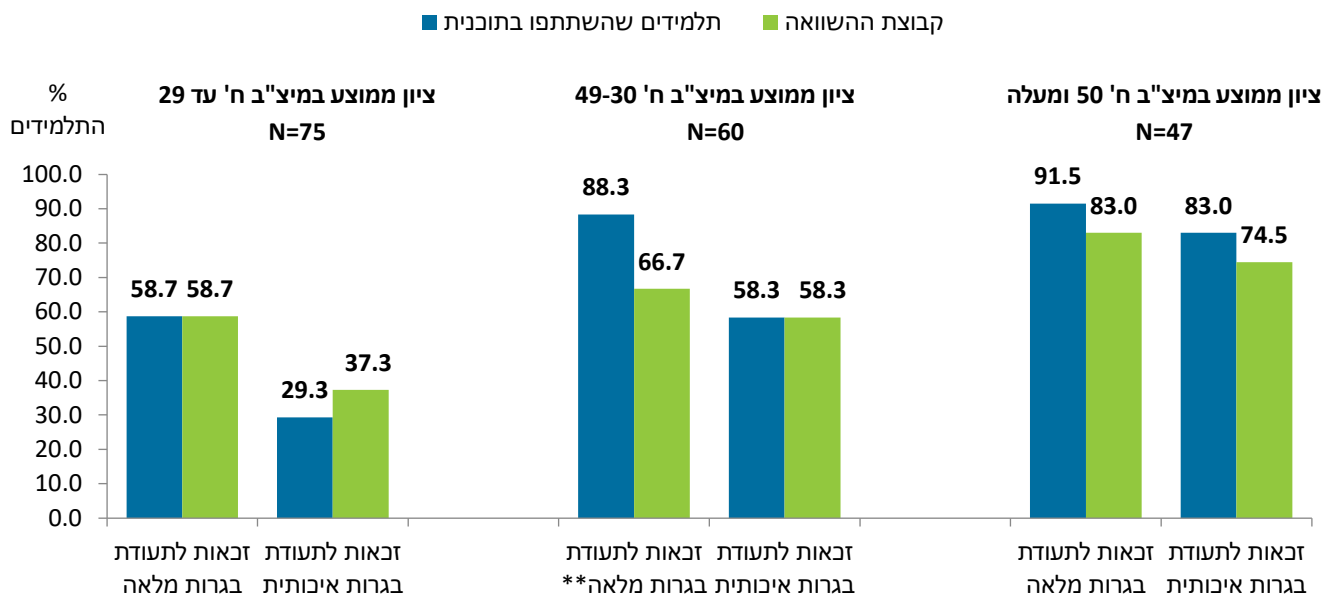
תרשים 12: ההבדל בין השפעת התוכנית על יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית ונבחנו במבחני מיצ"ב בכיתה ח' ובין השפעתה על קבוצת השוואה (תלמידים יוצאי אתיופיה בעלי הישגים דומים במבחני מיצ"ב בכיתה ח' ובעלי מאפיינים דומים, מבתי ספר שהם דומים אך לא השתתפו בתוכנית), שנת הלימודים תשע"ט (באחוזים)

**P<0.01 *P<0.05 Paired t-test

בהשוואה בין תלמידים לפי הישגים במבחני מיצ"ב שבהם נבחנו בכיתה ח' (תרשים 13) נמצא כי התוכנית תרמה לעלייה באחוז הזכאים לתעודת בגרות מלאה עבור התלמידים שהישגיהם הקודמים היו בממוצע בטווח האמצע (ציון גולמי ממוצע 30-49). בקבוצה זו נמצאה השפעה ניכרת של התוכנית על הישגי התלמידים לעומת תלמידים דומים להם במאפייניהם שגם הישגיהם בלימודים היו דומים בחטיבת הביניים אך לא השתתפו בתוכנית (21.6; P<0.01 Paired t-test): נקודות האחוז, כלומר יתרון של 32%. לא נמצאה השפעה מובהקת של התוכנית על תלמידים חלשים במיוחד (ציון גולמי ממוצע עד 29 נקודות), וכן לא נמצאה השפעה מובהקת על התלמידים החזקים יותר (ציון גולמי ממוצע של 50 נקודות ומעלה).

תרשים 13: ההבדל בין השפעת התוכנית על יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית על פי הישגיהם במבחני מיצ"ב בכיתה ח' ובין השפעתה על קבוצת ההשוואה (יוצאי אתיופיה בעלי הישגים דומים במבחני מיצ"ב בכיתה ח' ובעלי מאפיינים דומים, מבתי ספר שהם דומים אך לא השתתפו בתוכנית), שנת הלימודים תשע"ט (באחוזים)

**P<0.01 Paired t-test

5. ממצאים מהחלק השני של המחקר: יישום הפיילוט לתוכנית 'גשר לאמריקה'

פרק זה מציג את הממצאים שעלו משיחות עם הנהלת התוכנית מהמטה של ENP ומהראיונות עם שלוש מורות ומורה אחד שמלמדים בתוכנית ועם שתי מנחות חינוכיות מטעם 'ברנקו וייס', מפעילי התוכנית. המידע שנאסף עוסק בארבעה יישובים מהחמישה שבהם התוכנית פועלת. הראיונות נערכו בסיום שנה"ל תשפ"א, בחודשים יוני-אוגוסט 2021 – סיום השנה הראשונה להפעלת הפיילוט של תוכנית זו. ניתוח הראיונות נעשה בהתאם לארבע תמות: (1) תיאור היישום של 'גשר לאמריקה'; (2) מטרותיה של 'גשר לאמריקה', חוזקותיה וייחודיותה; (3) דעת המורים והמנחות החינוכיות על תרומת 'גשר לאמריקה' לתלמידים המשתתפים בה; (4) אתגרים וצרכים שלתפיסת המרואיינים יש לתת עליהם את הדעת בהמשך הפעלת 'גשר לאמריקה'.

5.1 תיאור יישום הפיילוט ל'גשר לאמריקה'

תוכנית הפיילוט של Bridge to America: I Have A Dream (להלן: 'גשר לאמריקה') החלה לפעול בשנת הלימודים תשפ"א (2020/21). הפיילוט התבסס על התוכנית 'Bridges', לאנגלית מדוברת, שהחלה לפעול בשנה"ל תשע"ח לחיזוק מיומנויות השפה האנגלית של תלמידי חטיבת הביניים, בני הקהילה האתיופית, ולשיפור יכולת הדיבור והשיחה שלהם בשפה האנגלית. 'גשר לאמריקה' מוצעת למשך שנה אחת לתלמידים בכיתה ט', לאחר שעות הלימודים, היא כוללת סל שעות גמיש של 78 שעות לימוד במהלך השנה, והלימודים בה נחשבים שעות תגבור לתלמידים. היוזמה לתוכנית באה לעולם בשל ההבנה של מנהלי ENP שאחד המכשולים הגדולים של בני נוער יוצאי אתיופיה בקבלה להשכלה גבוהה ולהשתלבות בתוכניות נוער יוקרתיות הוא שליטה בשפה האנגלית. לתלמידים ילידי אתיופיה שבעבורם אמהרית או טיגרית הן שפת אם יש קושי נוסף על הקושי של מי ששפת אימם היא עברית, מאחר שאנגלית היא שפה שלישית בעבורם.

לפי מסמך רשמי של 'גשר לאמריקה', רמת הידע באנגלית של רוב הילדים יוצאי אתיופיה בישראל נמוכה, הם לומדים את החומר הבסיסי ביותר ועוברים רק בחינות ברמה בסיסית שאינה מאפשרת קבלה לאוניברסיטה (Ethiopian National Project [ENP], 2020). וכפי שעלה מדוח זה, גם בשנה"ל תשע"ט שיעור הניגשים מקרב כלל התלמידים יוצאי אתיופיה ל-4-5 יחידות באנגלית נמוך מזה של כלל התלמידים בחינוך העברי (4.2.2 ג).

הפיילוט 'גשר לאמריקה' הוא חלק ממטרייה רחבה של מענים לימודיים וחברתיים שתוכנית SPACE מציעה לתלמידים יוצאי אתיופיה. ייחודיותו היא התמקדות ברכישה של אנגלית מדוברת. נעשה שימוש בטקסטים הנוגעים להיסטוריה ולתרבות האמריקנית. התוכנית מנוהלת על ידי מטה ENP בשיתוף השגרירות האמריקנית בישראל ומופעלת על ידי עמותת ברנקו וייס, אחד מהגופים המפעילים את תוכנית SPACE. בשנת הלימודים תשפ"א (2020/21) נבחר 'יש לי חלום', הנאום שנשא מרטין לותר קינג בווישינגטון בשנת 1963, להיות הטקסט המרכזי שסביבו נבנתה תוכנית הלימודים.

מכיוון ש'גשר לאמריקה' פועלת תחת המטרייה הרחבה של תוכנית SPACE, היא מנוהלת ברמת בית הספר על ידי מנחות חינוכיות מטעם SPACE. מנחות אלו מלוות את כלל התלמידים משתתפי SPACE ומרכזות את המענים שניתנים להם בפעילות של ENP.

מתוקף תפקידן המנחות שומרות על קשר עם הצוות החינוכי וההנהלה של בית הספר ויש להן קשר אישי גם עם התלמידים. הן אחראיות להתאמה בין הצרכים של התלמיד ובין המענים שיקבל מתוכניות ENP וכן להעברת המידע מהנהלת התוכנית למורים, ובהן גם למורים המלמדים בתוכנית 'גשר לאמריקה'. מורי התוכנית סיפרו על קשר משמעותי שלהם עם המנחות החינוכיות: בשעת הצורך המנחות החינוכיות נותנות להם מענה ויוצרות את החיבורים בין התוכנית לבית הספר, והיכרותן האישית עם התלמידים מסייעת לגייס את התלמידים לשיעורים.

פיילוט 'גשר לאמריקה' פעל בשנה"ל תשפ"א באחד מבתי הספר שבהם פעלה תוכנית SPACE בחמישה יישובים בארץ – באר שבע, אשקלון, אשדוד, חדרה ופתח תקווה – לפי בחירת המנחות החינוכיות. השתתפו בפיילוט כ-40 תלמידים הלומדים בקבוצות לימוד קטנות, בין 7 ל-10 תלמידים בקבוצה. התלמידים קיבלו כשעתיים שבועיות של תגבור באנגלית מדוברת. בגלל מגפת הקורונה, הרבה מהשיעורים בתוכנית בשנת הלימודים תשפ"א (2020/21) התקיימו באמצעות 'זום'. כשהתאפשר לחזור ללמד במסגרות החינוך חזרו גם מפגשים פנים אל פנים. צוות ההוראה תיאר שהשיעורים ב'זום' היו מאתגרים יותר; בעיקר היה קשה לשמור על הקשבה והשתתפות פעילה של התלמידים ולגבש קבוצה לומדת אפקטיבית. השיעורים ב'זום' גם הוסיפו לתלמידים שעות מול המסך לאחר יום לימודים ארוך כזה, ולדברי המורים היה בכך כדי לפגוע במוטיבציה של התלמידים להשתתף בתוכנית.

מורי 'גשר לאמריקה': למוקד ולמורות שמלמדים בתוכנית יש רקע מגוון, ולכל אחד ניסיון וותק אחר בהוראה בכלל ובהוראה בתוכנית 'Bridge' בפרט. ההכשרה שהמורים מגיעים איתה להוראה בתוכנית נעה מהכשרת מורים ללא תעודת הוראה באנגלית, דרך שלבי הכשרה של תואר ראשון בחינוך ועד תעודת הוראה וותק ניכר בהוראה. חלק מן המורים מלמדים אנגלית גם בבתי הספר ואף משמשים רכזי המקצוע, ולעומתם, יש מורים שאינם מלמדים בבתי ספר אלא הם מורים פרטיים לאנגלית. לחלק מהמורים ניסיון של שנים אחדות בהוראה במסגרת SPACE, וחלקם מורים חדשים בתוכנית.

המנחות החינוכיות הן האחראיות לגיוס צוות ההוראה לתוכנית SPACE, ובתוכה גם לתוכנית 'גשר לאמריקה'. לפי אחת המנחות, עם השנים חל שיפור בתהליך הגיוס. כיום לדבריהן אומנם עדיין אין קריטריונים קבועים לגיוס, אך ברור יותר למנחות מה הכישורים והמיומנויות שהן מחפשות אצל מורה בתוכנית 'גשר לאמריקה'. לתפיסתן חשוב שיהיו מורים יצירתיים שידעו לצאת מהתבניות של שיעורים רגילים בבית הספר, שיצליחו לעורר מוטיבציה אצל התלמידים להשתתף בשיחה באנגלית, שידעו לבנות מערך שיעורים מקצועי ויצירתי, שיצליחו לפתח קשר אישי עם התלמידים ולתת יחס אישי, שישלטו באנגלית מדוברת ברמה גבוהה וכן שיהיו להם מיומנויות גבוהות להוראת אנגלית מדוברת. כמו כן חשוב שלמורי התוכנית תהיה מוטיבציה ללמד אנגלית מדוברת על בסיס הבנת החשיבות שבכך ושירגישו מחויבות למטרות התוכנית.

כדי להכיר את התוכנית 'גשר לאמריקה', השתתפו מורי התוכנית במפגש בתחילת שנת הלימודים, והוסברו להם מטרות התוכנית ומסגרתה. המורים סיפרו שהיה בתחילת השנה מפגש אחד ב'זום' בנוגע לתוכנית הלימודים (ר' **נספח ג – תוכנית הלימודים של 'גשר לאמריקה'**), אך חלקם חשו שלא היה בו די מבחינתם ושהם מעוניינים בידע נוסף על התכנים, מטרות התוכנית והמסגרת שבה היא פועלת.

תלמידי 'גשר לאמריקה': משתתפי התוכנית לומדים בכיתה ט' בתוכנית SPACE. צוות מטה ENP ראה בקידום תלמידים אלו את מוקד התוכנית, מכיוון שהם נמצאים בשלב חשוב ברכישת השפה האנגלית ופיתוח כישורי השפה ובבניית הבסיס להמשך לימודי האנגלית וההכנה לבגרויות בחטיבה העליונה.

התוכנית מיועדת בעיקר לתלמידים יוצאי אתיופיה. לדברי המרואיינים אפשר לשלב בכיתות תלמידים יוצאי אתיופיה ותלמידים שאינם יוצאי אתיופיה, בדומה לתמהיל שנקבע עבור תוכנית SPACE כולה – 80% תלמידים יוצאי אתיופיה ו-20% תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה. המורים סיפרו כי רוב התלמידים שהשתתפו בתוכנית הם בעלי ידע בסיסי טוב באנגלית ובעלי יכולות לימוד גבוהות. המורים לא ידעו לספר כיצד התלמידים נבחרים לתוכנית. לעומתם, המנחות החינוכיות כן הכירו את התהליך, כיוון שהן עוסקות בפועל בבחירת התלמידים. לדבריהן התלמידים נבחרים על בסיס המלצה שלהן בשיתוף צוות בית הספר, לפי רמת האנגלית של התלמיד והמוטיבציה שלו להשתתף בתוכנית ולשפר את יכולות השיחה שלו בשפה האנגלית. תהליך הבחירה כולל גם שיחה עם התלמיד, והמנחות החינוכיות סיפרו שגם אם בהתחלה תלמיד אינו מביע מוטיבציה להשתתף הן אינן מוותרות ומנסות לעודד הצטרפות לתוכנית. בהמשך לכך המורים סיפרו שלא קל לעורר את המוטיבציה הראשונית של התלמידים ללמוד אנגלית מדוברת בשעות אחר הצהריים וכי הם מגייסים את התלמידים באמצעות שיחות אישיות והדגשת ההיבטים המראים כי תגבור באנגלית מדוברת יסייע להם גם בבחינות הבגרות וגם בהמשך החיים הבוגרים. מהראיונות עם המורים עלה גם כי אם המורים מלמדים גם בבית הספר, יש להם היכרות מוקדמת עם התלמידים המאפשרת להם להיות בקשר איתם גם בשעות הבוקר ולהסתייע בצוות בית הספר כדי לגייס את התלמידים לשיעורים בתוכנית.

המנחות החינוכיות ציינו כי יכולים להיבחר לתוכנית גם תלמידים ברמת אנגלית נמוכה יותר משאר תלמידי 'גשר לאמריקה', אם נראה שיש להם מוטיבציה גבוהה ללמידה ולדעת הצוות החינוכי בבית הספר יש להם פוטנציאל לשפר את רמת האנגלית שלהם. המורים מעידים כי בפועל רמת האנגלית של תלמידי 'גשר לאמריקה' גבוהה, ולדעתם גם בלי תמיכת התוכנית תלמידים אלו היו מיועדים לכיתות אנגלית ברמה של 4-5 יחידות בבגרות. מנחה חינוכית סיפרה כי בעבר ניסו לשלב בתוכנית 'Bridges' לאנגלית מדוברת תלמידים שרמת האנגלית שלהם הייתה נמוכה יותר, אך בשיעורי התגבור נוצרו פערים בהתקדמות בין התלמידים והיה קשה לפתח דיונים מעמיקים באנגלית. אחת המורות ציינה גם כי לתלמידים עם רמת אנגלית נמוכה יחסית חסרו מיומנויות בסיס, כשניסו לשלבם ב' Bridges', והם לא הצליחו לנהל שיחה באנגלית מדוברת. בעקבות זאת נפגעה המוטיבציה שלהם להשתתף בשיעורים ולהיות מעורבים בהם. לפיכך, בפילוט 'גשר לאמריקה' נבחרו תלמידים עם רמת אנגלית טובה, שלדעת המורים יצאו נשכרים מתגבור אנגלית מדוברת. עם זאת, אחת המורות ציינה כי לתפיסתה התרומה היחסית של התוכנית תגדל אם תסייע דווקא לקידום תלמידים חלשים יותר.

5.2 מטרותיה של תוכנית 'גשר לאמריקה', חוזקותיה וייחודיותה

לפי מסמך רשמי שמתאר את תוכנית 'גשר לאמריקה' (ENP, 2020) יש לתוכנית מגוון מטרות, הן לטווח קצר הן לטווח ארוך:

- מטרות התוכנית לטווח קצר: להגביר המוטיבציה של התלמידים ללמוד אנגלית; לשפר את אוצר המילים באנגלית, את הכישורים המילוליים, את הדיקציה וואת ההגייה באנגלית; לשפר את כישורי השיחה בשפה האנגלית; להגביר את הביטחון העצמי של התלמידים בשימוש בשפה האנגלית; להכשיר את התלמידים כדי שילמדו באחת משתי רמות הלימוד המובילות באנגלית בתיכון (4-5 יחידות); ולהכשיר את התלמידים כדי שיעברו בהצלחה את בחינת הבגרות באנגלית, של 4 יחידות לפחות.

- מטרת התוכנית לטווח ארוך: להגדיל את שיעור הקבלה לאוניברסיטה של יוצאי אתיופיה; לפתח מנהיגות צעירה והזדמנויות אקדמיות ותעסוקתיות לצעירים יוצאי אתיופיה; ולעורר השראה בקרב בני נוער יוצאי אתיופיה לחלום בגדול, להגיע גבוה ולהפוך למנהיגים ולמודלים לחיקוי בתוך הקהילה שלהם.

מדברי המרואיינים שהשתתפו במחקר עלו **שלושה דגשים מרכזיים** במטרות התוכנית:

המרואיינים רואים ב**שיפור מיומנויות השיח באנגלית המדוברת** מטרה מרכזית. לעומת זאת לא ציינו את שילוב התלמידים ברמה של 4-5 יחידות באנגלית בתיכון או את הצלחתם בבחינות הבגרות בתור מטרות ישירות של התוכנית, אלא רק בתור תוצר אפשרי של השתתפות בתוכנית.

חיזוק הביטחון בשיחה באנגלית עלה הן בתור מטרה בפני עצמה הן בתור מנוף לחיזוק הביטחון העצמי בתחומים נוספים בחיי התלמידים, ובפרט במיומנויות הנדרשות להם בלימודיהם בבית הספר. המורים סיפרו שהם מעודדים את התלמידים להתגבר על הפחד מדיבור באנגלית על ידי יצירת מקום בטוח ומכיל, פתוח לטעויות ומאפשר תרגול.

” הרבה פעמים אני אומרת להם 'המטרה שלכם באנגלית מדוברת היא שיבינו אתכם, אתם יכולים לדבר בצורה מטופשת לגמרי. אתם תראו שככל שאתם תתרגלו את זה, אתם תעשירו את הדרך שבה אתם מתבטאים, ואז אתם ממש תהיו דוברי אנגלית.'” (מורה בתוכנית)

המורים חותרים לפיתוח כישורים ומיומנויות של התלמידים כדי לממש פוטנציאל ושאילות לעתיד. לשם כך הם מנסים להפיג את חששות התלמידים מתחומי עניין ועיסוק עתידיים המצריכים שימוש בשפה האנגלית. המרואיינים ציינו כי התלמידים המשתתפים בתוכנית מקווים כי שיפור האנגלית המדוברת ירחיב את אופקיהם ויסייע להם בהמשך החיים הבוגרים, למשל בלימודים גבוהים, בנסיעות בעולם ובשוק התעסוקה.

” עשיתי להן [לתלמידות] איזשהו שאלון מאוד אנונימי של מה אתן מצפות, מה אתן רוצות. ועלו שם דברים כמו 'אני רוצה לדעת לדבר בביטחון', 'אני רוצה לדעת להסתדר בחו"ל'. הן רואות את האנגלית כמשהו שהוא לא רק עכשיו בית ספר, הן רואות בזה מצרך מאוד משמעותי לחיים. [...] הן בכיתה ט' והן נורא מבינות את החשיבות שיש לזה [לשפה האנגלית] כבר מעכשיו.” (מנחה חינוכית)

כמו כן עלה כי השימוש בטקסטים ובתכנים הנוגעים לשוויון וצדק חברתי (ר' נספח ג') יש בו כדי לעורר השראה ולחזק את המוטיבציה של התלמידים להשתלבות בחברה על בסיס עמדה שוויונית ולעודד בנייה של מנהיגות פעילה. מן הראינות עלה כי חוזקותיה של תוכנית 'גשר לאמריקה' וייחודיותה נשענות על כמה מאפיינים מרכזיים:

- **מיומנויות דיבור ושיחה באנגלית:** לתפיסת המרואיינים העשרת מיומנויות השיחה בשפה האנגלית אינה מקבלת די ביטוי בדרכי הלימוד ובתוכנית הלימודים בבתי הספר, ותוכנית 'גשר לאמריקה' מאפשרת חיזוק התלמידים במיומנות חשובה זו. העיקרון המוביל את השיעורים בתוכנית הוא שהתלמידים ירבו ככל האפשר לדבר באנגלית. המורים משלבים בשיעורים פעילויות גיבוש בין התלמידים כדי להגביר את הגירוי להשתתף ולדבר. כך למשל פתיחת השיעור היא בשיחה קצרה באנגלית, ובה התלמידים

מעדכנים את הקבוצה איך עבר עליהם השבוע; בהמשך התלמידים נחשפים לקטעי חדשות וכתבות באנגלית; לעיתים צופים יחד בסרטונים; ונערך גם דיון באנגלית בקבוצה. המורים משתמשים גם במתודות מפעילות, כגון מְעַמֵּת (debate) – הצגת טענות בעד ונגד בנושא מסוים, משחקי תפקידים ומשחקי חברה. אחת המורות בתוכנית, שהיא גם מורה לאנגלית בבית הספר, משלבת לעיתים תרגול קטע עלום (unseen) באנגלית ועבודה על אוצר מילים, בהתאמה עם תוכנית הלימודים של בית הספר.

- **גמישות בתוכנית הלימודים ובדרכי ההוראה:** התוכנית אינה כפופה ללוח זמנים או לתוכנית לימודים של מערכת החינוך, ובכך יש כדי לאפשר למורים להרחיב בדיונים בהתאם לעניין שהתלמידים מגלים ולהימנע ממתחמים. בשל כך, לדברי המורים, גובר רצונם של התלמידים להישאר בבית הספר אחרי שעות הלימודים לשעות הלימוד שהתוכנית מציעה נוסף על שעות הלימוד הרגילות. גמישות זו מאפשרת גם יצירת שיעורים מהנים ומרתקים: שילוב משחקי למידה, עבודה בזוגות ודיוק התכנים ואופן הלמידה בהתאם למאפייני הקבוצה ותחומי העניין של משתתפיה.

- **גמישות בניהול סל השעות:** כאמור, למנחות החינוכיות ניתן סל שעות גמיש של כ-78 שעות תגבור שנועד לכל קבוצה במהלך שנת הלימודים. הן יכולות להתאים אותו לצורכי הקבוצה. סל השעות מכיל בדרך כלל שעתיים בשבוע כדי ליצור המשכיות ורצף למידה, אך בתקופות חגים או בתקופות של מבחנים רבים, המנחות יכולות להזיז את שעות התגבור לשבוע אחר כדי להיענות לצורכי התלמידים. המרואיינים רואים בכך מאפיין חיובי, שכן הוא מאפשר גמישות בהתאם לצרכים משתנים.

- **יחס אישי:** קבוצות הלימוד הקטנות המאפיינות את התוכנית מאפשרות למורים לתת לכל תלמיד יחס אישי ולהתאים את תוכני הלימוד לרמה וליכולות של הקבוצה. המרואיינים גם ציינו כי מבנה זה מסייע לצמצם בעיות משמעת ונוכחות ולשמור על קצב למידה אחיד.

- **מרחב למידה מעצים:** לתפיסת המורים אופן ניהול השיעורים וההקפדה על קבוצות לימוד קטנות מקדמים גם מרחב למידה בטוח המאפשר לתלמידים חופש וביטחון להביע את עצמם. אחת המורות סיפרה למשל על תלמיד בתוכנית:

” [...] תלמיד מאוד מאוד מוכשר, אבל בכיתה [בבית הספר] הוא לא עושה כלום, ... בכיתה [בבית הספר] עושים מה שהמורה אומרת, ושם [בתוכנית] היה יותר גמיש, אז הוא יותר מצא את המקום שלו.” (מורה בתוכנית)

- **חשיפה לתכנים הלקוחים מהתרבות האמריקנית:** בשונה מחומר הלימוד בבתי הספר, חומרי הלימוד בתוכנית שאובים בעיקר מהתרבות וההיסטוריה האמריקנית, והם כוללים ספרים, סרטים, מאמרים, שירים וחיבורים. המרואיינים שיבחו את הנושא שנבחר לשנה”ל תשפ”א, הנאום ההיסטורי ‘יש לי חלום’, של מרטין לותר קינג, הן מבחינת התוכן, שכן לפי התרשמותם הוא מתאים לתלמידים בתוכנית, הן מבחינת רמת האנגלית שהוא דורש מהם. לדבריהם, התלמידים בתוכנית התעניינו בנושא, והוא עורר שיח בשיעורים. התוכן בשיעורים לא היה מוגבל רק לנאום אלא אפשר לפתוח דיון על הרקע ההיסטורי לעבודות בארצות הברית, על גזענות, על פערים חברתיים ואי-שוויון, על צדק ועוד. כל המרואיינים הביעו תמיכה בלימוד ההיסטוריה והתרבות האמריקניות, שכן הבחינו שהנושא מעורר סקרנות אצל התלמידים. עם זאת, עיקר החשיבות בעיני המרואיינים היה במציאת נושאים המעניינים את תלמידי הקבוצה, למשל סוגיות רלוונטיות לחברה בישראל ולא דווקא ההיסטוריה של ארצות הברית.

- **הזנה:** התלמידים המשתתפים ב'גשר לאמריקה' מקבלים מנות אוכל לאחר שעות הלימודים בבית הספר ולפני תחילת ההשתתפות בתוכנית. המרואיינים רואים בהזנה, לצד היותה חיונית לריכוז ולמידה לאחר יום לימודים ארוך, תרומה למוטיבציה של התלמידים להשתתף בתוכנית ולהישאר בבית הספר בשעות אחר הצהריים.

5.3 תפיסותיהם של המורים והמנחות החינוכיות על תרומת התוכנית לתלמידים המשתתפים בה

לתפיסת המרואיינים, התלמידים וצורכיהם נמצאים בראש סדרי העדיפויות של מנהלי התוכנית. הדבר בא לידי ביטוי בגמישות השעות בתוכנית, במודל עבודה של קבוצות לימוד קטנות שמאפשרות יחס אישי ומרחב תרגול מכיל ועוטף, בקשר השוטף שמקיימת המנחה החינוכית עם התלמידים והמורים ובהזנה שהתלמידים מקבלים. כל המורים הביעו רצון שהתוכנית תוסיף להתקיים מכיוון שהם מאמינים במטרותיה ובדרך הלימוד בה.

עיקר ההשפעה והתרומה של 'גשר לאמריקה' כפי שעלו בראיונות:

- **הגברת הביטחון של התלמידים בהתבטאות בעל פה בכלל, ובדיבור באנגלית בפרט** – מספר התלמידים הקטן יחסית בכל קבוצה ומרחב התרגול הבטוח שהמורים יוצרים מאפשרים את חיזוק מיומנויות השיחה בכיתה ותורמים להגברת הביטחון העצמי ולחיזוק הדימוי העצמי של התלמידים. המורים סיפרו על תלמידים שהיו מאוד ביישנים בהתחלה בשיעורים בתוכנית והעדיפו לדבר עברית ולא אנגלית, ועם הזמן קיבלו ביטחון בדיבור באנגלית בקבוצה, ובסוף השנה כבר דיברו אנגלית בביטחון רב יותר. בעיניהם, התלמידים רוכשים מיומנויות וכלים שבמסגרת בית הספר אינם מודגשים דיים, למשל היכולת לדבר מול קהל, ובכלל להתבטא בעל פה.
- **שיפור רמת האנגלית של התלמידים** – המרואיינים ציינו שהתוכנית סייעה לתלמידים בפיתוח אוצר המילים באנגלית ובשיפור מיומנויות הקריאה והבנת הנקרא, מיומנויות חשובות גם להצלחה בשיעורי האנגלית בבית הספר וגם בבגרויות באנגלית בעתיד.
- **חיזוק קשרים חברתיים** – לדברי המרואיינים, לצד תרומה בתחום הלימודים, התלמידים יוצאים נשכרים מהתוכנית גם בהיבט החברתי, בזכות חברויות שנקמות בין תלמידי הקבוצה.

” יש שיפור בסופו של דבר, וחופץ מצוינים יש עניין של קשר אישי בין התלמידות. נוצרו חברויות מאוד מאוד קרובות. תלמידות שבכלל לא הכירו אחת את השנייה. מאוד משמעותי היה תהליך עם תלמידה שעלתה מאתיופיה לפני מספר שנים, היא חדשה מאוד בבית ספר, היא הייתה מאוד מנותקת. אז זה כן חיבר אותה לאיזושהי קבוצה ולתהליך מסוים... ההשפעות הן גם לימודיות וגם חברתיות.” (מנחה חינוכית)

5.4 אתגרים וצרכים

המורים והמנחות החינוכיות נשאלו גם מהם לדעתם האתגרים שאיתם התוכנית מתמודדת ומה לדעתם חסר בתוכנית או מה היו מעוניינים לשנות בה כדי לשפר אותה. מדבריהם עלו כמה עניינים מרכזיים שסייעו לזהות צרכים בולטים ולזקק המלצות לטיוב התוכנית:

1. **יעדים ומדדי הצלחה:** לצד שביעות הרצון הרבה מן התוכנית, למורים היה קשה להעריך את הצלחתה ועלה צורך בחידוד ובנייה של מדדי הצלחה שיתאימו גם למטרות התוכנית וגם למאפייני המשתתפים בה. כך למשל, לפי דברי המורים והמנחות

החינוכיות, מרבית התלמידים המשתתפים היו בעלי הישגים גבוהים באנגלית טרם כניסתם לתוכנית. לפיכך, בעת קביעת היעדים לתוכנית יש להביא בחשבון את היכולות ההתחלתיות הגבוהות יחסית של משתתפיה ולהציב מדד תואם, רחב יותר משילוב התלמידים ב-4-5 יחידות לימוד באנגלית; לדוגמה, מדד שעניינו גם שילובם של תלמידי התוכנית במשלחות נוער יוקרתיות הדורשות אנגלית מדוברת. כמו כן לצד הגברת הביטחון בדיבור בשפה האנגלית, יוזמי התוכנית במטה ENP מעוניינים שתוכני התוכנית יסייעו גם להרחבת ההיכרות של התלמידים עם ההיסטוריה והתרבות האמריקנית. מטרה זו לא עלתה במובחן בדברי המרואיינים, ונראה כי היא שזורה בעצם השימוש בתכנים שמקורם בתרבות האמריקנית אף שהמרואיינים לא ראו בה יעד בעבודתם.

2. **שמירה על ייחודיות התוכנית אל מול בית הספר:** ייחודיותה של תוכנית 'גשר לאמריקה' היא הדגש שניתן לחיזוק יכולות הדיבור בשפה האנגלית. ייחודיות זו גם מבדילה אותה מתוכנית הלימודים הנהוגה בבתי הספר, שכן תוכנית בית הספר אינה שמה את הדגש בתחום זה. חשוב לזכור כי תלמידי 'גשר לאמריקה' לרוב מקבלים גם שעות תגבור באנגלית מטעם תוכנית SPACE, שמטרתן לתמוך בתלמידים ולסייע להם להשתפר בשיעורי האנגלית של בית הספר. לפיכך, מנהלי התוכנית אינם דורשים מן המורים המלמדים ב'גשר לאמריקה' לעשות התאמה בין תוכני התוכנית לתוכני שיעורי האנגלית בבית הספר, אלא ליצור סביבת לימודים ייחודית ושונה. ואולם, מהראיונות עלה כי מורים שמלמדים גם בתוכנית 'גשר לאמריקה' וגם בבית הספר נוטים ליצור התאמות בין שיעורי התוכנית לתוכנית הלימודים הבית ספרית, וזאת בשונה ממורים שאינם מלמדים גם בבית הספר. כדי להמשיך לשמור על ייחודיות התוכנית ובידולה מתוכנית הלימודים בבית הספר, יש להבהיר ולחדד את ההבחנה שביניהן, הן בעת גיוס המורים הן בעת הדרכתם.

3. **הדרכה ותוכנית עבודה שנתית:** מנהלי התוכנית יצרו תוכנית לימודים שנתית שהיוותה בסיס לעבודת המורים. בתחילת השנה המורים קיבלו הדרכה על תוכנית זו. בראיונות עימם העלו המורים את הצורך לקבל תוכנית עבודה מפורטת שכוללת גם לוח שנה עם מועדים מיוחדים ופעילויות לאורך השנה (כמו למשל, באיזה חודש נדרש מהמורים למלא מידע על התקדמות התלמידים, מתי יהיו ביקורים מטעם הנהלת התוכנית וכדומה). תוכנית כזו, לדבריהם, תאפשר להם לתכנן טוב יותר את שנת הלימודים. המורים ביקשו גם לקבל הנחיה וידע נוסף על התוכנית והקשרה הרחב וציינו כי ישמחו לשתוף רחב יותר שלהם בהחלטות הנוגעות לתכנים ולבחירת התלמידים. עלה גם רצון של המורים בלמידת עמיתים, כדי ליצור קבוצה לומדת שחבריה נעזרים זה בזה ומעשירים זה את זה.

6. מגבלות המחקר

קבוצת ההשוואה לבדיקת השפעת התוכנית נוצרה בדיעבד, באמצעות זיהוי מאפיינים דומים בין תלמידים. מכיוון ש-Space מיועדת להשפיע על הישגים בלימודים הייתה חשיבות מיוחדת להתאים את קבוצת ההשוואה במחקר לתלמידי התוכנית גם לפי הישגים קודמים שלהם בלימודים. כדי ללמוד על הישגים קודמים באופן המאפשר השוואה נעשה שימוש בציונים שהשיגו התלמידים בבחינות המיצ"ב שניגשו אליהן בכיתה ח'. מבחני המיצ"ב נערכים בכל שנה, אך בכל שנה נבחנו בהם רק מדגם מייצג של בתי ספר. מקרב משתתפי התוכנית ניגשו למבחני המיצ"ב רק 27.8%, ולחוקרים לא הייתה אפשרות לבחון את השפעת התוכנית על כלל התלמידים שהשתתפו בה. כמן כן בהיעדר קבוצת השוואה לתוכנית 'גשר לאמריקה' אי אפשר היה לבצע מחקר הבוחן את תרומת התוכנית, ומערך המחקר נבנה כך שיסייע ללמוד על סוגיות מרכזיות בלבד. הערכת 'גשר לאמריקה' נעשתה רק מנקודת מבטם של המורים והמנחות החינוכיות ולא מנקודת מבטם של התלמידים, וחסרה במחקר נקודת ההתייחסות של התלמידים שמקבלים את המענים. כמו כן מספרם הנמוך של הראיונות אינו מאפשר הסקת מסקנות ורכיב זה נשאר כפלטפורמה אפשרית למחקר בעתיד וכן ללמידה פנימית של הנהלת התוכנית.

7. סיכום, מסקנות והמלצות

הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל פועל ליצירת שוויון הזדמנויות לתלמידים יוצאי אתיופיה באמצעות מערך הסיוע הלימודי של תוכנית SPACE. התוכנית נועדה לאפשר לתלמידים לממש את מלוא הפוטנציאל הטמון בהם ולקדם ניעות חברתית ושילוב בעתיד במקצועות הנדרשים בשוק העבודה. דוח זה מציג הן את יישום תוכנית 'גשר לאמריקה' בשנת הלימודים תשפ"א, באמצעות תפיסות של מורים בתוכנית ומנחות חינוכיות ביישובים שבהם היא פועלת, הן את הישגי המשתתפים בתוכנית SPACE בשנה"ל תשע"ט, כפי שהם משתקפים בהצלחתם בבחינות הבגרות, ואת השפעת התוכנית על הישגיהם. בדומה לממצאים מן השנים הקודמות, הממצאים על תוצאות מבחני הבגרות משנה"ל תשע"ט מעידים על הישגים גבוהים בלימודים בקרב משתתפי התוכנית ועל השפעה חיובית של התוכנית על ההישגים.

תוכנית SPACE מוצעת למגוון תלמידים ברמות לימוד שונות זו מזו. התוכנית מוצעת מייד לאחר סיום יום הלימודים וכוללת גם הזנה. כל תלמיד מקבל תגבור בלימודים המותאם לצרכיו, בדגש על מתמטיקה ואנגלית. התגבור ניתן בקבוצות קטנות על ידי מורי בית הספר, מורים אחרים או סטודנטים היוצרים קשר אישי עם התלמידים. מנחות חינוכיות הן שמנהלות את התוכנית בכל בית ספר. הן כתובות לפניית תלמידי התוכנית ואחראיות גם לפעילויות חברתיות מגוונות העוסקות בעיקר בהעצמה ובהעשרה. מאפיין נוסף של התוכנית הוא המעקב המסודר שעושים מנהלי התוכנית ודרישתם מבתי הספר לעמוד ביעדים מוגדרים עבור תלמידי התוכנית. בכל יישוב התוכנית מלווה גם בוועדת היגוי יישובית, ובה משתתפים כלל בעלי התפקידים הרלוונטיים ביישוב (מנהל מחלקת החינוך, מנהלי בתי הספר שבהם התוכנית מיושמת, רכזי התוכנית ובעלי תפקידים נוספים העובדים עם בני הנוער) וגם התלמידים עצמם ונציגות הורים. בוועדות אלו דנים בסוגיות שמתעוררות בקשר לתוכנית, שומעים מגוון דעות ומציגים הישגים וקשיים. נוצרת בהן למידת עמיתים, וחברי הוועדות מתעדכנים בצרכים שמתעוררים.

שנה"ל תשע"ט היא השנה השלישית שבה השתתפו בתוכנית SPACE גם תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה. מכלל תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית בשנה זו היוו התלמידים יוצאי אתיופיה 75.3%. בהשוואה בין התלמידים לפי מאפיינים נמצא כי לכל משתתפי התוכנית, יוצאי אתיופיה ושאינם יוצאי אתיופיה, היה רקע לימודי דומה, חלש יחסית לכלל התלמידים בחינוך העברי. הדברים עלו ממבחני המיצ"ב שבהם נבחנו כשהיו בכיתה ח'. הרקע הלימודי של כל משתתפי התוכנית היה אפוא דומה, אך התלמידים יוצאי אתיופיה התאפיינו ברקע חברתי-כלכלי נמוך לעומת תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית.

בשנה"ל תשע"ט היוו כלל משתתפי התוכנית בכיתה י"ב 13.5% מכלל תלמידי י"ב בבתי הספר שבהם התוכנית פעלה. התלמידים שאינם יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית היוו מיעוט (3.4%) מכלל תלמידי י"ב שאינם יוצאי אתיופיה בבתי הספר שהשתתפו בתוכנית. לעומתם תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית בשנה"ל תשע"ט היוו 70.3% מכלל תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה בבתי הספר שבהם פעלה התוכנית. תלמידי התוכנית יוצאי אתיופיה היוו 22.3% מכלל תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה בישראל בשנה"ל תשע"ט – ירידה קלה לעומת השנה קודם לכן (בשנה"ל תשע"ח היה שיעורם 25.0%), ועלייה ניכרת משנה קודמת (בשנה"ל תשע"ז היה שיעורם 17.0%).

ניתוח המידע המנהלי מהישגי בחינות הבגרות של משתתפי התוכנית הראה כי בשנה"ל תשע"ט ההישגים בבחינות הבגרות של כלל תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית (יוצאי אתיופיה ושאינם יוצאי אתיופיה יחד) היו גבוהים; רובם סיימו את הלימודים בתיכון עם זכאות לתעודת בגרות מלאה (77.0%) ו-58.2% מהמשתתפים – עם זכאות לתעודת בגרות איכותית.

כאשר מסתכלים על ההישגים רק של תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית בשנה"ל תשע"ט רואים פער באחוז כלל הזכאים לתעודת בגרות מלאה בין משתתפי התוכנית לכלל התלמידים בחינוך העברי, לטובת משתתפי התוכנית (77.0% לעומת 73.0%, בהתאמה). הישגים אלו ראויים לציון בייחוד אם מביאים בחשבון את הרקע הלימודי והאישי החלש יחסית של המשתתפים בתוכנית לעומת כלל התלמידים בחינוך העברי. פער בכיוון דומה נמצא גם אצל הבנות (82.8% לעומת 72.5%, בהתאמה), אך לא אצל הבנים. מגמות אלו זהות לאלו שנמצאו גם בשנה הקודמת (שנה"ל תשע"ח).

הסתכלות על אחוז הזכאים לתעודת בגרות איכותית מראה כי יש עדיין פער לטובת כלל התלמידים בחינוך העברי. בהבחנה בין המינים עלה כי פער זה נמצא רק אצל הבנים, ונראה כי אפשר להסבירו באחוז נמוך יותר של תלמידים יוצאי אתיופיה הניגשים למספר יחידות מוגבר בבחינת הבגרות באנגלית. אצל הבנות, לעומת זאת, הפער בין שיעור הבנות הזכאיות לתעודת בגרות איכותית המשתתפות בתוכנית לכלל התלמידות בחינוך העברי לא נמצא מובהק, כלומר הישגיהן של הבנות דומים, והפער שנמצא בשנה קודמת (שנה"ל תשע"ח) צומצם.

מאז שנת 2009 ישנה מגמה של עלייה באחוז התלמידים הזכאים לתעודת בגרות מלאה ובאחוז הזכאים לתעודת בגרות איכותית בקרב כלל התלמידים יוצאי אתיופיה, ובהם גם בקרב קבוצת התלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית. כדי להעריך אם ההישגים הגבוהים של משתתפי התוכנית בשנה"ל תשע"ט משקפים את השפעתה של התוכנית על הישגי התלמידים בשנה זו בודדה השפעת התוכנית באמצעות שימוש בקבוצת השוואה שנבנתה בדיעבד בעזרת זיווג שנעשה בשיטת Nearest Neighbor Analysis.

ניתוחים מול קבוצת השוואה של תלמידים דומים שלא השתתפו בתוכנית מצביעים על השפעה חיובית מובהקת סטטיסטית של התוכנית על אחוז הזכאים לתעודת בגרות מלאה בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית ($P < 0.05$), אך לא נמצאה השפעה של התוכנית על תעודת בגרות איכותית המקנה זכאות לתעודת בגרות מלאה שגם עומדת בדרישות ההרשמה לאוניברסיטה. מגמה זו הפוכה מזו שנמצאה שנה קודם לכן (שנה"ל תשע"ח). אז נמצאה השפעה של התוכנית על אחוז הזכאים לתעודת בגרות איכותית אך לא נמצאה השפעה של התוכנית על זכאות לתעודת בגרות מלאה.

ניכר כי בשנה"ל תשע"ט השפיעה התוכנית השפעה נוספת עלו זו שהשפיעו מענים קיימים אחרים שאליהם נחשפים תלמידים הדומים במאפייניהם לתלמידים שאינם משתתפים בתוכנית SPACE. השפעה חיובית זו מסייעת להעלות את שיעורי הזכאים לתעודת בגרות בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה המשתתפים בתוכנית לעומת כלל התלמידים בחינוך העברי.

בבדיקה של השפעת התוכנית על כמה קבוצות אוכלוסייה נמצא כי ישנה השפעה מובהקת של התוכנית על השגת זכאות לתעודת בגרות מלאה. השפעה זו בלטה במיוחד בקרב הבנות, בקרב תלמידים ילידי אתיופיה ובקרב תלמידים שהישגיהם הקודמים בלימודים, לפי מבחני מיצ"ב שאליהם ניגשו בכיתה ח', היו בטווח אמצעי (30-49 ציון ממוצע גולמי), לא נמוכים מאוד ולא גבוהים במיוחד. ניכר שיש הבדלי השפעה של התוכנית על קבוצות שונות זו מזו. **אנו ממליצים אכוא להמשיך וללמוד נושא**

זה כדי להבין את מקור הפער ולזקק תובנות שיסייעו למנהלי התוכנית לטייב את המענים ולהתאימם לכל אחת מן הקבוצות. עם זאת, אין קבוצה שנמצאה בה השפעה של התוכנית על שיעור הזכאים לתעודת בגרות איכותית, **ויש לבחון איך אפשר לטייב את התוכנית כך שתסייע יותר להעלאת שיעור הניגשים למספר יחידות מוגבר בבגרות באנגלית ובקידום תעודה זו.** יש לציין כי פעולות דוגמת תוכנית 'גשר לאמריקה', שנבחנה במחקר הנוכחי, יש בהן כדי לתרום לכך, אך מוקדם עדיין לראות את השפעתה של 'גשר לאמריקה' על הישגי התלמידים בבחינת הבגרות באנגלית.

הראיונות שנערכו כדי ללמוד על תוכנית 'גשר לאמריקה' היו מקור מידע שהאיר נקודות חשובות שיש לתת עליהן את הדעת כדי שהתוכנית תוסיף להשפיע באופן חיובי על התלמידים, תעמוד במטרותיה ותשתפר. המורים המלמדים בתוכנית זו והמנחות החינוכיות סיפרו בראיונות על התרומה של המשתתפים מן התוכנית 'גשר לאמריקה' לשיפור השפה האנגלית: הלמידה בקבוצות קטנות ובמרחב למידה בטוח המעודד תרגול ושיחה פתוחה וחופשית מסייע להגביר את הביטחון של התלמידים בהתבטאות בעל פה בכלל ובדיבור באנגלית בפרט. כמו כן העיסוק בטקסטים באנגלית והעבודה בכיתה תורמים לשיפור רמת האנגלית של התלמידים המשתתפים בתוכנית על ידי הרחבת אוצר המילים וחיזוק מיומנויות של קריאה והבנת הנקרא, מיומנויות מרכזיות לרכישת השפה האנגלית ברמה גבוהה שיש להן חלק גם בשיפור ההישגים במקצוע האנגלית בבית הספר. לצד התרומה ללימודים, המורים שהשתתפו במחקר מעידים שיש ל'גשר לאמריקה' גם תרומה חברתית: חברויות שנוקמות בין התלמידים ותמיכה הדדית ביניהם. לצד שביעות הרצון הרבה מן התוכנית עלה גם צורך בהנחיה ובתיאום ציפיות מוסדר בין מנהלי התוכנית למורים ובבניית מדדי הצלחה מותאמים המביאים בחשבון את מאפייני התלמידים המשתתפים בתוכנית. לפי תיאורי המורים והמנחות החינוכיות, מרבית משתתפי התוכנית הם תלמידים בעלי הישגים גבוהים באנגלית טרם כניסתם לתוכנית. נראה כי ישנה שביעות רצון מהפעלת התוכנית 'גשר לאמריקה'. המורים המלמדים בה סבורים שיש לה תרומה חשובה לשיפור יכולות השימוש של התלמידים בשפה האנגלית. עם זאת, לנוכח הדברים שעלו אנו ממליצים לקדם פעולות שיסייעו למורים לטייב את עבודתם, כמו הגדרת יעדים ברורים, היכרות מעמיקה יותר של המורים עם תוכני התוכנית ומטרותיה והסתייעות בלמידת עמיתים להעשרת מערכי השיעור ולמידה הדדית.

עוד פרסומים של המכון בנושא

- ברוך-קוברסקי, ר., קונסטנטינוב, ו. וגרסימנקו, א. (2020). 'הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל': תוכנית SPACE למתן סיוע לימודי – 2019. דמ-825-20.
- ברוך-קוברסקי, ר., קונסטנטינוב, ו. ובן רבי, ד. (2019). 'הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל': תוכנית SPACE למתן סיוע לימודי 2017 – המשך מעקב אחר הישגי התלמידים ובחינת השפעת התוכנית על הישגים אלה. דמ-798-19.
- ברוך-קוברסקי, ר., בן-רבי, ד. וקונסטנטינוב, ו. (2016). הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל: תכנית הסיוע הלימודי: המשך מעקב אחר הישגי התלמידים בתשע"ג (2012/13) ובדיקת יישום המעטפת הרגשית-חברתית ותרומתה בתשע"ה (2014/15). דמ-16-713.
- בן-רבי, ד., ברוך-קוברסקי, ר. וקונסטנטינוב, ו. (2015). הערכת ההשפעה של תכנית הסיוע הלימודי של הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל על הישגי התלמידים בבחינות הבגרות בשנת תשע"ב (2012). דמ-687-15.
- בן-רבי, ד., ברוך-קוברסקי, ר. וקונסטנטינוב, ו. (2013). הפרויקט הלאומי של הקהילה האתיופית בישראל: הערכת השפעת התכנית לסיוע לימודי על הישגי התלמידים, 2010-2008. דמ-621-13.
- ברוך-קוברסקי, ר. ובן-רבי, ד. (2013). הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל: מרכזי נוער – מחקר הערכה שלישי, 2012. דמ-635-13.
- בן-רבי, ד., ברוך-קוברסקי, ר. וקונסטנטינוב, ו. (2011). הפרויקט הלאומי של עולי אתיופיה: התוכנית לסיוע לימודי – מחקר הערכה מסכם. דמ-577-11.
- כאהן-סטרבצ'ינסקי, פ., לוי, ד. וקונסטנטינוב, ו. (2010). בני נוער עולים בישראל – תמונת מצב עדכנית. דמ-561-10.
- ברוך-קוברסקי, ר. וכהן-נבות, מ. (2009). הפרויקט הלאומי של עולי אתיופיה: מרכזי נוער 2008, דוח הערכה שני. דמ-531-09.
- ברוך-קוברסקי, ר. וכהן-נבות, מ. (2009). הפרויקט הלאומי של עולי אתיופיה: התוכנית למניעת השימוש בסמים ואלכוהול 2008 – מחקר הערכה. דמ-544-09.
- Ben-Rabi, D., Baruj-Kovarsky, R., & Konstantinov, V. (2010). *Ethiopian national project: Scholastic assistance program 2009 – Main findings from the third evaluation report on program impacts*. ES-35-10.

את הפרסומים אפשר להוריד ללא תשלום מאתר המכון: brookdale.jdc.org.il

מקורות

אגף ממשל וחברה, משרד ראש הממשלה (א"ת). דרך חדשה, מדיניות הממשלה לשילוב יוצאי אתיופיה בחברה הישראלית, מסמך מדיניות, משרד ראש הממשלה, ספטמבר 2016. <http://www.pmo.gov.il/policyplannin/hevra/Documents/derechHA281216.pdf>

שקדי, א. (2011). המשמעות מאחורי המילים: מתודולוגיות במחקר איכותני – הלכה למעשה. רמות: אוניברסיטת תל אביב.

ENP (Ethiopian National Project). (2020). ENP Bridge to America: I Have A Dream - Program Description, 2020-21 School Year

Rabionet, S. E. (2011). How I learned to design and conduct semi-structured interviews: An ongoing and continuous journey. *Qualitative Report*, 16(2), 563-566.

Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research techniques*. Sage publications.

נספח א': לוחות

לוח א1: המאפיינים העיקריים של תלמידי י"ב בכל בתי הספר שבהם יושמה התוכנית SPACE בשנת הלימודים תשע"ט, לפי מוצא התלמידים והשתתפותם או אי-השתתפותם בתוכנית

יוצאי אתיופיה:		אינם יוצאי אתיופיה:		כלל התלמידים:		
לא משתתפים	משתתפים	לא משתתפים	משתתפים	לא משתתפים	משתתפים	
(277)	(655)	(6,179)	(215)	(6,456)	(870)	מספר התלמידים (N) מאפיינים אישיים:
54.2	*45.3	48.3	45.1	48.5	*45.3	% בנים
55.6	51.6	92.7	94.0	91.1	**62.0	% ילידי ישראל
(106)	(269)	(263)	(4)	(369)	(273)	עולים שיש מידע על ותק שלהם בארץ (N)
10.2	10.4	10.0		10.0	10.5	ותק ממוצע בארץ – רק לעולים (בשנים)
(3.8)	(3.4)	(5.5)	(1.3) *15.5	(5.1)	(3.4)	(סטיית תקן)
4.3	**3.9	3.1	*3.3	3.2	**3.8	מס' ממוצע של ילדים במשפחה
(2.0)	(1.8)	(1.6)	(1.8)	(1.6)	(1.8)	(סטיית תקן)
100	100	100	**100	100	**100	השכלת האם – סך הכול
53.1	56.0	4.1	5.1	6.2	43.4	לא למדה כלל / לא ידוע
7.9	11.3	0.2	0.5	0.6	8.6	פחות מיסודית
22.4	18.2	11.0	12.6	11.4	16.8	יסודית/חטיבת ביניים
15.5	11.9	51.1	65.1	49.6	25.1	תיכונית
1.1	2.6	33.6	16.7	32.2	6.1	על-תיכונית
(89)	(264)	(2,354)	(69)	(2,443)	(333)	(N) נבחנו במיצ"ב

יוצאי אתיופיה:		אינם יוצאי אתיופיה:		כלל התלמידים:		
לא משתתפים	משתתפים	לא משתתפים	משתתפים	לא משתתפים	משתתפים	
47.1	48.4	60.5		60.0	**48.5	ציון ממוצע (גולמי) במיצ"ב בכיתה ה' (בשנת 2012) (סטיית תקן)
(20.3)	(18.7)	(18.5)	**48.9 (15.6)	(18.7)	(18.1)	
(85)	(182)	(2,104)	(41)	(2,189)	(223)	(N) נבחנים במיצ"ב
39.1		51.6		51.1	**37.1	ציון ממוצע (גולמי) במיצ"ב בכיתה ח' (בשנת 2015) (סטיית תקן)
(19.1)	37.1 (18.7)	(21.2)	**37.2 (15.7)	(21.3)	(18.1)	
58.8	*65.2	35.1	**59.0	35.7	**63.6	מאפיינים בית-ספריים: אחוז לומדים בבית-ספר דתי
21.0	20.6	11.3	**19.7	11.7	**20.4	אחוז יוצאי אתיופיה ממוצע בבית הספר ^ (סטיית תקן)
(11.3)	(11.6)	(9.1)	(12.0)	(9.4)	(11.7)	
77.5	*80.0	84.6	**77.3 (18.5)	84.3	**79.3	אחוז ממוצע של זכאים לבגרות בקרב כל התלמידים בבית הספר ^ (סטיית תקן)
(11.8)	(16.8)	(10.8)		(10.9)	(17.2)	
61.1	**66.3	72.0	**63.6 (24.1)	71.5	**65.6	אחוז ממוצע של זכאים לתעודת בגרות איכותית בקרב כל התלמידים בבית הספר ^ (סטיית תקן)
(17.3)	(21.3)	(15.3)		(15.6)	(22.1)	
76.6	78.4	85.6	**78.6 (13.5)	85.2	**78.5	ציון ממוצע של ביה"ס בבגרות (עם בונוסים) ^ (סטיית תקן)
(13.9)	(14.1)	(13.9)		(14.0)	(13.9)	
7.0	**6.6	6.2	**6.7	6.2	**6.6	מדד טיפוח ממוצע של בית הספר ^ (סטיית תקן)
(1.2)	(1.4)	(1.4)	(1.5)	(1.4)	(1.4)	

^ משוקלל לפי מספר התלמידים (לכל תלמיד בתוכנית הוצמדו מאפיינים של בית הספר שלו)

* P<0.05 ** P<0.01 (כוכביות מסמנות הבדלים מובהקים בין משתתפים ובין לא משתתפים בתוכנית בתוך אותה קבוצת מוצא).

הערה: מובהקויות של אחוז הבנים, אחוז ילידי ישראל, השכלת האם ואחוז תלמידי בתי ספר ממלכתיים דתיים נבדקו באמצעות מבחן χ^2 ; מובהקויות של ותק ממוצע (לעולים), מספר ילדים ממוצע, ציון ממוצע של תלמיד במיצ"ב, אחוז ממוצע של יוצאי אתיופיה בבית הספר, אחוז ממוצע של זכאים לתעודת בגרות איכותית בבית הספר, ציון ממוצע בבגרות בבית הספר ומדד טיפוח ממוצע של בית הספר נבדקו באמצעות מבחן One Way ANOVA.

לוח א2: הישגים בבחינות הבגרות של כלל משתתפי התוכנית SPACE בשנת הלימודים תשע"ט, לפי מוצא (באחוזים)

אינם יוצאי אתיופיה	יוצאי אתיופיה	סך הכול משתתפים	(N)
(215)	(655)	(870)	הצליחו בבחינת בגרות של +14 יחידות ומעלה
87.9	86.3	86.7	
77.2	76.9	76.7	בעלי זכאות לבגרות מלאה
60.5	57.4	58.2	בעלי זכאות לבגרות איכותית
			מס' יחידות באנגלית:
6.0	9.2	8.4	0 (לא ניגשו)
25.6	27.1	26.8	3
43.3	40.8	41.4	4
25.1	22.9	23.4	5
			מס' יחידות במתמטיקה:
11.2	*14.0	13.3	0 (לא ניגשו)
68.3	70.0	69.6	3
13.5	13.3	13.3	4
7.0	2.7	3.8	5

* P<0.05 הבדלים מובהקים בין משתתפי התוכנית יוצאי אתיופיה ובין המשתתפים שאינם יוצאי אתיופיה

לוח א3: הישגים בבחינות הבגרות בשנת הלימודים תשע"ט של תלמידי י"ב – יוצאי אתיופיה המשתתפים בתוכנית SPACE, כלל יוצאי אתיופיה בארץ וכלל התלמידים בחינוך העברי בארץ, לפי מגדר וארץ לידה[^]

כלל התלמידים בחינוך העברי בארץ		יוצאי אתיופיה המשתתפים בתוכנית		
(85,107)	(2,934)	(655)		סך הכול תלמידים:
*73.0	64.3	**76.9		בעלי זכאות לבגרות מלאה
**65.2	46.8	**57.4		בעלי זכאות לבגרות איכותית
**69.8	52.2	**63.7		ניגשו ל-4-5 יחידות באנגלית
**37.7	11.5	*16.0		ניגשו ל-4-5 יחידות במתמטיקה
(39,074)	(1,436)	(297)		בנים:
73.7	57.9	**71.0		זכאים לבגרות מלאה
**65.8	38.9	**51.9		זכאים לבגרות איכותית
**71.7	41.2	**59.9		ניגשו ל-4-5 יחידות באנגלית
**38.8	10.0	*13.1		ניגשו ל-4-5 יחידות במתמטיקה
(46,033)	(1,498)	(358)		בנות:
**72.5	70.4	**81.8		זכאיות לבגרות מלאה
64.7	54.3	**62.0		זכאיות לבגרות איכותית
68.2	56.2	**66.8		ניגשו ל-4-5 יחידות באנגלית
**36.8	13.0	*18.4		ניגשו ל-4-5 יחידות במתמטיקה
	(1,111)	(317)		ילידי אתיופיה:
-	65.2	**82.6		בעלי זכאות לבגרות מלאה
-	43.1	**61.8		בעלי זכאות לבגרות איכותית
-	47.6	**66.2		ניגשו ל-4-5 יחידות באנגלית
-	10.3	**19.2		ניגשו ל-4-5 יחידות במתמטיקה
	(1,823)	(338)		ילידי ישראל:
-	63.8	**71.6		בעלי זכאות לבגרות מלאה
-	49.0	*53.3		בעלי זכאות לבגרות איכותית
-	55.5	**61.2		ניגשו ל-4-5 יחידות באנגלית
-	12.3	13.0		ניגשו ל-4-5 יחידות במתמטיקה

(32,854)	(1,127)	(264)	מספר הנבחרים במיצ"ב (N)
**62.5	47.9	48.4	ציון ממוצע במיצ"ב בכיתה ה'
(21,122)	(762)	(182)	מספר הנבחרים במיצ"ב (N)
**58.6	38.0	37.1	ציון ממוצע במיצ"ב בכיתה ח'

לפי ארץ לידה – רק בקרב יוצאי אתיופיה

* P<0.05 ** P<0.01

הערה: כוכביות בטור 'יוצאי אתיופיה המשתתפים בתוכנית' מסמנות הבדלים מובהקים בין יוצאי אתיופיה המשתתפים בתוכנית לכלל יוצאי אתיופיה בארץ; כוכביות בטור 'כלל התלמידים בחינוך העברי בארץ' מסמנות הבדלים מובהקים בין יוצאי אתיופיה המשתתפים בתוכנית ובין כלל התלמידים בחינוך העברי בארץ – בקרב כלל התלמידים ובכל מגדר.

כל המובהקויות, פרט לציון ממוצע במיצ"ב, נבדקו באמצעות מבחן χ^2 , ציון ממוצע במיצ"ב נבדק באמצעות מבחן One Way ANOVA.

לוח 4: הישגים בבחינות הבגרות של תלמידי י"ב, יוצאי אתיופיה, בשנות הלימודים תשס"ז-תשע"ט – לפי השתתפותם או אי-השתתפותם בתוכנית SPACE, ושל כלל התלמידים בחינוך העברי בארץ – לפי מגדר (באחוזים) – נתונים גולמיים

2018/19	2017/18	2016/17	2015/16	2014/15	2013/14	2012/13	2011/12	2010/11	2009/10	2008/9	2007/8	2006/7	2005/6	
														(א)
(655)	(827)	(543)	(367)	(403)	(331)	(484)	(400)	(347)	(472)	(599)	(544)	(397)	(264)	משתתפים
														הצליחו בבחינת
86.3	88.3	89.9	86.9	79.4	85.2	81.0	82.3	81.6	80.9	77.0	75.4	76.3	78.0	בגרות של +14
														יחידות
76.9	77.8	81.2	73.8	66.5	71.9	61.2	62.8	58.8	60.2	56.9	48.9	52.4	52.7	בעלי זכאות
														לבגרות מלאה
57.4	50.7	58.4	51.5	38.7	44.7	37.8	40.0	34.9	42.4	34.1	30.7	32.5	37.9	בעלי זכאות
														לבגרות איכותית
(297)	(345)	(214)	(118)	(164)	(112)	(162)	(143)	(109)	(163)	(185)	(216)	(155)	(108)	בנים:
														הצליחו בבחינת
80.5	87.2	90.7	83.1	70.7	77.7	74.1	74.8	77.1	71.2	67.0	76.9	67.1	70.4	בגרות של +14
														יחידות
71.0	72.5	83.2	65.3	54.9	63.4	56.8	57.3	49.5	45.4	50.3	49.5	39.4	40.7	זכאים לבגרות
														מלאה
51.9	47.8	55.1	44.9	23.2	32.1	40.1	30.1	30.3	29.4	23.8	28.7	20.6	27.8	זכאים לבגרות
														איכותית
(358)	(482)	(329)	(249)	(239)	(219)	(322)	(257)	(238)	(309)	(414)	(328)	(242)	(156)	בנות:
														הצליחו בבחינת
91.1	89.0	89.4	88.8	85.4	89.0	84.5	86.4	83.6	86.1	81.4	74.4	82.2	83.3	בגרות של +14
														יחידות
81.8	81.5	79.9	77.9	74.5	76.3	63.4	65.8	63.0	68.0	59.9	48.5	60.7	60.9	זכאיות לבגרות
														מלאה
62.0	52.7	60.5	54.6	49.4	51.1	36.6	45.5	37.0	49.2	38.6	32.0	40.1	44.9	זכאיות לבגרות
														איכותית
														(ב)
														כל יוצאי
														אתיופיה
														שאינם
														משתתפים
(2,279)	(2,373)	(2,513)	(2,763)	(2,626)	(2,360)	(2,530)	(2,269)	(2,385)	(2,578)	(2,161)	(1,662)	(1,734)	(1,865)	בתוכנית^א:
														הצליחו בבחינת
69.5	70.0	69.2	65.9	65.8	64.9	62.8	61.9	60.5	58.3	52.8	51.6	54.2	52.9	בגרות של +14
														יחידות

2018/19	2017/18	2016/17	2015/16	2014/15	2013/14	2012/13	2011/12	2010/11	2009/10	2008/9	2007/8	2006/7	2005/6	
														בעלי זכאות לבגרות מלאה
60.7	61.0	58.2	51.6	50.5	51.1	47.1	44.8	42.1	39.7	35.2	31.5	33.9	32.4	
														זכאות לבגרות איכותית
43.7	41.5	37.1	31.5	29.5	29.4	25.9	25.7	21.5	21.4	21.1	18.8	17.5	17.5	
(1,139)	(1,162)	(1,240)	(1,341)	(1,295)	(1,169)	(1,248)	(1,147)	(1,198)	(1,263)	(1,172)	(838)	(879)	(910)	בנים:
														הצליחו בבחינת בגרות של 14+
64.6	61.9	60.6	57.8	57.2	58.4	53.3	55.3	53.5	48.7	48.7	43.6	46.3	42.8	יחידות
														זכאים לבגרות מלאה
54.5	52.7	49.4	44.3	40.3	43.7	3.4	36.8	34.0	30.4	31.8	23.0	29.7	22.2	
														זכאים לבגרות איכותית
35.5	33.0	28.1	25.1	20.5	23.9	21.4	20.3	17.4	16.5	19.1	12.9	13.2	11.1	
(1,140)	(1,211)	(1,273)	(1,422)	(1,331)	(1,191)	(1,282)	(1,122)	(1,187)	(1,315)	(989)	(824)	(855)	(955)	בנות:
														הצליחו בבחינת בגרות של 14+
74.3	77.9	77.5	73.5	74.1	71.2	72.1	68.6	67.6	67.7	57.7	59.8	62.3	62.6	יחידות
														זכאיות לבגרות מלאה
66.8	69.0	66.8	58.5	60.5	58.4	55.6	53.1	50.3	48.7	39.1	40.0	38.1	42.0	
														זכאיות לבגרות איכותית
51.9	49.6	45.9	37.6	38.2	34.8	30.3	31.3	25.6	26.1	23.6	24.8	21.8	23.5	
(2,934)	(3,200)	(3,125)	(3,130)	(3,029)	(2,691)	(3,014)	(2,669)	(2,732)	(3,050)	(2,760)	(2,206)	(2,131)	(2,129)	ג) כלל יוצאי אתיופיה בארץ:
														בעלי זכאות לבגרות מלאה
64.3	65.3	61.2	54.2	52.7	53.7	49.2	47.4	43.8	42.2	39.9	35.8	37.4	35.3	
														בעלי זכאות לבגרות איכותית
46.8	43.9	40.3	33.9	30.7	31.3	27.6	27.8	23.0	24.3	23.9	21.7	20.4	20.2	
(1,436)	(1,507)	(1,496)	(1,459)	(1,459)	(1,281)	(1,410)	(1,290)	(1,307)	(1,426)	(1,357)	(1,054)	(1,034)	(1,018)	בנים:
														זכאים לבגרות מלאה
57.9	57.2	52.9	46.0	41.9	45.4	40.4	38.8	34.9	31.6	34.3	28.5	31.3	25.0	
														זכאים לבגרות איכותית
38.9	36.4	31.4	26.7	20.8	24.6	23.4	21.2	18.3	17.7	19.7	16.1	14.7	13.3	
(1,498)	(1,693)	(1,629)	(1,671)	(1,570)	(1,410)	(1,604)	(1,379)	(1,425)	(1,624)	(1,403)	(1,152)	(1,097)	(1,111)	בנות:
														זכאיות לבגרות מלאה
70.4	72.5	68.9	61.4	62.6	61.2	57.0	55.5	51.9	51.4	45.3	42.4	43.0	44.7	
														זכאיות לבגרות איכותית
54.3	50.5	48.6	40.1	39.9	37.4	31.4	33.9	27.2	30.0	28.0	26.8	25.7	26.5	

2018/19	2017/18	2016/17	2015/16	2014/15	2013/14	2012/13	2011/12	2010/11	2009/10	2008/9	2007/8	2006/7	2005/6	
														(ד) כלל התלמידים בחינוך העברי בארץ:
(85,107)	(87,345)	(83,836)	(83,681)	(82,352)	(77,624)	(77,020)	(74,920)	(75,397)	(76,892)	(73,394)	(72,843)	(74,771)	(74,306)	
73.0	72.7	70.8	69.3	69.2	67.8	67.3	65.2	62.9	61.8	61.3	60.0	60.2	60.6	בעלי זכאות לבגרות מלאה
65.2	64.4	61.8	59.6	58.6	57.4	57.4	55.8	54.2	53.5	53.2	53.0	53.3	53.8	בעלי זכאות לבגרות איכותית
(39,074)	(39,874)	(38,827)	(38,609)	(38,137)	(36,121)	(35,419)	(34,665)	(35,315)	(36,221)	(34,642)	(34,728)	(35,423)	(35,671)	בנים:
73.7	73.5	70.1	68.7	67.5	66.2	65.9	63.1	60.0	58.1	56.9	55.4	55.6	55.5	זכאים לבגרות מלאה
65.8	65.4	61.4	59.1	57.4	56.6	56.8	54.8	52.4	51.1	50.0	49.4	49.5	49.6	זכאים לבגרות איכותית
(46,033)	(47,471)	(45,009)	(45,072)	(44,215)	(41,503)	(41,601)	(40,255)	(40,082)	(40,671)	(38,752)	(38,115)	(39,348)	(38,635)	בנות:
72.5	72.0	71.4	69.8	70.8	69.2	68.4	67.1	65.4	65.2	65.2	64.2	64.3	65.3	זכאיות לבגרות מלאה
64.7	63.6	62.1	60.1	59.5	58.2	57.9	56.6	55.8	55.7	55.9	56.2	56.7	57.8	זכאיות לבגרות איכותית

^ כולל גם את תלמידי בתי הספר שבהם כלל לא הופעלה התוכנית וגם את תלמידי בתי הספר שבהם כן הופעלה התוכנית אך התלמידים לא השתתפו בה בעצמם.

לוח א5: המאפיינים העיקריים של תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה – כלל המשתתפים בתוכנית SPACE: קבוצת ניסוי לעומת קבוצת השוואה

רק תלמידים שנבחנו בבחינות מיצ"ב בכיתה ח' (שנה"ל תשע"ה)		כלל התלמידים משתתפי התוכנית בשנה"ל תשע"ט		
קבוצת השוואה	קבוצת ניסוי	קבוצת השוואה	קבוצת ניסוי	
(182)	(182)	(655)	(655)	מספר התלמידים (N) מאפיינים אישיים:
61.5	61.0	45.3	45.3	% בנים
54.4	54.4	51.6	51.6	% ילידי ישראל
4.4	**3.7	4.3	**3.9	מספר ממוצע של ילדים במשפחה
100	**100	100	100	השכלת האם – סך הכול
56.7	52.8	56.5	56.0	לא למדה כלל / לא ידוע
8.2	8.8	11.3	11.3	פחות מיסודית
17.6	20.3	18.0	18.2	יסודית/חטיבת ביניים
14.8	15.4	11.9	11.9	תיכונית
2.7	2.7	2.3	2.6	על-תיכונית
36.5	37.1	-	-	ציון ממוצע (גולמי) במיצ"ב בכיתה ח' (בשנת 2015)
58.2	59.3	65.0	65.2	מאפיינים בית-ספריים: אחוז לומדים בבית-ספר דתי
17.3	16.9	14.8	**20.6	אחוז יוצאי אתיופיה ממוצע בבית הספר ^
71.2	**79.7	78.5	**80.0	אחוז ממוצע של זכאים לבגרות מלאה בקרב כל התלמידים בביה"ס ^

רק תלמידים שנבחנו בבחינות מיצ"ב בכיתה ח' (שנה"ל תשע"ה)		כלל התלמידים משתתפי התוכנית בשנה"ל תשע"ט	
קבוצת ניסוי	קבוצת השוואה	קבוצת ניסוי	קבוצת השוואה
59.4	*62.2	66.8	66.3
6.1	**6.6	6.3	**6.6

אחוז ממוצע של עומדים
בדרישות לבגרות איכותית
בקרב כל התלמידים בבית
הספר ^

מדד טיפוח ממוצע של בית
הספר ^

^ משוקלל לפי מספר התלמידים (לכל תלמיד בתוכנית הוצמדו מאפיינים של בית הספר שלו)

* P<0.05 ** P<0.01 מבחן Paired t-test (הבדלים בין קבוצת ניסוי לקבוצת השוואה בתוך כל קבוצת תלמידים)

¹קבוצת ניסוי – תלמידי י"ב – יוצאי אתיופיה שהשתתפו אישית בתוכנית בשנה"ל תשע"ט

²קבוצת השוואה – תלמידי י"ב – יוצאי אתיופיה שלמדו בבתי הספר שהתוכנית לא הופעלה בהם אף פעם, המזווגים לפי מאפייני קבוצת הניסוי: מין, ארץ לידה ('אתיופיה/ישראל'), השכלת האם ('לא למדה/פחות מיסודית/יסודית או חט"ב/תיכונית ומעלה'), זרם בית הספר, ('ממלכתית/ממ"ד'), אחוז זכאים לתעודת בגרות איכותית בבתי הספר בקרב כלל התלמידים בשנה"ל תשע"ט, מדד טיפוח של בית הספר בשנה"ל תשע"ט, ציון במיצ"ב בכיתה ח' בשנת 2015 – רק בנוגע לנבחני מיצ"ב (הזיווג נעשה ביחס 1:1). משתנים שנעשה בהם זיווג צוינו באפור.

הערה: לא נכנסו לקבוצת השוואה: תלמידי בתי הספר שבתוכנית SPACE שלא השתתפו בה בעצמם; תלמידי בתי הספר שהשתתפו בתוכנית בשנים קודמות אך יצאו מהתוכנית בשנים הבאות ותלמידים בבתי ספר טכנולוגיים או בתי ספר שאינם מגישים לבגרות.

נספח ב': מדריך ריאיון למורי תוכנית "Bridge to America: I Have A Dream"

פתיחה: שלום שמי _____, אני חוקרת בצוות ילדים בחטיבת המשפחה במכון ברוקדייל. אני עורכת מחקר שהוזמן על ידי מטה הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל.

במסגרת המחקר אני מראיינת את המורות והמורים המלמדים בתוכנית Bridge. במהלך הריאיון ארצה לשמוע ממך על התוכנית Bridge, על פרופיל התלמידים בתוכנית ותהליך בחירתם, תוכנית הלימודים ועל השפעתה על המשתתפים בה. ברשותך הריאיון יוקלט ויתומלל לצורכי מחקר זה בלבד.

מהתמלול יוסרו שמות ופרטים מזהים כמו שמות של אנשים ומקומות וכל מידע נוסף שתבקשי להסיר. אני מעריכה את הסכמתך להתראיין למחקר. עם זאת, זכותך לסרב בכל עת או לדלג על שאלות בלי שהדבר יפגע בך. כמו כן, בכל עת את יכולה לבקש להחריג מידע מהמחקר עד למועד פרסומו.

בכל שאלה את מוזמנת לפנות אליי בטלפון _____ או במייל: _____

1. לתפיסתך, מה מטרת התוכנית?
2. תארי לי בבקשה את התלמידים הלומדים בתוכנית.
 - מה הפרופיל של התלמידים המשתתפים בתוכנית?
 - איך מתבצע תהליך הבחירה שלהם? מי בוחר את התלמידים לתוכנית? מהם קריטריונים לבחירתם?
 - מהי המוטיבציה של התלמידים להשתתף בתוכנית?
3. תארי לי בבקשה שיעור טיפוסי בתוכנית.
 - תוכלי לתאר לי את תוכנית הלימודים של השנה?
 - אם משמשת גם כמורה בבית ספר (של תלמידים אלו או אחרים), האם יכולה לתאר ההבדלים מרכזיים בין השיעור של התוכנית לשיעור בבית ספר?
 - האם תוכנית הלימודים בתוכנית מתואמת עם תוכנית הלימודים השנתית הכללית בבית הספר?
 - כיצד נקבעים תכני השיעורים? האם את שותפה לקביעת התכנים? מה את מביאה ממך (מהניסיון, מהידע) לשיעור?
 - איך היה ללמד ב'זום'? כמה זמן השיעורים נערכו ב'זום' וכמה זמן פרונטלי?
 - מה חשוב במיוחד לשמר ממרכיבי התוכנית גם לשנה הבאה? האם יש דברים שהיית רוצה לשנות? (בהרכב התלמידים, בתוכנית הלימודים, בסביבה הפיזית)
4. איך את חווה את השפעת התוכנית על תלמידים? האם את יודעת באילו הקבצות שובצו תלמידי התוכנית לשנת הלימודים הבאה?
5. תוכלי לספר על שני תלמידים המשתתפים בתוכנית ולתאר את התהליך שהם עברו במהלך השנה.

שאלות נוספות לראיונות עם מורות ומורים בתוכנית:

1. שאלות רקע: ותק בהוראה באנגלית, גילאים איתם עובדת כמורה, כמה שנים כבר מלמדת בתוכנית, האם מלמדת תלמידים אלו (או חלקם) גם בבית הספר?

2. על ההוראה בתוכנית: איך הגעת להיות מורה בתוכנית? האם יש הכשרות למורי bridges? האם את מכירה ובקשר עם שאר המורים?

שאלות נוספות לראיונות עם המנחות החינוכיות:

1. שאלות רקע: מה תפקידך בתוכנית ברידג'ס? איזה ממשק יש לך עם בית הספר והצוות החינוכי?

2. בחירת מורים לתוכנית: ספרי לי על הליך הגיוס ובחירת המורים לתוכנית – איך מתבצע ומה הקריטריונים.

נספח ג': מידע למורים המלמדים בתוכנית 'גשר לאמריקה'

Ethiopian National Project
የኢትዮጵያውያን ብሔራዊ ፕሮጀክት
הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל

Embassy of the
United States

“I Have A Dream” Bridge to America Ethiopian National Project Curriculum

NOTE TO TEACHERS:

Welcome to the Bridges “I Have a Dream” Bridge to America Curriculum! This program is made possible through the support of the U.S. Embassy. We are taking inspiration from Martin Luther King Jr. and his renowned “I Have A Dream” speech to guide Bridge to America sessions, in which we will incorporate themes from MLK and that speech over the course of this year with your students. In this packet, you will find ideas for activities and discussions to do so. You have the freedom to dedicate a few lessons to this topic or a segment of time in each lesson based on your knowledge of your students and what they need. By the end of this year, we ask that every Bridges participant produce a video or composition about their own dream for society, which we describe more at the end of this packet.

This packet includes:

1. Background information on MLK and his speech to read if you would like to learn more
2. Four activities to do with students
3. Bonus activities if you want more for students after finishing the first four
4. A list of resources to share with students if they want to research or continue learning about MLK and the fight for civil rights.

Thank you in advance for your hard work in engaging with this important topic in your class!

Telephone: 972-2-620-2025
Website: www.enp.org.il
Email: info@enp.org.il

BACKGROUND INFORMATION:

Reverend Martin Luther King Jr. delivered his now legendary, “I Have a Dream” speech, at “The Great March on Washington,” August 28, 1963, in front of the Lincoln Memorial. The march for “jobs and freedom,” organized by a diverse group of civil rights, labor, and religious organizations, drew more than 200,000 people, becoming one of the largest political rallies for human rights in our history. Many regarded it as crucial to the passage of the Civil Rights Act (1964), as well as the Voting Rights Act (1965). King’s oration— part speech, part sermon, part prophecy—was the high point of the rally, remembered most for his “dream” vision of the future that articulated the aspirations of the Movement.

But the speech as a whole repays close study and raises interesting questions. The speech begins (and ends) by emphasizing freedom: what does King mean by freedom, and in what sense does he regard African Americans as “still not free”? The speech then moves to speak about justice: can you say what he means by “justice”—equality of rights, equality before the law, equality of opportunity, equality of economic and social condition, or something else? How is it related to the Lord’s punitive justice, prophesied by Amos, that “rolls down like waters” (Amos 5:24)? And what is the connection, according to King, between justice and freedom? Might increasing justice for some require limiting freedom for others?

In recounting his dream of the future, King speaks not only of freedom and justice but also of brotherhood and sisterhood: how is this related to the other goals? Is the goal of brotherhood rooted in the American dream of “life, liberty, and the pursuit of happiness” or is it rooted in the Christian messianic vision, when “the glory of the Lord shall be revealed and all flesh shall see it together” (Isaiah 40:5)? Is King, in his remark about the “color of their skin” and the “content of their character,” preaching a vision of color-blind America, where race is irrelevant? Do you share such a vision today? When King concludes with the moving call “Let freedom ring,” does it carry the same meaning as it does in his source, “My Country ’Tis of Thee”? What would it mean to be “free at last”?

More information on the March on Washington can be found here:

<https://kinginstitute.stanford.edu/encyclopedia/march-washington-jobs-and-freedom>

Source:<https://www.whatsoproudlywehail.org/wp-content/uploads/2013/08/I-Have-A-Dream-Speech-Lesson-Plan.pdf?x65350>

ACTIVITY I: MLK and “I Have A Dream”

Optional: you can share this introductory video explaining the Civil Rights Movement and its history with your group: https://www.youtube.com/watch?v=S64zRnnn4Po&ab_channel=CrashCourse

Shows MLK’s speech and share the transcript with students to help them follow along.

MLK’s speech (with subtitles) <https://youtu.be/vP4iYITtS3s>

MLK’s speech transcript: <https://www.americanrhetoric.com/speeches/mlkhaveadream.htm>

Facilitate a discussion about what students noticed, appreciated, observed, or were confused by from the speech. You can analyze the speech with students for a few themes and discuss with the group: freedom, justice, and equality. Here are some ideas about questions you can raise with students:

1. **Freedom:** The speech begins (and ends) by emphasizing freedom: what does Dr. King mean by freedom? What do you think he means that African Americans are “still not free”? What makes someone feel free? What makes someone feel not free?
2. **Justice:** The speech then speaks about justice: what does he mean by “justice”? How is justice different or the same from freedom? What can people do to achieve justice?
3. **Equality:** There are many types of equality: rights, laws, opportunities, money, social conditions, and others. What types of equality is MLK fighting for? What would equality look like? Why is equality important?

Other Questions/Activities:

- If you were asked to give a public speech in Washington, DC or the Knesset about what is needed today for a better world, what would you say? What is your “dream”? How would you convince others to follow your dream?
- Imagine you are a newspaper reporter who has been asked to cover the March on Washington. After listening to King’s speech, how would you describe the speech and how people reacted?

ACTIVITY 2: MLK and Freedom

For this activity, facilitate a conversation about freedom with your students. You can ask what they think freedom is, what they have learned about it, who they know who is free or not free, etc. Please find questions to guide this conversation below. You can encourage students to think about MLK and the “I Have A Dream” speech they listened to and talked about in the last activity.

- Is freedom important to you? Why or why not?
- What do you think is important about freedom? How do people become free? Why are some people free and some people are not free?
- If you think about your family (parents, grandparents, others), were they free in Ethiopia? Are they free in Israel?
- Who are leaders like MLK in your community? What kind of work do they do?
- Thinking about MLK, “I Have A Dream,” and freedom, there are many people in the world who are still not free. What do you know about groups of people who may still need to fight for their freedom?

ACTIVITY 3: MLK and His Platform

MLK focused on 6 subjects in his civil rights efforts: poverty, wage discrimination, housing, education, justice and peace. This website talks about each of those: <https://mlk50.civilrights museum.org/platforms>. You can break students into small groups or on their own to read the page on one of these 6 topics. Students take time to read on their own or as a group and then come back to the class and present what they learned MLK did with their topic. You can also pick one to discuss as an entire class.

Next, students can think on their own, in small groups, or in a whole class discussion about how these issues still happen today.

Guiding Questions:

- How do students or their communities still struggle in these topics?
- Which ones are they excited or passionate about fixing?
- What are smaller issues within these big topics that they know about?
(For example, issues of segregation in schools or police brutality)

ACTIVITY 4: MLK and Your Voice

Show students this webpage and have them explore what other kids have to say about MLK and his legacy today. <https://mlk50.civilrightsmuseum.org/youth-voices> Have a group discussions about issues that come up from reading, viewing, watching these pieces.

Ask students:

- What dreams do you have or areas you are passionate about like MLK?
- What areas make you really angry or excited to fix?
- What work have you already done or conversations you've already had about these topics?
- Ask students what they think their role is in making the world a more just place.

PROJECT:

In the spirit of "I Have a Dream," have the students write and deliver speeches recorded on video that address a vision or dream they have for society.

BONUS ACTIVITIES: MLK in History

Amanda Gorman Poems

Amanda Gorman is the first National Youth Poet Laureate of the United States. She is a 22 year old Black American and poet activist, who recited an incredible spoken word poem at President Biden's inauguration. You can introduce Gorman to your students as an example of a young person of color using her power and speaking skills to make a difference. Here are three examples of ways to use this poem in your class:

1. *Play Gorman's speech at the inauguration:* <https://youtu.be/LZ055illiN4>

Ask students to share their thoughts and reflections after watching. Here are some example questions:

- What was Gorman saying?
- What message was she trying to convey?
- How did the speech make you feel?
- What lines stood out to you?

Have students write a stanza of their own poem about freedom, justice, the future, etc.

2. *PBS:*

This lesson has students watch Gorman's speech, share their thoughts, and write a response to it: <https://www.pbs.org/newshour/extra/lessons-plans/lesson-plan-discuss-22-year-old-amanda-gormans-inaugural-poem-the-miracle-morning/?fbclid=IwAR2G7AMpo026fbFXVUN3Emuclb3rsuLKsX6dEsysl4jaWGRlvThwKDxOCjg>

3. *Teaching Tolerance:*

This lesson has more discussion questions for you to engage with plus historical background information. These questions are more advanced than the other two.

<https://www.tolerance.org/magazine/teach-this-the-hill-we-climb-and-the-2021-inauguration>

BONUS ACTIVITIES: MLK in History

MLK Civil Rights Museum

Have students film their own videos to submit to the MLK Civil Rights Museum “on the significance of Dr. King for your generation and your recommendations on where your community can go from here.” They can use their answers to the questions above as inspiration. The museum will publish works on their blog!

Facing History and Ourselves

Below are 4 days of lessons from Facing History and Ourselves, an incredible nonprofit that teaches Civil Rights very well. You can use these to teach about the Civil Rights Movement and their work. These are extra lessons you can use if you would like to incorporate more historical information about MLK into your year.

Day 1: <https://www.facinghistory.org/resource-library/eyes-prize-americas-civil-rights-movement/philosophy-nonviolence>

Day 2: <https://www.facinghistory.org/resource-library/eyes-prize-americas-civil-rights-movement/six-steps-nonviolent-social-change>

Day 3: <https://www.facinghistory.org/resource-library/eyes-prize-americas-civil-rights-movement/tactics-nonviolence>

Day 4: <https://www.facinghistory.org/resource-library/eyes-prize-americas-civil-rights-movement/taking-stand-models-civic-participation>

ADDITIONAL RESOURCES FOR STUDENTS

If students want to read or learn more, here are links you can share with them:

Ben and Jerry's:

The Ben and Jerry's (yes, the ice cream!) website has incredible, accessible information about modern social injustices happening in the United States and worldwide. Students can check out their website here:

<https://www.benjerry.com/whats-new#> and click on "Values" to find political/civil rights oriented articles.

Here is a great example to start students off with: "From Slavery to Mass Incarceration"

<https://www.benjerry.com/whats-new/2019/08/slavery-to-mass-incarceration#>

Netflix:

The "Black Lives Matter" section on Netflix is full of amazing content by Black creators, some fun and some educational! <https://www.netflix.com/browse/genre/81299227?so=su>

Here are some great examples:

1. "13th" <https://www.netflix.com/browse/genre/81299227?so=su&jbv=80091741>
Ava DuVernay's documentary film focuses on race, injustice and mass incarceration in the United States. The title refers to the 13th Amendment to the US Constitution. The film features archive footage, interviews and testimonies from activists, politicians and formerly incarcerated men and women.
2. "Becoming" Michelle Obama's documentary about her life, successes, and challenges. <https://www.netflix.com/browse/genre/81299227?so=su&jbv=81122487>
3. "When They See Us" <https://www.netflix.com/browse/genre/81299227?so=su&jbv=80200549>
A drama based on the true 1989 case of the Central Park 5 where five black teenagers from America were convicted of a brutal crime they did not commit.

Facing History and Ourselves:

A great nonprofit with a lot of educational literature on the Civil Rights Movement.

<https://www.facinghistory.org/resource-library/eyes-prize-americas-civil-rights-movement>

National Civil Rights Museum:

Information about MLK, his platform, and his work. <https://mlk50.civilrightsmuseum.org/platforms>